

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ KADINLARIN
AKADEMİK ÇALIŞMALARDA GÖRÜNÜRLÜĞÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazal Fiskeci

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ KADINLARIN
AKADEMİK ÇALIŞMALARDA GÖRÜNÜRLÜĞÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazal Fiskeci

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Güzin Yamaner

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ KADINLARIN
AKADEMİK ÇALIŞMALARDA GÖRÜNÜRLÜĞÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Prof. Dr. Güzin Yamaner

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Güzin Yamaner**
- 2- Prof. Dr. Özlem Cankurtaran**
- 3- Doç. Dr. Emel Memiş Parmaksız**

Tez Savunması Tarihi

16.12.2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(09/01/2020.)

HAZAL FİSKECİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
GRAFİKLER LİSTESİ	iii
KISALTMALAR	iv
TEŞEKKÜR	v
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI ve SINIRLILIKLARI.....	6
1.1. YÖNTEM	8
2. SURİYE SAVAŞI VE BERABERİNDEKİ GÖÇ SÜRECİ.....	12
2.1. SURİYE-TÜRKİYE TARİHİ.....	14
2.2. GÖÇ OLGUSU ve ULUSLARARASI GÖÇ	16
2.2.1. Zorunlu Göç	21
2.2.2. Mülteci Kavramı	22
2.2.3. Sığınmacı Kavramı.....	24
2.2.4. Göçmen Kavramı	25
2.3. TÜRKİYE’NİN SURİYE POLİTİKALARI	26
3. FEMİNİZM VE GÖÇÜN KADINLAŞMASI	30
3.1. GÖÇÜN KADINLAŞMASI.....	35
3.2. TÜRKİYE’DE GÖÇÜN KADINLAŞMASI TARİHÇESİ.....	41
3.3. SURİYE GÖÇÜNÜN KADINLAŞMASI.....	49
3.3.1. Çok Eşli Evlilikler ve Erken Yaşta Evlilik Sorunsalı	56
4. SURİYELİ KADINLARA DAİR VERİLER: GÖÇÜN KADINLAŞMASI. 62	
4.1. LİSANSÜSTÜ TEZLERİN GRAFİK İNCELEMELERİ	80
4.2. SURİYELİ KADINLARIN ORTAK SORUNLARI	87

4.2.1. Barınma Sorunu.....	88
4.2.2. Kadın Emeği ve Giderek Artan Yoksulluk	95
4.2.3. Erken Yaşta Evlilik Problemi.....	102
4.2.4. Kadına Yönelik Negatif Söylem	110
4.2.5. Dil Problemi ve Sağlık Sorunları	118
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA	136
ÖZET	155
ABSTRACT	156

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Lisansüstü Tez Yazarlarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	80
Grafik 2: Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı	81
Grafik 3: Tezlerin Lisansüstü Seviyelerine Göre Dağılımı.....	82
Grafik 4: Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı	82
Grafik 5: Lisansüstü Tezlerin Bölümlere Göre Dağılımı	83
Grafik 6: Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı	84

KISALTMALAR

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

Akt.: Aktaran

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK/UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

BİANET: Bağımsız İletişim Ağı

CEDAW: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi

DRC: Danish Refugee Council

EAH: Eğitim Araştırması Hastanesi

HÜKSAM: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi

IMC: International Medical Corps

IOM: International Organization For Migration

KADER: Kadın Adayları Destekleme Derneği

MAZLUMDER: İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

SBÜ: Sağlık Bilimleri Üniversitesi

SPSS: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TTB: Türk Tabipler Birliği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UMHD: Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TEŞEKKÜR

Hayatımdaki birçok insanın emeği sayesinde bu tezi bitirme şansını elde ettim ve bu hususta kendilerine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Öncelikle bu tezimin bitmesini sağlayan, bana bu yolda inanan ve beni her türlü destekleyen tez danışmanım Prof. Dr. Güzin Yamaner'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin desteği ve sonsuz sevgisi olmadan bu tezi bitiremezdim.

Bu süreç içerisinde her türlü yardımları ve destekleri için çok kıymetli dostlarım Serpil Erdönmez ve Özgün Nazik'e teşekkür ederim. Bölümde tanıma şansına eriştiğim tüm arkadaşlarıma, eğitim hayatım boyunca benden yardımlarını hiç esirgemeyen Fidan Sabaz'a ve iyi yüreğini daha ilk tanışmamızda hissettiğim Burçin Yalçın'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu bölümde okuduğum süre boyunca tüm öğretim görevlilerinden sadece eğitimime dair değil aynı zamanda hayatıma dair çok şey öğrendim. Kendimi en sıkıntılı hissettiğim zamanlarda bana hep umut kaynağı olan Funda Şenol Cantek'e ve bütün öğretim görevlilerine hayatıma dokundukları için çok teşekkürler.

Özellikle tezin son zamanlarında, kendimi yorgun ve umutsuz hissettiğim anlarda bana inancını hiç yitirmeyen, desteğini ve sevgisini hayatımın her anında hissettiğim sevgili eşim Egemen Vardar'a ve tabii ki hayatım boyunca varlıklarından hep mutluluk ve gurur duyduğum, sayelerinde var olduğum sevgili aileme de hayatımdaki emekleri için minnettarım...

GİRİŞ

*“Her zaman söylüyorum, kadınlar doğaları gereği barışçı değildirler.
Savaştan ve çatışmadan en çok onlar zarar görecekleri için barış isterler.
Dünya tarihi bunun örnekleriyle doludur.
Kadınlar geçmişten ders alarak sahip çıkarlar barışa.
Hem dünya çekilir bir yer olsun diye
hem de çocuklarıyla birlikte ölmek için”*
Cantek, 2017

Arap Baharı'nın devamı olarak nitelendirilen Suriye iç savaşı 2011 yılından günümüze kadar milyonlarca insanın ülkesini terk etmesine sebep olmuştur. Savaş süresince birçok Suriyeli hayatını kaybetmiş, birçoğu da yakınlarının kaybına şahit olmuştur. Suriye iç savaşı sadece Suriye'yi değil, dünyayı da etkilemiştir. Savaşın başından beri açık kapı politikası uygulayan Türkiye özellikle Suriye'nin durumundan derinden etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır.

Savaş doğası gereği kimse için iyi sonuçlar doğurmazken, bu sonuçlar savaşın içindeki kadın olma noktasında daha da sorunlu bir hale gelmektedir. Suriyeli kadınlar savaştan dolayı sadece ülkelerini terk etmek zorunda kalmamış, aynı zamanda ataerkil toplumun kadın üzerinde yarattığı birçok problemle yüz yüze gelmek zorunda kalmışlardır. Günümüzde Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet ayrımından kaynaklanan birçok sorunla mücadeleleri söz konusudur.

Kadınların göç etme sebepleri, göç ettikleri ülkedeki yaşam koşulları, sosyal hayatı deneyimleme süreçleri birçok etkenin yanında toplumsal cinsiyet kimlikleriyle de şekillenir. Bu sebeple Türkiye'nin 2011 yılından beri gündemini oluşturan Suriyeli göçünün Suriyeli kadınlar açısından incelenmesi, kadınların deneyimlerinin “Göçün

Kadınlaşması” bağlamında ele alınması, onların hayat pratiklerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Genel göç araştırmaları geleneksel yaklaşım sergileyerek, göçmenlerin ve mültecilerin sorunlarını erkek egemen bakış açısıyla ele almışlardır. Tarihsel süreç içerisinde kadınların göçle başlayan ve/veya artan yoksulluğu, göç olayıyla insan ticareti ya da fuhuş sektörüne girmek zorunda kalmaları gibi birçok toplumsal cinsiyet temelli konular göç araştırmalarının dışında bırakılmıştır. Kadınlar, göç süreci içerisinde “kadın” oldukları için karar verme hakları ellerinden alınmış, göç araştırmalarına dahil edilmemişlerdir. Bu sebepten dolayı geçtiğimiz yıllar içerisinde göç araştırmaları arasına cinsiyet farklılıklarının dahil edilmesi için çok çaba gösterilmiştir.

1970’lerden sonraki göç araştırmalarında kadınlar görünürlük kazanmakla birlikte erkeklere bağımlı olarak tanımlanmış, kadın göçü yine erkekler üzerinden araştırılmıştır. Eş ve annelik statüleri üzerinden gerçekteştirilen araştırmalar ile kadınların eylemliliği geri planda bırakılarak, kadınlar pasif ve bağımlı olarak aktarılmışlardır. Zaman içerisinde kadınların göç sonrasında ekonomik sürece katılmalarıyla, cinsiyetin göç sürecinde önemli bir yere sahip olduğu gerçekliği açığa çıkmıştır (Kümbetoğlu, 2012).

Son 25 yıl içerisinde kadınların aktif çabası ile “kadın göçü” göç konuları arasına dahil edilmiş ve bu alanda birçok araştırma gerçekteştirilmiştir. Bu araştırmalar sonucunda, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kendini öncelikle gelir ayrımcılığı ve kadının yoksullaşması şeklinde gösterdiği ortaya çıkmıştır (Ünlütürk Ulutaş, 2009).

Özellikle ölkemizdeki kadın göçü üzerine gerçekteştirilen araştırmalarda, Sovyetler Birliği’nin dağılması ile başlayan Sovyet kadınlarının Türkiye’ye göç süreçlerinin büyük etkisi olmuştur. Daha iyi hayat şartlarına sahip olmak için Türkiye’ye göç eden kadınlar, emek yoğun fakat geliri düşük işleri kabul etmek zorunda bırakılmışlardır. Ölkemizde mültecilere ve sığınmacılara verilen çalışma izinlerinin kısıtlı

olması sebebi ile birçok kadın yasa dışı göçmen statüsünde çalışmayı kabul etmiştir (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009).

Göç araştırmalarının sonucunda göç sonrası kadın istihdamının yoğunluklu olarak kendisini düşük gelirli işlerde, bakım ve hizmet sektöründe gösterdiği ortaya çıkmıştır. Göçmen kadınların düşük gelirli işlere yönelmeleri erkek egemen sistemin hem bir sonucu hem de pekiştiricisi olarak adlandırılabilir. Bu durum göçmen kadınların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sıkıntılarının sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Göçmen kadınların ekonomik sıkıntılarının yanı sıra cinsiyet eşitsizliği temelli yaşadıkları daha birçok sorundan söz edilebilir (Kofman, 2000).

Göç süreci göç eden her birey için yeni bir hayat pratiği oluşturmaktadır. Özellikle erkek egemen toplumlar içerisinde gerçekleştirilen göç süreci kadınları şiddete, mobbinge, sosyal dışlanmaya ve nefret söylemine açık hale getirmektedir. Göç etme sebepleri ne olursa olsun, göç etme sürecinde ve sonrasında kadınlar erkeklerden farklı sonuçlarla karşılaşmakta ve daha da yoksullaşmaktadır. Bu sebepten dolayı kadınların göç deneyimlerini anlamak için, öncelikle toplumsal cinsiyet normlarının anlaşılması gerekmektedir. Zorunlu göç sürecine dahil olmuş kadınların hayatlarında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının etkisi ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Kadınlar hem zorunlu göçün getirdiği sorunlarla baş etmek zorundayken hem de toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaktadırlar (Soykan, Karakılıç, & Körükmez, 2019).

Bu araştırmada, Suriye'den savaştan kaçarak ülkemize göç etmiş ve mülteci kampları dışında yaşayan kadınların, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle yaşadıkları sorunların ortaya konması hedeflenmiştir. Bu amaçla Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'nun Ulusal Tez Merkezine yüklenmiş lisansüstü tezlere doküman analizi yöntemi ile ulaşılmış ve doküman içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Bu şekilde ulaşılan 27 araştırmanın verileri ve sonuçları kategorize edilmiş ve Suriyeli kadınların ortak sorunları görünür

kılınmaya çalışılmıştır. Bu araştırma içerisinde feminist duruş noktası benimsenmiş ve belirlenen kategoriler içerisindeki kadınların sorunları göçün kadınlaşması bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet kavramı ön planda tutulmuş, cinsiyetin hayat pratikleri üzerindeki etkileri anlaşılmasına çalışılmıştır. Akademik literatür içerisinde yer alan lisansüstü tezlerin taranıp, Suriyeli kadınlara yönelik elde edilen verilerin göçün kadınlaşması bağlamında ele alınmasının, gelecekteki göç ve kadın konularındaki çalışmalara yol gösterici olması beklenmektedir.

Türkiye’de kayıtlı olmayan kişilerin tam sayısı bilinmemekle birlikte Suriyeli göçünün günümüzde hala devam ettiği görülmektedir. Mülteciler Derneği, Ekim 2019 tarihli yazısında, Türkiye’deki kayıtlı Suriyelilerin sayısını şu şekilde belirtmiştir:

“Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısı 7 Kasım 2019 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 7 bin 864 kişi artarak toplam 3 milyon 682 bin 434 kişi oldu. Bu kişilerin 1 milyon 995 bin 730’ u (%54,19) erkeklerden, 1 milyon 686 bin 704’ ü (%45,81) ise kadınlardan oluşmaktadır” (Mülteciler Derneği, 2019).

Giderek artan göç beraberinde Suriyeliler için birtakım zorlukları açığa çıkarttığı söylenebilir. Bu nedenden dolayı, Suriyeli kadınların Türkiye’de ortak ne gibi sorunlarla yüzleşmek zorunda kaldıklarının anlaşılmasına çalışılması bu araştırmanın temel sorununu oluşturmaktadır. Suriye’den Türkiye’ye göç etmiş ve mülteci kampları dışında yaşayan kadınlar üzerine yapılan tezlerin verilerini feminist duruş noktasıyla değerlendirmeyi amaçlayan bu tez araştırması beş bölümden oluşmaktadır.

Tezin ilk bölümünde araştırmanın kapsamına, sınırlılıklarına, konusuna ve yöntemine yer verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde “Suriye savaşı ve beraberindeki göç süreci” ve “Türkiye-Suriye tarihi” hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin beraberinde “göç olgusu ve uluslararası göç”, “zorunlu göç” ve “sığınmacı, göçmen ve mülteci” kavramları açıklanmıştır. Ayrıca Türkiye’nin Suriye politikalarına bu bölümde

değinilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde ilgili literatürün tarihsel gelişimine, göç çalışmalarının feminizm ile nasıl bir ilişkisi olduğuna ve tezin konusunu oluşturan Suriyeli göçü ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Bu bölümde çok eşli evlilik ve erken yaşta gerçekleştirilen evlilik sorunsallarına da değinilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde bu alanda yapılmış lisansüstü tezler açıklanmış, tezlerin yapısal verileri sunulmuştur. Daha sonra tezlerin bulguları ve sonuçları kategorize edilip, oluşturulan “Barınma Sorunu”, “Kadın Emeği ve Giderek Artan Yoksulluk”, “Erken Yaşta Evlilik Problemi”, “Kadına Yönelik Negatif Söylem”, “Dil Problemi ve Sağlık Sorunları” başlıkları altında kadınların sorunları toplumsal cinsiyet bağlamında yorumlanmıştır. Bu kategoriler içerisinde eril tahakkümün kadınların hayatlarına etkileri, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının gündelik hayatı nasıl şekillendirdiği irdelenmiştir.

Göç, özellikle toplum tarafından dezavantajlı olarak konumlandırılan “yalnız, boşanmış, dul, muhalif” kadınlar açısından yeni bir hayat kurma noktasında değişim ve dönüşüm açığa çıkartmaktadır. Bu nedenden dolayı bu kadınların deneyimlerine, göç sonrası hayat pratiklerinin nasıl şekillendiğine ve tezin genelinde tartışılan soruna dair değerlendirmeye sonuç bölümünde yer verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI ve SINIRLILIKLARI

*“Kadınlar,
başlangıcı insanlık tarihine uzanan göç yollarında
ilk günden beri yürüdüğü halde
seslerini duyurabilmek için
uzun yıllar beklemek zorunda kalmıştır”*

Çakmak S., 2010

Bu tez içerisinde Türkiye’ye Suriye savaşından dolayı göç etmek zorunda kalmış Suriyeli kadınların, göç sonrası hayat pratiklerinde kadın oldukları için ne gibi sorunlarla karşılaştıklarının anlaşılması hedeflenmektedir. Bu sebeple araştırma içerisinde mülteci kampları dışında yaşayan Suriyeli kadınların ortak sorunlarının göçün kadınlaşması bağlamında ele alınması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye’ye göç etmiş Suriyeli kadınlar üzerine Türkiye’de yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi esas alınmıştır.

Bu çalışmanın lisansüstü tezlerin taranıp, akademik literatürde Suriyeli kadınların görünürlüğünü ortaya çıkartması ve Suriyeli kadınların ortak sorunlarının görünürlüğünü artırması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenden ötürü incelenen lisansüstü tezlerin bulguları esas alınmış, elde edilen veriler kadınları merkeze alarak yorumlanmıştır. Araştırmanın kapsamı 2014 ile 2019 yılları arasında gerçekleştirilen lisansüstü tezler ile sınırlandırılmıştır.

Bu araştırmanın verilerini, YÖK’ün Ulusal Tez Merkez’inde yer alan arama kısmına, tezin tümünde aranmak üzere “Suriyeli Kadınlar” kavramının yazılmasıyla ulaşılan izinli lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Bu şekilde ulaşılan tezlerden bir tanesi Şam’daki Suriyeli Kadınlar üzerine gerçekleştirildiği için bu araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Araştırmanın başında “mülteci, sığınmacı ve göçmen” kavramlarının da araştırmaya dahil edilmesi düşünülmüş fakat kavram karmaşasından kaçınmak amacıyla bu çalışmanın alanına dahil edilmemiştir. Suriye savaşının başından itibaren Suriyelilerin statülerinin net olmayışı ve statülerinin yıllara göre değişkenlik göstermesi sebebiyle mülteci, sığınmacı, göçmen kavramları gündelik hayat içerisinde anlamları dışında kullanılmıştır. Bu nedenden ötürü bu araştırmanın evreni “Suriyeli Kadınlar” kavramı ile sınırlandırılmıştır. Ancak tezin analizi açısından önem taşıdığı düşünüldüğü için bu kavramların açıklamalarına tezin içerisinde yer verilmiştir.

Bu araştırma içerisinde yer alan 27 lisansüstü tezin dört tanesinin dili İngilizcedir. İngilizce yazılmış olan lisansüstü tezler değerlendirilirken bu tez çalışmasının yazarı tarafından Türkçeleştirilmiş ve elde edilen veriler Türkçe olarak aktarılmıştır. Araştırma verilerine en son 28 Ekim 2019 tarihinde ulaşılmış ve araştırmanın verilerini oluşturan lisansüstü tezlere YÖK’ün ulusal tez arama motoru sayesinde ulaşıldığı için tezlerin güvenilirliği kabul edilmiştir.

Bu araştırmanın yazarı, 2014 yılında Suriye iç savaşından kaçıp Hatay’a yerleşmiş 20 Suriyeli kadın ile kadınların kendi evlerinde görüşme imkânı elde etmiştir. Bu kadınlarla Arapça bilen bir tercüman yardımıyla iletişim kurulmuş, kadınların savaş sonrası hayat pratiklerine ve yaşadıkları sorunlara yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kadınlarla diyalog kurulmasına oldukça önem verilmiş, sadece kadınların hikayeleri anlaşılmaya çalışılmamış, aynı zamanda araştırmacı da duygularını paylaşmaktan çekinmemiştir. Bu sayede görüşülen kadınların tümü ile etkileşime girilmiş ve kaynaşma ortamı sağlanmıştır.

Bu görüşmeler içerisinde Suriyeli kadınların çoğu yaşadıklarının yazılmasını ve anlatılmasını istediklerini bildirmişlerdir. Suriyeli kadınların başlarından geçen kötü olaylardan bile bahsederken konuşmanın, anlatmanın kendileri üzerindeki olumlu

etkilerinden de bahsettikleri görülmüş, kadınların kendi hikayelerinin duyulmasını istedikleri bilgisine ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler, kadınlara tekrar ulaşma imkânı elde edilemediği için araştırmacı ve tez danışmanı tarafından bu tez araştırmasının ön çalışması olarak ele alınmış, veri analizi kısmına dahil edilmemiştir.

1.1. YÖNTEM

Bu araştırmanın verilerinin elde edilmesi için doküman içerik incelemesi tekniği kullanılmıştır. Daha önce yapılmış araştırmaların değerli bilgi kaynakları olmaları sebebiyle, literatür içerisinde yer alan araştırmaların doküman analizi tekniği ile ele alınıp, değerlendirilmesi sosyal bilimciler açısından önemli bir araştırma yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Neuman'a göre "içerik analizi bir metnin veya dokümanın içeriğinin bütünü analiz etmemizi sağlar" (Neuman. 2010, aktaran Özdemir H., 2018, s. 4).

Bu araştırma içerisinde ilk aşama olarak veriler doküman analizi tekniği ile elde edilmiş ve aşağıda belirtilen kategoriler doğrultusunda lisansüstü tezlerin yapısal bilgileri sunulmuştur. Öncelikle belirlenen altı kategori içerisinde lisansüstü tezlerin:

1. Tez yazarlarının cinsiyetlerine göre,
2. Yıllara göre,
3. Lisansüstü düzeylerine göre,
4. Üniversitelerine göre,
5. Bölümlerine göre,
6. Yöntem türlerine göre dağılımı nasıldır soruları yanıtlanmıştır.

Daha sonra bu tezlerin verileri ve sonuçları doküman içerik analizi yöntemi ile ele alınıp "Mülteci kampları dışında yaşayan Suriyeli kadınların Türkiye'de yaşadıkları ortak sorunlar nelerdir?" sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırmalarda, doküman analizi tekniği gözlem ve görüşmenin gerçekleştirilemediği durumlarda yazılı ve görsel materyallerin incelenmesiyle araştırma problemine yönelik verilerin elde edilmesini sağlar. Doküman içerik incelemesi için sistemli bir süreç takip edilmelidir. Öncelikle araştırmanın konusunu oluşturan belgeler toparlanır, orijinallikleri kontrol edilir, daha sonra dokümanlar araştırmacı tarafından anlaşılır ve sistemli olarak kategorize edilir. Bunun sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek kullanılır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

İçerik analizi sayesinde bu çalışma zamana yayılmış bir araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu yöntem, Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sebebiyle göç sonrası yaşadıkları sorunlara dair bilgilerin incelenmesine de olanak sağlamıştır.

İçerik analizi sayesinde öncelikle dokümanlardan ele edilen veriler düzenlenmiş, aralarındaki ilişkiler oraya çıkartılmış ve bulgular yorumlanmıştır. Bu yöntem ile incelenen lisansüstü tezlerden mülteci kampları dışında yaşayan Suriyeli kadınların sorunları “Barınma”, “Kadın Emeği ve Artan Yoksulluk”, “Erken Yaşta Evlilik Problemi”, “Kadına Yönelik Negatif Söylem”, “Dil Problemi ve Sağlık Sorunları” başlıkları altında kategorize edilmiştir.

Kavramlar arasındaki ilişkiler saptanıp, organize edilmiş (Yıldırım & Şimşek, 2006), feminist duruş noktası (standpoint) ile yorumlanmıştır. Suriyeli kadınların yaşadıklarının anlaşılıp, sorunlarının ortaya konması açısından feminist duruş noktasının benimsenmesi önemli görölmüştür.

Feminist duruş noktası teorisinin çıkışında Marksizm oldukça etkilidir. Marksizm içerisinde sınıflar arası eşitsizliğin ve egemen olan iktidar sınıfının eleştirisi yapılmaktadır. Bu noktadan yola çıkan feminist duruş noktası materyalist yaklaşımdan uzak olunarak, dezavantajlı grubun emek sömürsünün anlaşılabileceğini savunur.

Marksizm'den yola çıkan feminist duruş noktasıyla gerçekleştirilen araştırmalarla kadının emeğinin iktidar sınıf karşısındaki değersizliğı eleştirilmiştir. Erkek egemen sistemden kurtulmak ve farklı bir bakış ağısıyla araştırmalara yönelmek için feminist duruşunun benimsenmesi gerekmektedir. Ancak bu sayede patriarkal sistem tarafından ezilen sınıf pasif ve nesne olarak konumlandırılmasından kurtulup, aktif ve bilginin kaynağı olarak ele alınabilir (Wood, 2005, s. 61).

Ezilenin deneyiminin değeri ve feminist duruş noktası teorisi 1980'lerden sonra ortaya çıkmıştır. Bu duruş noktası kadınların deneyimlerinin, erkeklerden farklı şekillendiğini ve kadına dair bilginin kadının deneyimlerine dayanması gerektiğini savunur. Feminist duruş noktasına göre toplumun anlaşılması açısından sadece erkeklerin değıl aynı zamanda kadınların deneyimlerinin de ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir (Hartsock, 1983).

Feminist duruş noktası teorisi toplumda farklı sınıflarda yer alan deneyimler ve algılar üzerinde etkili olduğı görüşündedir. Bu teoriye göre kadınların kendilerine ait yaşam tecrübeleri ve bu tecrübeler ile şekillenmiş belli bakış açıları söz konusudur. Bu bakış açısı içerisinde kadınların bilgisi ve deneyimleri değerlidir ve iktidar sınıfı tarafından üretilmiş bilginin dışına çıkmayı sağlamaktadır. Bu sayede araştırmalar içerisinde kadınların mücadeleleri ve hayat deneyimleri olduğı gibi ele alınıp, değerlendirilebilir (Hartsock, 1983).

Feminist duruş noktasına göre bilginin kaynağı olan özne, iktidarın bilgi üretim mekanizmalarına karşı durduğı noktada gerçek bilgi ağığa çıkacaktır. Bu sebeple feminist duruş noktası ile toplumun içerisinde var olan alternatif bilgi kaynaklarına ulaşılabilir ve eril tahakkümün inançları dışına çıkılabilir. Sosyal sınıflar arasındaki adaletsizliklerin ağığa çıkması için feminist duruş noktasının gerektiğini savunan

Hartsock, feminizmin bir politik söylemden ziyade yönetime ulaşma noktasında bir yol, bir analiz biçimi olarak ele alınabileceğini de vurgulamaktadır (Hartsock, 1983).

Hartsock, kadınların kapitalist sistemde emeklerinin görünür olmamasının sebebini, eril iktidarın kadın emeğini ikincil plana atması olduğunu belirtmiştir. Ona göre kadının eylemliliği görüldüğü zaman, iktidarın bilgiyi çarpıttığı ortaya çıkacaktır ve bu durum ancak kadının ekonomik ve ideolojik olarak özgürleşmesiyle sağlanabilir (Hartsock, 1983).

İktidarın kontrolü altında olan bilgiden kurtulup, toplumsal sistemlerin değişiminin gerçekleşmesi için kadınların deneyimlerine ihtiyaç vardır. Bu sebeple araştırmalar için önemli olan Brooks'a göre “baskılanan ve sesi duyulmayanların toplumun sınırlarında yaşadıkları hayatların seslerini ortaya çıkartmaya yönelmektir” (Brooks'tan Akt. Hıdır, 2015, s. 5). Dolayısıyla feminist duruş noktası benimseyen araştırmalar sadece kadınlara yönelik cinsiyet ilişkilerini değil, iktidarın baskıladığı her alanın toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ele alınmasını sağlamaktadır.

Feminist epistemoloji feminist düşünceden destek almaktadır ve Harding'in belirttiği gibi “bilimsel teorinin genel yapısının, kadınlar ve toplumsal cinsiyete ilişkin araştırmalara nasıl uygulanabileceğini gösterir” (Harding'den Akt. Öztan, 2015, s. 276). Feminist duruş noktasına göre kişilerin kendi deneyimleri vardır ve homojen bir genelleme yapmak doğru değildir. Bu nedenden dolayı Suriyeli kadınların göç sonrası deneyimlerinin anlaşılması için feminist duruş noktasının benimsenmesi gerekli görülmüş, Suriyeli kadınların hayat pratikleri mümkün olduğu kadar feminist temellere dayalı yorumlanmaya çalışılmıştır.

2. SURİYE SAVAŞI VE BERABERİNDEKİ GÖÇ SÜRECİ

*“İnsanların göç isteklerinin,
baskıcı yöntemlerle engellenmesi
temel insan haklarına aykırı olup, mümkün değildir”*
Toksöz, 2009

Tarihsel süreç içerisinde Suriye tarihi ve kültürüyle Ortadoğu’daki güçlü devletler arasında yer almıştır. Suriye tarihi boyunca birçok yabancı yönetimin buyruğu altına girmiş olmasına rağmen baskın etnik ve kültürel kimliği olan Arap kimliğini günümüze kadar koruyabilmiştir. Bağımsızlığını 1946 yılında kazanan Suriye, Türkiye, Irak, İran, Lübnan ve Ürdün ile sınır komşusu olmakla beraber, bu bölge içerisinde önemli bir coğrafi konuma sahiptir (Benek, 2016).

1963 yılında gerçekleşen askeri darbe ile Suriye’de Baas Partisi iktidara gelmiş ve 1971 yılında Hafız Esad Suriye Arap Devleti’nin devlet başkanı olmuştur. Hafız Esad, yönetimi boyunca otoriter bir yönetim şekli benimsemiş ve devlet içerisindeki tüm kurumlar üzerinde söz sahibi olmuştur. Hafız Esad’ın ölümünden sonra, 2000 yılının temmuz ayında düzenlenen referandum ile Beşar Esad devletin yönetiminin başına geçmiştir. Bu durum ile devlet yönetiminin tek ailede olduğunu kanıtlanmıştır (Şen, 2013).

Günümüzde Suriye iç savaşının başlamasıyla ilgili birçok fikir öne sürülmüş olmakla birlikte yaygın fikir olarak Suriye İç Savaşı Arap Baharı’nın devamı olarak nitelendirilmiştir. Arap Baharı diye adlandırılan dönem Aralık 2010 yılında “Tunus’ta işportacılık yapan Muhammed Bouazizi Sidi’nin, geçimini sağladığı işporta tezgahına el koyan devlet görevlilerinin sert davranışlarını protesto etmek için kendisini yakmasıyla başlamıştır” (Ercan, 2016, s. 16). Arap Baharı’nın tetikleyicisi olarak nitelendirilen bu

hareket, Kuzey Afrika ve Ortadoğu devletlerinde hızlıca yayılmış ve bu bölge halkının yönetim sistemlerine karşı eylemlerini açığa çıkartmıştır.

Bu halk hareketlerinin çok hızlı bir şekilde yayılmasında coğrafi yakınlık ve bu coğrafyadaki devletlerin benzer baskıcı yönetim şekillerine sahip olmasının etkili olduğu bilinmektedir. Bu yakınlıklar sebebiyle halk kendi içinde örgütlenmiş ve iktidarın baskıcı yönetim şekline karşı çıkmak için ayaklanmıştır. Suriye'ye de geçen bu halk ayaklanmasının sebepleri arasında, halkın yoksulluk içinde olması, işsizliğin artması, yönetim rejiminin baskıcı tutumu ve mezhepler arası ayrılık sayılabilir (Ercan, 2016).

Her ne kadar Suriye'nin yönetim şekli diğer Ortadoğu ülkeleriyle benzerlik gösterse de Suriye dini, kültürel ve etnik çeşitliliğin bir arada yaşadığı bir ülke olarak diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Suriye'nin karmaşık etnik yapısı içinde çoğunluk Arap kökenli olmakla birlikte Müslümandırlar. Müslüman çoğunluk içerisinde yer diğer alan mezhepler, Suriye'de tarih içerisinde hep bir arada birlikte yaşamışlardır. Suriye toplumunun büyük çoğunluğu Sünni olmakla beraber halkın geri kalanını Şiiiler, Alevi/Nusayri ve İsmaililer oluşturmaktadır. Bunun yanında Hristiyanlar, Dürziler, Kürtler, Ermeniler ve Türkmenler de diğer etnik kökenden Suriyeliler ile Suriye tarihi boyunca bir arada iç içe yaşamışlardır. Bu sebepten dolayı Suriye yıllar boyunca çoğunluğu Arap olan fakat birçok etnik kökenin ve dinin bir arada yaşadığı bir ülke konumunda yer almıştır (Mahalli, 2014, s. 31).

Ocak 2011 tarihinde Arap Baharı'nın temelini oluşturan mezhep farklılıklarının, ekonomik eşitsizliklerin ve baskıcı yönetimin protesto edilmesi için intihar eden bir Suriyeli günümüze kadar gelen karışıklığın başlamasına sebep olmuştur denilebilir. Onun bu davranışı ile Suriye ve diğer ülkeler içerisinde, Suriye'nin devlet yönetimi ve ülkedeki sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır. 15 Mart'ta Suriye'nin Dera kentinde bir grup gencin hükümeti eleştirmek için eylem yapması, tutuklanmalarına ve sonrasında

işkenceye maruz kalmalarına yol açmıştır (Canyurt, 2018). Bu durum savaşın başlangıcına sebep olmuş, Suriye halkını karışıklığa ve ayaklanmaya yönlendirmiştir.

2011 yılından bu yana Suriye savaşının başlaması ve bunun nedenleri konusunda birçok fikir beyan edilmiştir. Nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte, Suriye’de başlayan bu halk ayaklanmaları, iktidarın karşı şiddeti ile savaşa dönüşmüş ve birçok kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Halk kısa süre içerisinde dernekler ve sivil toplum kuruluşları ile örgütlenmiş ve karşı kitlesel hareketler başlamıştır.

Başta Özgür Suriye Ordusu, Halk Koruma Birlikleri (YPG) ve Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olmak üzere rejime karşı gelen mücadeleler başlamıştır. Zamanla bu örgütler hem Baas Partisi yani hükümet ile hem de birbirleriyle karşı konuma gelmişlerdir. Suriye savaşının başladığı andan itibaren birçok kişi hayatını kaybetmiş, nüfusun büyük çoğunluğu ülkesini terk etmiştir (Bahadır, 2016). Suriye İç Savaşı günümüze kadar gelmekte ve hala birçok kişinin hayatını etkilemektedir. Suriye’de yerleşik hayat ortadan kaldırılmış, şehirler yıkılmış, ülke neredeyse yerle bir edilmiştir.

2.1. SURIYE-TÜRKİYE TARİHİ

Suriye’ye sınır komşusu olan Türkiye, bulunduğu coğrafya içerisinde en fazla Suriyeli mülteciye sahip ülke olarak adlandırılabilir. Savaşın başladığı andan itibaren Suriyeliler sınır komşusu oldukları ülkelere göç etmişlerdir ve Türkiye’ye göç eden Suriyeliler savaşın ilk zamanlarında öncelikle sınır kentlerine yerleşmişlerdir. Günümüzde Türkiye’nin her şehrine yayılmış olarak yaşayan Suriyelilerin sayısının yine sınıra yakın kentlerde daha fazla olduğu bilinmektedir. Özellikle Hatay, Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan başlıca şehirlerdendir (Hayata Destek Derneği, 2016).

Suriyelilerin öncelikle Türkiye'nin güney sınırında bulunan kentlerine yerleşmelerinin sebepleri arasında dostluk ve akrabalık bağlarının etkisi büyüktür ve bu sebeplen dolayı Türkiye'nin Suriye sınırı savaştan kaçan bireyler için öncelikli sığınma yeri olmuştur. Türkiye ile Suriye arasındaki dostluk bağlarının Osmanlı tarihine kadar dayandığı bilinmektedir. 1938 yılına kadar Suriye yönetimi içerisinde olan Hatay'ın etnik yapısı ile Suriye'nin kuzeyindeki bireylerin toplumsal yapısı birbirine benzemektedir (Sirkeci, 2017).

Ortadoğu coğrafyası birbiriyle tarihsel ve kültürel bağları olan, toplumlar arası akrabalık ilişkilerinin söz konusu olduğu bir coğrafyayı temsil etmektedir. Türkiye'nin de içinde yer aldığı bu bölgede Suriye ile olan politik ilişkilerin aksine, özellikle sınır bölgelerinde yaşayan bireylerin arasında ortak inanç ve etnik benzerlik söz konusudur. Bu sebeple iktidarlar arası gerginliklere rağmen sınır kentlerinde yaşayan bireyler birbiriyle bağlarını sürdürmüş, ticaret gerçekleştirmişlerdir.

Daha önce Fransa'nın yönetiminde olan Suriye ile Türkiye sınırı, Fransa ile imzalanan anlaşmalarla belirlenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Maraş, Urfa ve Hatay Fransa'nın yönetimine verilmiş fakat bu durum beraberinde o bölgede silahlı çatışmalara sebep olmuştur. 1921 yılında imzalanan Ankara İtilafnamesi ile Hatay dışındaki diğer iller Türkiye'nin sınırlarına katılmıştır. 1931 yılında Suriye'nin bağımsızlığını kazanması ile önce Bağımsız Hatay Cumhuriyeti kurulmuş, daha sonra 1939 yılında Hatay Türkiye'nin sınırlarına katılmıştır. Hatay'ın oylama ile Türkiye'nin sınırlarına katılmasıyla birlikte Türkiye-Suriye hattı çizilmiştir (Benek, 2016).

Hatay sorunundan sonra Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Projesine (GAP) başlaması ile gerginliklerinin artmasını sağlamıştır. Fakat her ne kadar iki ülke arasında çeşitli siyasal sorunlar gündeme gelse de Türkiye'nin güneydoğusunda yaşayan halk ile Suriyeliler arasında her zaman iletişim devam etmiştir. İki ülkenin halkı kendi aralarında

evlilikler gerçekleştirmiş, ticaret yapmıştır. Özellikle Hatay halkının çoğunun Arapça konuşması, iki ülke arasındaki kültür bağının devamlılığının görünürlüğü açısından önem teşkil etmektedir. Hafız Esad'ın ölümünden sonra yerine geçen Beşar Esad ile Türkiye arasında ilişkilerin düzeltilmesi yönünde adımlar atılmış, iki ülke arasında yakınlık vurguları yapılmıştır (Benek, 2016). Ancak Suriye'nin iç savaşının başlamasıyla politik adımlar başkalaşmış, Türkiye Suriye'nin en çok göç verdiği ülke konumuna gelmiştir.

2.2. GÖÇ OLGUSU ve ULUSLARARASI GÖÇ

“İnsanlık tarihi ile özdeş olan göç olgusu” (Yalçın C., 2004, s. 3) karmaşık bir süreci temsil etmekte ve dünyanın her yerinde gitgide göç eden birey sayısı artmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönem Castles ve Miller tarafından “göçler çağı” olarak adlandırılmıştır (Castles ve Miller'den Akt. Sert, 2012, s. 29).

Bireyler kendilerini göçe iten sebepler doğrultusunda buldukları yeri değiştirip, yeni bir yerde, yeni bir statüyle, yeni bir sürece dahil olmaktadır. Göç, bireyin sadece mekânsal olarak bulunduğu konumunu değil, aynı zamanda o kişinin sosyal düzenini, yaşam şartlarını, statüsünü ve ekonomik durumunu da değiştirir.

Göç kararı vererek bireyler, göç sebepleri ne olursa olsun, göç öncesi başlayan ve sonrasında da devam eden kapsamlı bir sürece dahil olurlar. Marshall (1999) çok kapsamlı olan göçü “bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesinde, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir” (Marshall'dan Akt. Demir, 2008, s. 15) diye tanımlamıştır.

Sağlam'ın göç tanımına göre “göç her şeyden önce bir mekân değiştirme durumudur. Kişiler muhtelif sebeplerle buldukları bölgeden bir başka bölgeye gitmektedirler. Bu daimî surette yerleşme amaçlı olabildiği gibi, geçici de olabilmektedir.

International Organization for Migration (IOM) 2018 yılındaki raporunda son yıllarda oldukça büyük bir yer değiştirmenin olduğu ve 2016 yılı itibariyle 40,3 milyon insanın yer değiştirdiği, bunlardan da 22,5 milyonunun da mülteci statüsünde olduğunu belirtmiştir (IOM, 2018, s. 2).

Göç genel olarak içerisinde bir yer değiştirme, belli bir uzaklığa gitme ve yeni bir hayat pratiği oluşturmayı barındırır. Göç türleri tarih içerisinde sürekli değişim ve dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu sebepten dolayı göç, çok yönlü ve karmaşık bir sürecin başlangıcını oluşturan mekânsal bir yer değiştirme olayıdır diye yorumlanabilir. Değişimin ve dönüşümün yarattığı karmaşık süreç sebebiyle göçün sınıflandırmasında çok yönlü değişkenlerin ele alınması gerekmektedir.

Bu noktada ülkemizde yaşayan Suriyeli kadınların deneyimlerinin ve sorunlarının anlaşılabilmesi için göç türlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Tarihsel olarak göç hareketlerinin kölelik zamanından günümüze kadar değişme gösterdiği görülmektedir. Kölelik zamanındaki kitlesel göç türü, “Avrupa’nın endüstriye geçişi ile İngiltere, Hollanda, İspanya, Portekiz ve Fransa’da ortaya çıkan nüfusun, yeni keşfedilen bölgelere ve/veya sömürgelere göçü ile yaşanmıştır” (Yılmaz A., 2014, s. 1687).

Köleliğin sona ermesinden sonra ortaya çıkan savaşlar, dünyada başka bir göç kitlesinin yaşanmasına sebep olmuştur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sebebiyle, birçok kişi yerinden edilmiş, devletlerin sınırları değişmiş ve işçi göçleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu durum 20. yüzyılda kitlesel göç hareketlerinin temellerini oluşturmuştur. Bu göçlerle birlikte kitlesel göç olayları değişim göstermiş, bireyler göç ettikleri yerlerde köle olmanın dışında, işçi ve mülteci statülerine sahip olmuşlardır (Yılmaz A., 2014).

Yukarıda bahsedildiği üzere İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir dünya düzeni ve beraberinde kitlesel göç hareketleri ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkeler arası fırsat eşitsizliğinden dolayı kısıtlı imkanlara sahip olan

ülkelerden, özellikle istihdam alanında yeterli imkana sahip ülkelere doğru kitlesel göç hareketleri gerçekleşmiştir (Şirin, 2012).

Temel olarak göçün tanımı, mekânsal olarak nereye göç edildiğine, nedenine, amaçlarına ve göçün hangi yollarla gerçekleştiğine bağlı olarak değişmektedir. Göçün sınıflandırılması noktasında Lee, “Göç Teorisi” adlı çalışmasında “göç kararında ve göç sürecinde etkili olan itme-çekme faktörleri üzerinde durmuş ve bu faktörleri; çıkış yerine ilişkin faktörler, varış yerine ilişkin faktörler, araya giren engeller ve bireysel faktörler olarak belirtmiştir” (Lee’den Akt. Develi, 2017, s. 1346).

Literatürde göç, nedenleri açısından ele alındığında genel olarak zorunlu ve gönüllü göç olarak adlandırılmaktadır. Bir kişi kendi isteği ile göç edebileceği gibi, çevresel bir takım olumsuz sebeplerden dolayı da göç olayını gerçekleştirebilir. “Göçün ‘yasadışı’, ‘geçici’, ‘zorunlu’ vb. gibi oluşuna bağlı olarak” (Kümbetoğlu, 2012, s. 63) tanımı değişmektedir. Buna ek olarak göçün tanımının yapılması noktasında hedef ülkeye girmek için kullanılan yolların da dikkate alınması gerekmektedir.

Hedef ülkeye yasal yollarla giriş yapmış bir kişi ile yasa dışı yollardan giriş yapmış bir diğer kişi, göç ettikleri ülkelerde aynı statülere sahip değildirler. Göç içerisinde “kişi kaldığı yeri iç savaş nedeniyle terk etmişse ve bu eylemini yasa dışı yollarla gerçekleştirmişse, bu kişinin gerçekleştirdiği göç hem zorunlu hem de yasa dışı göç olarak değerlendirilebilir” (Çelik, Şen, Usta, & Usta, 2018, s. 297).

Faist’in göç sistemleri kuramına göre, göç sistemleri birbirine bağlılık göstermektedir. Yani bir ülkeden, bir başka ülkeye insan akışı söz konusu olmakla birlikte, diğer taraftan da karşı akış söz konusudur. Bu akış, ülkeleri birbirine ekonomik ve politik olarak bağlı konuma getirmektedir ve sonuç olarak tekrar eden bir göç süreci açığa çıkmaktadır (Faist’ten Akt. Çağlayan, 2006).

Tarih içerisinde ve günümüzde de ülkelerin ekonomilerinin, politikalarının, kültürlerinin şekillenmesinde etkili bir güç olan göç olgusu, devletleri birbirine bağlı duruma getirmiştir. Dolayısıyla göç olayı uluslararası boyutlarda gerçekleştiğinde, göç ilişkisi olan ülkeler bu olaydan derinden etkilenmektedirler. Aynı şekilde uluslararası göç herkes için farklı süreç açığa çıkartır ve sonucunda da her birey farklı deneyimler elde eder (Toksöz, 2009).

Kitlesel olarak gerçekleştirilen ekonomik temelli göçlere tarihin akışı içerisinde tanık olunmakla birlikte kitlesel göç olayının sadece ekonomik sebeplerden ötürü gerçekleştirildiği söylenemez. Bireyler çeşitli doğal afetlerden, savaşlardan, salgın hastalıklarından dolayı kitlesel olarak ülkelerini terk edip, göç etmek durumunda kalabilmektedirler. Sığınma ihtiyacı ile gerçekleştirilen göçler düzensiz zorunlu göç diye adlandırılırken, yine bu göçün uluslararası kurallar çerçevesinde gerçekleşip gerçekleşmediği onun adlandırılmasını değiştirmektedir (Yılmaz A., 2014).

Bireyin gönüllü olarak, kendi isteği ile bir yerden başka bir yere göç etmesinin temelinde daha iyi şartlara sahip olma isteği yer almaktadır. Günümüzde bu durum çoğunlukla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru görülmektedir. Bireyler daha iyi ekonomik şartlara, daha iyi eğitim ve sosyal imkanlara ulaşma isteğiyle buldukları yeri değiştirme kararı verirler ve göç sürecini başlatırlar.

Genel olarak göç türlerinin hepsinde var olan daha iyi şartlara ulaşma isteği zorunlu göç noktasında diğer göç türlerinden önemli bir konuda ayrışma göstermektedir. Zorunlu göç süreci içerisinde de daha iyi şartlara sahip olma isteği var olmakla birlikte, göç eden bireyin hayatta kalması ve yaşantısına devam etmesi açısından göç zorunlu hale gelmiştir. Bu tezin konusunu oluşturan uluslararası zorunlu göç hem göç veren ülke için hem de göç alan ülke için bir dönüşüm sürecini ortaya çıkartmıştır. Ünlü'nün de belirttiği gibi göç eden bireyler ile göç edilen yerdeki halk arasında karşılıklı etkileşim sonucunda

yeni bir sosyal ve kültürel yapı açığa çıkar ve bu göçün kaçınılmaz bir sonucu olarak nitelendirilebilir (Ünlü, 2007).

OHCHR (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)'nin “Göç ve İnsan Hakları” yazısında belirttiği üzere “tahmini olarak 258 milyon kişi şu anda kendi ülkeleri dışında yaşamaktadırlar” (OHCHR). Bu kişilerin hepsi zorunlu göç gerçekleştiren, can güvenliği sorunu yaşayan kişiler değildir. Ancak birçok kişinin değişen politikalar, devam eden savaşlar, sağlık sorunları sebebiyle zorunlu göçe yönelmek zorunda kaldığı bilinmektedir.

2.2.1. Zorunlu Göç

Bu araştırmanın konusunu oluşturan Suriyeli kadınların zorunlu göç sonrası yüzleştikleri sorunların incelenmesi için öncelikle zorunlu göç kavramının tanımının yapılması gerekli görülmüştür. Suriyeli kadınlar bağlamında göç kavramı ele alındığında, zorunlu uluslararası göç kavramı açığa çıkmaktadır. Bireyler daha önce de belirtildiği gibi kendi ülkelerinin sınırlarından başka ülkelere doğru göç hareketliliğini gerçekleştirerek uluslararası göç sürecine dahil olmaktadır.

Akgür zorunlu göçü “terör, asayişsizlik ve kan davası türünde toplumsal rahatsızlıklar, cezalandırılma korkusu ve baskı gibi kişisel özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla bireyleri kendilerine daha güvenli bir yer aramaya iten göçlerdir” (Akgür, 1997, s. 52) diye tanımlamıştır.

Bireylerin zorunlu göçü tercih etmelerinin temelinde yaşamına devam edememe korkusu, güvenlik kaygısı, daha iyi şartlara sahip olma arzusu yatmaktadır. Bu noktada Öner ise zorunlu göçü “insanların hayatta kalabilme amacıyla, çalışma, doğal afetler, kıtlık, salgın hastalık, etnik baskılar ile diğer toplumsal, iktisadi ve siyasi nedenlerle topluca yer değiştirmesi” (Öner, 2012, s. 17) şeklinde açıklamıştır.

Günümüzde artan göç hareketlerini sadece mekansal yer değişikliği olarak ele almak doğru değildir. Çünkü bireyler zorunlu göç ile ayrılık ve yabancılık gibi duygularını da süreç içerisinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla gönüllü göç kavramından özellikle özgürlük noktasında ayrılan zorunlu göç, göçü gerçekleştiren bireyler açısından oldukça karmaşık ve sıkıntılı bir süreci ortaya çıkartmaktadır. Gönüllü göç eden bireylerin kendi ülkelerine geri dönme hakları söz konusuysen, zorunlu göç sonrası bireylerin çoğu ülkelere geri dönememektedirler (İnsan Hakları Derneği, 1999).

Bu sebeple Suriyeli kadınların zorunlu göç olaylarının ele alınması noktasında göz önünde bulundurulması gereken çoklu sosyolojik bileşenlerin olduğu düşünülmektedir. Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış bireylerin bir kısmının göç etme sürecinde ve göç ettikten sonraki varış ülkesindeki yasal haklarında önemli bir değişim olmuştur.

Suriyeli kadınların Türkiye'deki yasal haklarının ve statülerinin değişiminin anlaşılması için mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramlarının tanımının yapılmasına gerek duyulmaktadır. Türkiye'ye göç etmiş Suriyeliler için uzun süre birbiri yerine kullanılan, mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramları esas itibariyle yasal statü olarak birbirinden farklı anlamlar taşımaktadırlar.

2.2.2. Mülteci Kavramı

1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi ile mültecilerin statüsü tanımlanmış, mültecilerin hukuki durumuna dair kurallar belirlenmiş ve mültecilerin haklarının korunması açısından adım atılmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Cenevre sözleşmesine göre mülteciyi "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle şiddet göreceği konusunda haklı bir

koru yaşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmek istemeyen kişi” (BMMYK, 1997, s. 51) olarak tanımlamaktadır.

Bir kişinin mültecilik başvurusu yapabilmesi için can güvenliği korkusu sebebiyle ülkesini terk etmesi gerekmektedir. 6458 numaralı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 61. Madde gereğince, bir kişiye mülteci statüsünün verilmesi için, Avrupa ülkelerinde gerçekleşen bir durumdan dolayı kişinin başka bir ülkeye sığınma ihtiyacı hissetmesi gerekmektedir. Kişi can güvenliği korkusu taşır ve ikametinin bulunduğu ülkeye geri dönemez ya da dönmek istemez (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Normal şartlar altında devletler kendi vatandaşlarını korumak zorundadırlar. Hükümetlerin birincil görevleri arasında vatandaşlarının haklarını koruması ve can güvenliklerini sağlaması yer almaktadır. Hükümetler vatandaşlarından sorumludurlar ve bu sorumluluklarını çeşitli kanunlar içerisinde kesinleştirilmişlerdir (BMMYK, 1997). Fakat kişi kendi ülkeleri içerisinde korunmuyor ve hayati tehlikeyle karşı karşıya geliyor ise göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu noktada BMMKY, 1951 Sözleşmesi’ni imzalayan devletlere destek olmak ve mültecilerin şartlarını kolaylaştırmak açısından önemli bir role sahiptir. Bu konuda BMMKY’nin görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. “Mülteci sözleşmeleri ve yasalarına erişimi kolaylaştırmak ve bunların etkin bir şekilde uygulanmasını teşvik etmek;
2. Mültecilere, uluslararası kabul görmüş hukuki standartlara uygun bir şekilde davranılmasını güvence altına almak;
3. Mültecilere sığınma hakkı verilmesini ve zorla hayatlarının ve özgürlüklerinin tehlikede olacağı ülkelere gönderilmemelerini güvence altına almak;

4. 1951 Sözleşmesi'ndeki ve/veya diğer bölgesel belgelerde bulunan mülteci tanımına göre, bireylerin mülteci olup olmadıklarını belirlemek için uygun prosedürler kullanılmasını teşvik etmek;
5. Mültecilerin içinde bulunduğu zor durumlara kalıcı çözümler aramak” (UNHCR, 2017, s. 4).

Ülkelerini terk etmek zorunda kalan bireyler başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunurlar ve yasal bir sürecin sonrasında mültecilik statüsünü elde ederler. Mültecilik statüsü, göç edilen ülkenin kuralları çerçevesinde bir başvuru sürecini ve bu sürecin sonunda yasal olarak başvuru devlet tarafından kabul edilmeyi gerektirir (UNHCR, 2017). Sonuç olarak mülteci kavramının yasal ve tanımlanmış bir statüyü temsil ettiği söylenebilir.

2.2.3. Sığınmacı Kavramı

Sığınmacı kavramı ile mülteci kavramı arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Ancak bu sıkı ilişkiye rağmen mültecilik statüsündeki bir kişi ile sığınmacı statüsündeki bir diğer kişi farklı yasal haklara sahiptirler. Bağımsız İletişim Ağı (Bianet)'nin bu konuyla ilgili 8 Eylül 2015 tarihli “Mülteci, Göçmen, Sığınmacı Arasındaki Farklar?” Adlı haberine göre:

“Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır. Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşei ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve haklarının korunması gerekir” (Vardar, 2015).

Literatür taraması içerisinde açığa çıkan sorun, sığınmacı ve mülteci kavramlarının Suriyeliler için birbirini yerine kullanılmış olmasıdır. Bu durumu Dürgen “çünkü sığınmacı kategorisinde hem mülteci statüsü kabul edilecekler hem başvuruları

reddedilecekler hem de aslında başvuruları kabul edilmese bile sığınma hakkı istedikleri ülkeden farklı sürelerde oturma izni alan kişiler bulunmaktadır” (Dürgen B., 2015, s. 38) şeklinde açıklamıştır.

Genel olarak sığınmacı, kendi ülkesi dışındaki bir ülkeye mültecilik statüsü için başvuru yapmış ve bu süre içerisinde korunma statüsüne alınan bireydir. Bu noktada belirtmek gerekir ki Suriyeliler için baştan beri mültecilik konusu sorunlu bir süreci açığa çıkartmıştır. Mültecilik statüsü sadece Avrupa’da meydana gelen olayların sonucunda talep edilebilen bir statü olduğu için, Suriyelilerin durumu, uzun süre yasal olarak tanımlanma noktasında sıkıntıya sebep olmuştur. Günümüzde bu sıkıntılı sürecin çözülmesi amacıyla Türkiye’ye yasal yollarla sığınmış Suriyelilere geçici koruma statüsü¹ verilmektedir.

2.2.4. Göçmen Kavramı

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere göçmen olmak, mülteci ve sığınmacı olmaktan farklı bir statüyü temsil etmektedir. Diğer iki kategoride yer alan zorunlu göç etme içerisindeki hayati tehlike korkusu göçmenler için geçerli değildir. Mülteciler ve sığınmacılar güvenlik kaygısı sebebiyle zorunlu uluslararası göç gerçekleştirmişlerken, göçmenlerin itici sebepleri arasında daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak vardır. Göçmenlik statüsü içerisinde bireyler özgür iradeleri ile bir başka ülkeye göç ederlerken zorunlu bir eylemi gerçekleştirmezler. Göç ettikleri ülke sınırları içerisinde yeni bir hayata başlayan göçmenlerin, istedikleri zaman kendi ülkelerine geri dönme hakları vardır. Aynı zamanda göçmen statüsündeki bireylerin kendi ülkelerinde

¹ Geçici Koruma Statüsü ile ilgili ayrıntılı bilgi “Türkiye’nin Suriye Politikaları” adlı başlık altında verilecektir.

ve göç ettikleri ülke içerisinde serbest dolaşım hakları, çalışma ve eğitim hakları söz konusudur (UNHCR).

İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) göçmenin statüsünü “mülteci tanımı ile ilgisi olmayan, tamamen ekonomik sebeplerle veya hayatını maddi yönden iyileştirme amacıyla menşei ülkesini terk eden kişi. Ekonomik göçmenler, mülteci statüsü kriteri kapsamında değildirler ve bu nedenle mülteciler gibi uluslararası koruma alma hakkına sahip olamazlar” (AFAD) şeklinde tanımlamıştır.

Göçmenlik statüsü bireyin yasal yollardan gerçekleştirdiği, başka bir ülkeye kendi pasaportu ile giriş yaptığı ve özgürce hareket edebildiği bir statüyü temsil eder. Göçmenlik statüsü göçün gerçekleştirilme nedeni, yolları ve hedef ülkedeki hakları açısından mülteci ve sığınmacı statülerinden ayrılmaktadır. Göçmenlerin göçü daha çok gönüllü göç kategorisinde gerçekleşirken, mülteci ve sığınmacıların göçü zorunlu göç kategorisinde yer alır. Suriyeliler için göçmen kavramı oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Sanılanın aksine Türkiye’de yaşayan çoğu Suriyeli, göçmen statüsüne sahip değildir.

2.3. TÜRKİYE’NİN SURİYE POLİTİKALARI

Suriyeli kadınların göç sonrası hayat pratiklerindeki problemlerinin anlaşılması için Türkiye’nin Suriye politikalarından bahsetmek gerekmektedir. Öncelikle Türkiye ile Suriye tarihte görüldüğü üzere düzenli olarak politik, ekonomik ve sosyal ilişkiler içerisinde bulunmuştur. İki ülke sadece sınır komşusu değil, aynı zamanda ortak ve karmaşık bir geçmişe de sahiptir.

Kümbetoğlu’nun 1996’ da belirttiği üzere “kültürel farklılık veya benzerlik ile önceki temaslar yeniden sosyalleşme (kültürleşme) sürecinde belirleyici unsurlardır. Kültürel farklılığın daha az olduğu yeni çevrede, orijin kültürün yeniden yaratılıp

korunması daha kolay olabilmektedir” (Kümbetoğlu’ndan Akt. Özdemir N. G., 2015, s. 42). Bu sebeple Suriye iç savaşından kaçan birçok Suriyeli kendilerini kültürel olarak yakın gördükleri Türkiye’yi göç edecekleri hedef ülke olarak tercih etmişlerdir.

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, günümüzde hala devam etmektedir ve birçok kişi ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Savaşın başından beri “açık kapı” politikası izleyen Türkiye, ilk yıllardan itibaren Suriyelilere yardım hizmetleri sunmuştur. Suriye iç savaşından kaçıp, sığınma talebinde bulunan Suriyelilere başta sınır bölgelerinde sunulan yardım imkanları zamanla Türkiye’nin her yerine yayılmıştır. Bu süreç içerisinde Türkiye Suriyelilere yönelik politikalarını değiştirmiş ve değişen politikaların nedenini Göç İdaresi Genel Müdürlüğü şu şekilde açıklamıştır:

“Suriye Arap Cumhuriyeti’nde barış ve güven ortamının sağlanamaması sebebiyle geçici koruma altındaki Suriyelilerin ülkemizde kalış süreleri uzamış bu durumda sosyal uyumun sağlanması gerekli kılmıştır. Bu gereklilik neticesinde de insanların geçici barınma merkezleri dışında hayatlarını idame ettirmeleri desteklenmiş olup Temmuz 2019 tarihi itibarıyla 8 ilde 11 geçici barınma merkezinde 108.732 yabancı barındırılmaktadır. Bunun dışında, geçici barınma merkezleri dışında 3.514.016 geçici koruma sahibi yaşamaktadır” (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Buradan da anlaşıldığı üzere Türkiye’deki Suriyeli sayısı savaşın başından beri artış göstermiş ve Türkiye, Suriye iç savaşına karşı çeşitli politikalar benimsemek durumunda kalmıştır. Suriye iç savaşı başladığı andan itibaren Türkiye’nin sınır şehirlerine mülteci kampları kurulmuş ve başlangıçta “misafir” diye adlandırılan Suriyelilerin kamplarda konaklaması sağlanmıştır.

2011 yılından itibaren AFAD’ın kurduğu barınma merkezlerinde Suriyeli sığınmacılara çok çeşitli yardımlar yapılmıştır. 2018 yılından başlayarak günümüzde Suriyelilerin barınmalarıyla ilgili konular İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne yönlendirilmiştir (AFAD, 2018).

Mültecilik statüsünün sadece Avrupa’dan sığınma talebinde bulunan kişilere verilmesinin, başlangıçta Türkiye’ye göç eden ve mülteci kamplarına yerleştirilen

Suriyelilerin statülerinde belirsizlik ve karmaşıklığa yol açtığı söylenebilir. Bundan dolayı 11 Nisan 2014 tarihinde bütün hükümleriyle yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çerçevesinde Türkiye’de koruma statüleri değişmiş ve bu kanuna göre, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma diye üç kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler çerçevesinde can güvenliği endişesi olan Suriyelilerin statülerini belirlenmesi için mülteci tanımına “Avrupa ülkeleri dışından” ibaresi eklemiştir (İlktürk, 2017).

Türkiye, Suriye savaşını en başından beri yaşayan ve Suriyelilerin sorunlarına ortak olan ülkelerden biridir. Buna ek olarak Suriye savaşının başlamasıyla birlikte kitlesel ve düzensiz göç yoluyla göç etmiş en çok Suriyeli nüfusuna sahip ülke konumundadır (UMHD, 2018). Suriye savaşı ve devamındaki düzensiz göç akımı başta Türkiye gibi sınır ülkeler olmak üzere, birçok ülkeyi yakından etkilemektedir.

Jeopolitik konumu nedeniyle Türkiye zorunlu göç gerçekleştiren birçok ülke vatandaşı için çoğu zaman Avrupa’ya transit göç yapabilecekleri ilk durak olarak görülmektedir. Hayati tehlike sebebiyle Türkiye’ye sığınan bireyler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’nin koruması altında yer alırlar. Bu süreç içerisinde kayıtlı sığınmacıların ve geçici koruma altındaki bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanıp, onlara yardım ve barınma sağlanması gerekmektedir. Ancak Suriyeli sığınmacıların diğer ülkelerden farklı olan durumu, geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin Türkiye dışında başka bir ülkeye göç etme hakları söz konusu değildir (Bahadır, 2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 2018 tarihli “Göç ve Uyum” adlı raporuna göre geçici koruma, hakkında uluslararası koruma statüsü işlemi yapılamayan ve kendi ülkesinden zorunlu göç gerçekleştirmiş bireylere sağlanmaktadır (TBMM Göç ve Uyum Raporu, 2018, s. 49). Geçici koruma statüsü ile Suriyelilerin mültecilik statüsü ile ilgili

sorunları bir nebze çözülmüş olmasına karşın, savaşın günümüze kadar devam etmesi Suriyeliler için başka sorunları açığa çıkartmıştır.

Düzenli artan Suriyeli göçü nedeniyle mülteci kampları yersiz kalmakta ve bireyler kamp dışında hayatlarına devam etmektedirler. Geçici koruma statüsünde olan Suriyelilerin zorla ülkelerine geri gönderilmeleri söz konusu değildir ve sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması gerekmektedir. Düzensiz göç sebebiyle barınma merkezleri dışında yaşayan birçok Suriyeli kayıtsızdır ve devletin sunduğu imkanlardan yararlanamamaktadırlar.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 29 Ağustos 2019 tarihinde yayınladığı “Düzensiz Göçle Mücadele Hakkında” basın açıklaması içerisinde Suriyelilerin durumu ile ilgili şöyle bildirmiştir:

“2019 yılının ilk sekiz ayında yakalanan düzensiz göçmen sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 42 artarak 158 binden 235 bine yükseldi. Kolluk birimleri, Edirne üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan göçmenlere de izin vermedi. Edirne'de yakalamalar, 2019 yılının ilk 8 ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 70 arttı” (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Suriyeli mülteci sorunu günümüzde giderek büyümekte, savaş sonrası göç sadece Suriyelilerin değil aynı zamanda çevre ülkelerin de sorunu haline gelmektedir. Suriyeli göçü alan çoğu devletin Suriyelilere yönelik yardım politikalarında yetersiz kaldıkları bilinmektedir. Bu durum mültecilerin daha iyi bir hayata sahip olma umuduyla Avrupa ülkelerine göç etme isteklerini pekiştirmektedir. Çaresizliklerinin bir sonucu olarak bu kişiler yasal olmayan yollardan Avrupa'ya göç etme yollarını denemekte ve hayatlarını tehlikeye atmaktadırlar.

3. FEMİNİZM VE GÖÇÜN KADINLAŞMASI

*“İnsan,
yalnızca kadın olarak doğma imtiyazına sahip olduğu için
feminist politikanın savunucusu olmaz.
Siyasi tavır alışların tümünde olduğu gibi,
kişi feminist politikaya tercih ve eylem yoluyla inanır”*

Hooks, 2012

Suriye savaşından kaçıp Türkiye’deki şehirlere yerleşmiş olan kadınların sorunlarının toplumsal cinsiyet ayrımcılığı açısından ele alınmasıyla ilgili olarak, tezin bu bölümünde feminizm bakış açısı ele alınacaktır. Çünkü göçün sonuçlarının toplumsal cinsiyet temelli değişimi ve dönüşümü feminizmle ilişkilidir. Bu noktada öncelikle feminist bakış açısını ele almak ve göçün kadınlaşması araştırmalarının tarihsel gelişiminden bahsetmenin Suriyeli kadınların yaşadıklarının anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Bell Hooks “Feminizm Herkes İçindir” adlı kitabında feminizmi “feminizm cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeyi hedefleyen bir harekettir” (Hooks, 2012, s. 9) diye tanımlamaktadır. Bell Hooks’un da savunduğu fikir olarak, feminizm sadece dezavantajlı olarak konumlandırılan kadınlar için değil, toplumun baskı mekanizmalarından kurtulmak isteyen herkes için gerekli bir bakış açısıdır.

Başlangıçta feminizm kadınların bakış açısı ve politik hareketliliği olarak başlamış ve uzun süre o şekilde adlandırılmıştır. Feminizm kadınların kendi yaşamlarındaki eşitsizlikleri sorgulamaya başladıklarında, baskıların kökenini anlamak, geçmişte yaşanan zorluklardan neler öğrenebileceklerini görmek için kendi tarihlerini ele almalarıyla var olmuştur (Hooks, 2012).

Fransız ihtilali ile aydınlanma fikri gelişmiş, beraberinde eşitlik, özgürlük fikirleri açığa çıkmıştır. Bu fikirler doğrultusunda feminizm temellerini atılıp, kadın ve erkek eşitliğinin savunucu ideolojisi konumuna gelmiştir. Feminizm temel olarak, kadınların sadece “kadın” olmalarından kaynaklanan ayrımcılığa ve eril tahakküme eleştirel duruş sergilemektedir. Çünkü eril tahakkümün getirdiği ayrımcılık kadınları ikinci plana iten, erkeğin üstünlüğüne inanan bir fikirle oluşmakta ve gelişmektedir (Ulusoy, 2019). Feminizm, erkek egemen ayrımcılığa karşı gelmekle birlikte bireysel farklılıkların olduğunu da savunmaktadır. Bu noktada Sancar ise feminizmi şu şekilde tanımlamıştır:

“Farklı zaman ve bağlamlarda değişen içeriğe sahip olsa da en genel anlamda erkeklerle kadınların eşit olması gerektiği iddiasına dayanır ve bu nedenle kadınlarla erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkilerden doğan eril tahakkümü ortadan kaldırmayı ister. Feminizmin bir diğer önemli iddiası cinsiyet eşitsizliklerinin başka toplumsal hiyerarşilerle/eşitsizliklerle iç içe geçtiğini ve bu nedenle her bir tür toplumsal eşitsizliğin (sınıfsal, etnik, bölgesel vb.) cinsiyet eşitsizliğinden beslendiği ve ancak birbirini besleyerek birlikte var olduğudur. Bu nedenle toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılabilmesi için cinsiyet eşitsizliklerinin de ortadan kaldırılması gerekir” (Sancar, 2013, s. 55).

Cinsiyet eşitsizliklerine karşı bir duruş olarak gelişen feminizm, ilk olarak “18. Yüzyıl’da İngiltere’de ortaya çıkmış ve 1792’de yayınlanan Mary Wollstonecraft’ın “A Vindication of the Rights of Women” adlı eseri ilk akademik eserler içerisinde girmiştir” (Sevim, 2005, s. 8). Wollstonecraft, kadınların ve erkeklerin farklı statülerde konumlandırılmalarının sebebinin eğitimde fırsat eşitsizliğinden kaynaklandığı görüşündedir ve bu sebeple eğitim eşitliğinin esas alınmasının gerektiğini altını çizmiştir. Wollstonecraft bireysel aydınlanma inancını savunmuş, kadınların eleştirel düşünerek, kendi kaderlerini ellerine alabileceklerini fakat bunun için onların özel alandan dışarı çıkmaları gerektiğini belirtmiştir (Donovan, 1997).

19. yüzyıl içerisinde kadınların oy kullanma, eğitim ve boşanma gibi haklarının gündeme gelmesinde kadın düşünürlerin ve aktivistlerin yeri büyüktür. Onlar sayesinde

kadınlar yasal haklar elde etmiş, eşit işe-eşit ücret mücadelelerine başlamışlardır. Bu düşünürler arasında Sarah Grimke, Margaret Fuller, Elizabeth Candy Stanton, Susan Moller gibi isimler sayılabilir. Feminist düşünce ile kadın hareketleri başlamış ve öncelikle kadınların kamusal alanda görünürlüğüne odaklanılmıştır.

Gelişen kadın hareketleri ile erkek tahakkümü altında kalan kadın emeğinin ikincilleşmesine karşı duruş sergilenmiştir. Feminizm ile kapitalizmin özel alan-kamusal alan ayrımında kadının özel alana hapsedilmesine karşı gelinmiştir. Aile içi ev emeğinin önemli olduğu vurgulanmış, erkek şiddetine karşı, siyasal ve sosyal haklara yönelik politikalar geliştirilmiştir. Feminizm sayesinde kadın ve erkeğin biyolojisinden dolayı farklı statülerde konumlandırılmasına eleştiriler getirilmiş, ataerkil sistem sorgulanmıştır (Sancar, 2012, s. 23).

Ataerkil sistem kadını duygusallık ve aileyle, erkeği ise akılcı ve karar mekanizması ile bağdaştırmaktadır. Bu doğrultuda modern toplumlar cinsiyete dayalı eşitsizliğin hem pekiştirici hem de üreticisi olarak adlandırılabilir. Eşitsizlikleri biyoloji ile bağdaştıran modern toplumlar, toplumsal cinsiyet normları üzerinden cinsiyete dayalı ayrımcılığın devamlılığını sağlamaktadır. Kadınların emeği, kapitalist sistem içerisinde görülmez ve sömürülmeye açık hale getirilir. Klasik ataerkil sistem inancında, kadın doğuştan erkeklerden daha düşük zekâ seviyesine sahiptir ve erkekle aynı değer sistemi içerisinde yer almaz. Connell'in belirttiği gibi:

“Toplumsal cinsiyet psikolojisinde en yaygın anlayış, birer grup olarak kadınların ve erkeklerin farklı kişilik özelliklerine sahip olduğunu varsayar: Kadınlar ve erkekler, yaratılışları, karakterleri, dış görünüşleri, düşünüş biçimleri, yetenekleri ve hatta tüm kişilik yapıları açısından birbirlerinden farklıdır. Kadın ve erkek arasındaki farklılığı belirten bu kavram, kabul edilmiş başka bir terim olmadığından cinsel karakter olarak adlandırılır” (Connell, 1998, s. 205).

Ataerkil sistemde feminist kuramcılarının eleştirdiği, kadının erkek iktidarını destekleyen ve tamamlayan olarak görülüp, özne olarak eylemliliğinin yok sayılmasıdır.

Toplumsal cinsiyet ayrımının temelinde ataerkil sistem yatmaktadır ve bu durum göçün kadınlaşması kavramı açısından önemli bir yere sahiptir. Ataerkil sistem genel anlamda erkeklerin oluşturdukları kurallardan oluşan bir iktidar yapısı olarak tanımlanabilir. Bu yapı tüm sosyal, toplumsal, ekonomik yapılara etki ederken, toplumun değişimi ve dönüşümü iktidarın belirlediği kurallar çevresinde gerçekleşir. Erkek ekonomik sisteme kamusal alanda dahil olurken, ataerkil yapı içerisinde kadın ev içerisinde özel alanda yer almalıdır. Kadının en önemli rolü anne ve eş olmasıdır. Bu sebepten dolayı kadınlar, erkeklerin ihtiyaçlarına hizmet etmek durumundadırlar. Erkekler özellikle neslin devamı ve toplumsal normların yeniden üretim için kadınların hayatları üzerinde yaptırımı sahiptirler (Donovan, 1997).

Kadının çalışmasını istemeyen, onu eve hapseden yapı içerisinde erkek, kadın üzerinde tahakküm kurmakta ve bu tahakküm kadının kabullendiği şiddet yapısına dönüşmektedir. Kadının emeğinin ve cinselliğinin sömürsü ev içerisinde başlar ve yönetimin çeşitli kurumları sayesinde pekiştirilir. Kadının kamusal alandan dışlanıp, hane içine hapsedilmesinde birbiriyle ilişki içerisindeki toplumun tüm kurumlarının baskısı söz konusudur. Sosyalizasyon içerisinde kadın hane içerisinde eşi veya babası tarafından sömürülme, kamusal alanda ise devletin sömürsüne boyun eğmeği öğrenmektedir. Devlet kadına yönelik şiddeti meşrulaştırır ve sosyal hayat pratikleri ile pekiştirir. Kadınlar kapitalist sistem içerisinde erkeklerden alt sınıfta konumlandırıldıkları için bu durumu kabullenip, erkeklere bağlı hayatlarına devam etmektedirler (Walby, 1986, s. 106).

Ataerkil sistem sadece kadın ve erkek rollerini şekillendirmekle kalmaz, bunun yeniden üretimini sağladığı gibi devamlılığını da sağlamaktadır (Yuval-Davis, 2007). Tarihsel süreç içerisinde bu sistemin devamlılığının engellenmesi ve sistemin sistematik olarak sorgulanması amacıyla toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanı geliştirilmiştir. Politik olarak eril tahakkümün karşısında duran kadın çalışmalarının

temelinde feminizm yer almaktadır. Kadınların öncelikle kendi haklarını aramak amacıyla geliştirdikleri bu alan, toplumsal cinsiyet ayrımcılıklarını eleştiren çok çeşitli araştırmalara ve başarılarla imza atmıştır.

Kadının bilgisinin görünür kılındığı, eril tahakküme karşı gelindiği toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanı zamanla uluslararası bir görünürlük sağlamıştır. Donovan'ın vurguladığı gibi “kişisel olanın politik olduğu” fikri gelişmiştir (Donovan, 1997, s. 268). Günümüzde birçok kadın örgütü küresel anlamda eril tahakkümün karşısında durmak için siyasi, kültürel, sosyal ve politik çalışmalar gerçekleştirmektedir (Sancar, 2013, s. 64).

Kadın örgütlerinin giderek dünya çapında ses getirmelerinin en önemli adımlarından biri “Küresel Kadın Hareketidir.” Bu hareket Sancar'ın belirttiği üzere:

“Aslında 1990'lı yıllardan bu yana gelişen ulus ötesi kadın örgütlenmeleri bir küresel kadın aklı oluşturma çabası ürünüdür. Bu hareketin temelini CEDAW ve “Pekin Eylemi Planı” oluşturmakta ve bunu kadının insan haklarını evrensel ve ortak bir değer olarak savunan kadın hakları siyaseti olarak ele almak gerekir” (Sancar, 2013, s. 63).

“Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi” (CEDAW) Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığına karşı geliştirilmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan ilk sözleşme olmasıyla önem taşımaktadır (Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği).

Bu noktada belirtmek gerekir ki küresel kadın hareketleri sonucunda göçün içerisinde kadının da ele alındığı araştırma alanı gelişmiş ve Birleşmiş Milletler'in bu süreçten sonra kadınlara yönelik hukuki koruma önemleri alması söz konusu olmuştur. Zamanla gelişen ve yayılan feminist ideoloji hareketleri sayesinde ezilen sınıfların bilgilerine ulaşmak adına sadece kadınların değil, patriarkal karşısında görünmez olan bireylerin bilgilerine de araştırmalar içinde yer vermiştir.

3.1. GÖÇÜN KADINLAŞMASI

Göç literatürü içerisinde kadının özne olarak ele alındığı çalışmalar oldukça yeni bir akademik alandır. Kadınlar göçün başlangıcından itibaren sürece dahil olmalarına ve sonuçlarından erkeklerden farklı etkilenmiş olmalarına rağmen “göç çalışmalarında ve medyada yıllar sonra sesleri duyulduğunda ise ötekiliğin temsili ‘otantik kadınlar’ veya erkeklere bağımlı ‘mağdur kadınlar’ olarak anlatılmıştır” (Çakmak S., 2010, s. 51). Türkiye’deki göç araştırmalarının başlangıcından itibaren yer alan Abandan Unat’ın belirttiği gibi kadınlar göç deneyimleri içerisinde anne, eş ve evlenecek kız olarak ele alınıp, göç çalışmaları içerisinde ev içi statüleri ile incelenmişlerdir (Abandan Unat’tan Akt. Şeker & Uçan, 2016).

Geleneksel olarak kadın sadece kamusal alanın dışında tutulmakla kalmamış, kadının kendi tarihi de erkek bakış açısıyla yazılmıştır. Bu sebepten dolayı geleneksel göç araştırmaları içerisinde kadın çok nadir olarak özne konumunda incelenmiştir. Feminist araştırmalar arttıkça, göç araştırmaları içerisinde kadınların görünürlüğü artmış ve kadınlar göçte bağımlı olma kategorisinden kurtulmaya başlamışlardır. Feminist araştırmacılar kadınların yanlış yazılan tarihine karşı duruş sergileyip, göç araştırmalarının eksikliğini ve önyargılı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Göç literatürü içerisinde kadını özne olarak ele alan araştırmalar başlangıçta Avrupalı kadınlar üzerine gerçekleştirilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere kadınların ırkı, kültürü, dini ve sınıf farklılıkları onların statüsünü belirlemiş ve göç araştırmalarına dahil edilmeleri üzerinde etkili bir rol oynamıştır. Kadınların göç literatüründe özne olarak yer almasında feminist hareketlerin oldukça büyük bir etkisi vardır.

Zamanla gelişen feminist hareket ile farklı feminist düşünceler ortaya çıkmış ve bunlar arasında yer alan 2. Dalga Kadın Hareketi ile siyah feminist düşüncenin gündeme gelmesi sağlanmıştır. Bu hareket “evrensel bir kadın deneyimi ve ezilme biçiminden

bahsedilemeyeceği gibi, farklı kadınlık konumlarının ve de deneyimlerin bulunduğu öne sürülmesi, feminist teoride deneyime etnisite, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi farklılıkları katan kesişimsel yaklaşımları gündeme getirmiştir” (Özta, 2009, s. 47).

Bu yaklaşımlar sonucunda, göç süreci içinde kadının erkekten farklı deneyimler yaşadığı ve bu sebeple erkekten ayrı tutularak kadının göçünün incelenmesi fikri öncelikle uluslararası kadın konulu konferanslarda gündeme gelmeye başlamıştır. Kadın göçünün gündeme geldiği konferanslardan ilki “Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı 1975 Meksika’da, daha sonra Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı 1980 Kopenhag’da” (Şeker & Uçan, 2016, s. 205) gerçekleşmiştir.

Göç araştırmalarının başlarında kadınlar şiddet, tecavüz, fuhuş sektörü konuları içerisinde ele alınıp, yardıma muhtaç konumunda temsil edilmişlerdir. Ancak kadınların istihdama katılımı ile piyasada kadınların emeklerinin görünürlüğü artmış ve bu sayede onların göç deneyimleri göç araştırmalarının ilgisini çekmeye başlamıştır.

Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birçok Sovyet vatandaşı başka ülkelere iş arama sebebiyle göç etmişlerdir. Yoğunluklu olarak kadınlar tarafından gerçekleştirilen bu göç süreci sonrasında Sovyet kadınlarının, ev işlerinde ve bakım sektöründe yer aldığı görülmüştür. Kadın emeği kapitalist düzende cinsiyete dayalı iş bölümünün bir sonucu olarak erkeğinkinden daha değersiz görülmektedir. Değişen dünya sistemleri içerisinde kadınlar göç ettikten sonra yeni hayat pratiklerini kurarken emek sömürülerine de açık konuma gelmişlerdir (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009, s. 15).

1984 International Migration Review “Göç ve Kadın” konulu bir sayı düzenlemiş bu sayı içerisinde Morokvasic, kadının sadece göç araştırmaları içinde görünmezliği değil, göç literatüründeki erkeklerin iktidar olduğu ataerkil sistemin de vurgusunu yapmıştır (Özta, 2009). Bu sebepten dolayı bu sayının, dünya göç araştırmalarında

kadınların deneyimlerinin ele alınması konusunda büyük bir adım olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Morokvasic Doğu Bloku ülkelerinden kadınlar üzerine yaptığı araştırma içerisinde, kadınların göç sonrası istihdamının ev içi işlere yönelik olduğunu açığa çıkartmıştır. Buna ek olarak Morokvasic, kadınların para kazanmasındaki temel itici gücün ailelerini geçindirmek olduğunu belirtirken ve göçmen kadınlarının gerçekleştirdiği düzensiz göçün kendi içerisinde yeni bir düzene sahip olduğunu da belirtmiştir (Morokvasic'ten Akt. Erder, 2011, s. 197-198).

Bhabha ve Schutter'in (1994) "Women's Movement: Women Under Immigration Nationality and Refugee Law" adlı kitabında, kadını göç süreci içerisinde özne olarak ele almış ve göçte kadın görünürlüğünü vurgulamıştır. Bu kitap toplumsal cinsiyet konusunun göçe etkisini inceleyen kapsamlı bir araştırma olma açısından literatürde önemli bir yere sahiptir (Bhabha & Shutter, 1994).

Kadınların göç sonrasında yeni hayat pratikleri içerisinde ekonomiye katılma istemleri göç ettikleri yerlerde yerli halk ile arasında rekabet ortamının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu durumla birlikte uluslararası zorunlu göç konularında kadının toplumsal cinsiyet temelli yaşadığı sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır. "1991 yılında ilk kez mülteci kadınların korunmasına ve toplumsal cinsiyete yönelik Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) "Kadın Mültecilerin Korunması üzerine Politikalar ve Stratejiler" başlıklı özel bir kılavuz yayınlamıştır" (Freedman'dan Akt. Akis, 2012, s. 384).

Uluslararası kadın göçü ve toplumsal cinsiyet alanında Kofman'ın 2000 yılında piyasaya sunduğu "Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics (Gender, Racism, Ethnicity)" adlı kitabı, göçmen kadınların ırk ve cinsiyet temelli ayrımcılığa uğradıklarını vurgulaması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Kofman, kadınların bu ayrımcılıktan dolayı göç ettikleri ülkelerdeki haklarından tam yararlanamadıklarını belirtirken, siyah ve etnik azınlık grup içerisindeki kadınlara yönelik araştırmaların da literatürde ihmal edildiğini vurgulamaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde kadınlar ev içinde yaşlı, hasta ve çocuk bakımı gibi hizmetlerin birincil sorumlusu olarak tanımlanmışlardır. Zaman içerisinde kadınların kamusal alanda varlıklarının artması, onların ev içi hizmetlerden uzaklaşmalarına sebep olmuştur. Kadının kamusal alanda çalışma hayatına katılmasıyla birlikte aile yapısı değişmiş, geleneksel aile yapısı değişiklik gösterip daha küçük aile yapısına dönüşmüştür. Kofman'ın belirttiği üzere çalışma hayatına katılan kadınlar ev içi hizmetlerinden uzaklaşmış ve bunun sonucunda ev hizmetleri yeni bir iş piyasasına dönüşmüştür. Yeni bir istihdam alanı olarak ev işi hizmet sektörü göçmen kadınların çoğunlukla yer aldığı bir iş alanı olarak ortaya çıkmıştır (Kofman, 2000).

Göçmenlik deneyiminin zorluklarla dolu olması noktasına değinen Berger, göçmen kadınların göç sürecinde yaşadıkları travmalardan bahsederken, kadınları bu süreç içerisinde özne olarak ele almıştır. Berger spesifik olarak göç sürecinde ve sonrasında yaşanan travmanın bireyler üzerinde stres ve içine kapanma gibi birtakım sorunlarına yol açacağını belirtmiştir. Onun "Immigrant Women Tell Their Stories" adlı kitabı, kadınların göçmenlik deneyimleri ve hayat pratiklerine ulaşmak adına yaptığı röportajları kapsamaktadır (Berger, 2004). Berger, kadınların göç sürecinden kaynaklanan travmalarını ve psikolojik sorunlarını ele alması açısından literatüre önemli bir katkı sağlamıştır.

Pessar'ın 2005 tarihinde yayınladığı "Women, Gender and International Migration Across and Beyond The Americas: Inequalities and Limited Empowerment" adlı çalışmasında Latin Amerika'dan ve Karayipler'den göç eden kadınların istihdam piyasasına ev içi hizmet sektörüne katılmalarının giderek arttığını belirtmiştir. Buna ek

olarak Pessar, ev işi sektöründe çalışan kadınların ev geçindirmek ve çocuklarına bakmak amacıyla uluslararası göç sürecine dahil olduklarını ve bu süreçte yaşadıkları birçok sıkıntının göç literatüründe görünür olmadığını vurgulamıştır. Pessar'ın kadın göçünü bu açıdan ele almış olması, kadının anne olma statüsünün göç sürecindeki etkisinin anlaşılması açısından önemli görülmektedir. Pessar, kadınların cinsiyet eşitsizliği sebebiyle yaşadığı süreçlerden bahsederken, ev işi hizmet sektörü göçünün kadınlaşmasının da altını çizmiştir (Pessar, 2005).

Bu noktada Hochschild'in "küresel bakım zincirleri" kavramı göçün kadınlaşması kavramının anlaşılması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu tanım, iş hayatına katılan kadının annelik görevlerini yerine getirmek için başka bir kadının emeğine ihtiyaç duyması olarak tanımlanabilir. Bu bakım zinciri içerisinde yer alan göçmen kadınların, çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamak için göç etmesi ve karşılığında her türlü düşük ücrete açık olması söz konusudur.

Göçmen kadınların itici gücü çocuklarıdır ve onların annelik statüsü her türlü çalışma koşullarını kabul etmelerine sebep olmaktadır. Başka bir ülkeye geçici süreli gidip, para kazanıp, geri dönme fikrinden dolayı kadınlar genellikle ev hizmetlerinde ve kayıt dışı çalışmayı kabul etmektedirler. Bu durum onları istismara açık konuma getirmekle birlikte, çalıştıkları ev içerisinde yaşadıkları şiddet ve istismar olayları karşısında yasal hakları da bulunmamaktadır (Hochschild'den Akt. Kurt, 2014, s. 43).

Kadınların ev içi hizmet sektöründe şekil alan yasa dışı göçmenlik deneyimleri, kadına yönelik şiddetin üstünün örtülmesine sebep olmaktadır. Birçok kadın yasa dışı çalışmak zorunda kaldığı için karşısına çıkan her türlü koşulu kabullenmektedir ve eril şiddet meşrulaşmaktadır. Oksana Yakushko ve Melissa L. Morgan-Consoli'nin 2014' de sekiz göçmen kadın ile Amerika'da gerçekleştirdikleri araştırma ile kadınların cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıklarını ve şiddetin kadın için göçmenlik deneyiminin önemli

bir parçası olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmalarına katılan kadınların özellikle güvenlik ve etnik kökenlerinden kaynaklı ayrımcılık konusunda sorun yaşadıklarını Akt. Yakushko & Morgan-Consoli, göçün kadınlaştığını ve göçmen kadınların sadece daha iyi bir hayat arzuladıklarını belirtmişlerdir (Yakushko & Morgan Consoli, 2014).

Suriyeli gazeteci yazar Samar Yazbek'in 2013' de çıkarttığı "Çapraz Ateşte Bir Kadın" adlı kitabı özellikle Suriye'deki savaştan kaçıp ülkemize göç etmiş olan kadınların deneyimleri anlamak açısından değerli bir eserdir. Yazbek'in "Devrim Günlükleri" dediği kitabı, Suriye ayaklanmasının ilk dört ayında yaşadıklarını, gördüklerini ve hissettiklerini yazdığı, dolayısıyla bir kadın olarak deneyimlerini aktardığı bir eserdir. Bu kitabıyla yazar aynı zamanda kız çocuğuna sahip bir anne olarak savaş ve göç içerisinde nelerle yüzleştiğini, neleri kabullendiğini açıkça anlatmaya çalışmıştır (Yazbek, 2013).

Yazbek'in kitabı içindeki anlatısı hem Suriye savaşını anbean anlatan kadın olması bağlamında hem de anne statüsünde olan bir kadının göç sürecine nasıl karar verdiğini görmek açısından değerli görülmüştür. Yazbek, zorunlu göç sürecine girmemek için uzun süre direnmiş fakat savaş içerisinde maruz kaldığı şiddet sebebiyle evini ve yurdunu bırakmak durumunda kalmıştır. Onun bu sürece dahil olmasında anne olmasının getirdiği itici güç de yer almaktadır.

Göçün kadınlaşması gerçekliği, yapılan araştırmalar doğrultusunda her geçen gün ataerkilliğin gölgesinden çıkmaktadır. Günümüzde kadınların deneyimlerine, onların anlatılarına verilen önem artmış, kadınların göç araştırmalarında özne olarak yer almaları yaygınlaşmıştır.

3.2. TÜRKİYE’DE GÖÇÜN KADINLAŞMASI TARİHÇESİ

Bu bölümde göç ve kadın üzerine yapılan araştırmaların Türkiye’deki gelişiminden bahsedilecektir. Türkiye’de göç içerisinde kadın deneyimlerinin araştırılması 1980’li yıllarda başlamış ve kadınların göçe dair deneyimleri öncelikle “aile”, “işgücü” ya da “sağlık” başlıkları gibi konular kapsamında ele alınmıştır (Buz, 2009).

Başlangıçta göç araştırmaları içerisinde kadın göçü erkeğinkine bağımlı olarak konumlandırılmış ve araştırmalar bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Sadece Türkiye’de değil, uluslararası göç literatüründe de kadınlar erkeğe bağımlı ve pasif olarak konumlandırılmışlardır. Ancak gelişen kadın hareketlerinin Türkiye’yi de etkisi altına almasıyla başlayan süreç ile kadının göç sürecinde özne olarak ele alınması söz konusu olmuştur.

Öztan’ın belirttiği gibi “kadınların deneyimlerinin önemsenmesi, sosyal bilimlerde görünmez kılınmaları karşısında önemli bir meydan okumadır. Feminist politikada, bilinç yükseltme çalışmalarında kadın deneyimlerinin bilgi kaynağı olarak değerlendirilmesi de radikal bir politik meydan okumayı beraberinde getirmiştir” (Öztan, 2013, s. 39).

Bu politik meydan okuma sayesinde, göç araştırmaları içerisinde kadının görünürlüğünü artmış, kadınların göç deneyimlerinin hem farklılık gösterdiği hem de cinsiyet ayrımcılığının kadınlar açısından ortak sorunlara yol açtığı ortaya çıkmıştır. Kadınların medeni halleri, yaşları, göç türleri, göç ettikleri yerdeki statüleri gibi birçok değişken, onların göç sonrası deneyimlerini etkilemektedir. Bu sebeple kadınların göç tecrübelerinin erkeklerden ayrı ele alınıp, sonuçlarının irdelenip, onlara yönelik çözüm önerileri getirilmesi gerekmektedir (Kümbetoğlu, 2012, s. 61).

Türkiye’deki göç çalışmalarına bakıldığında kadın odaklı çalışmaların 90’lardan sonra başladığı görülmektedir. Göç araştırmaları içerisinde kadının özne olarak yer alması 1900’lü yılların sonunda başlamış ve Nermin Abandan Unat ile gelişme göstermiştir demek yerinde olacaktır. Abandan Unat göç araştırmalarında kadının vurgusunu yaparken, kadınların kamusal alanda istihdama katılmalarının önemini, kız ve erkek çocuklarının eşit eğitim hakkı olmasının gerekliliğini savunmuştur. Abandan Unat bu sayede kadınların özgürleşeceğini vurgulamıştır (Abandan Unat’tan Akt. Buz, 2009).

Bununla birlikte Deniz Kandiyoti’nin 1997’de kadın araştırmalarına kattığı “Cariyeler, Bacılar, Yurттаřlar” adlı kitabı kadın kimliklerinin, toplumsal dönüşümlerin anlaşılması açısından yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Kandiyoti bu kitabıyla, kadın hareketlerini ve eril tahakkümün kadınlar üzerindeki baskılayıcı etkisini açıklamıştır. Kandiyoti kadınları “etnik/ulusal gruplar arasındaki farkların yeniden üretiminde önemli bir rol oynarlar, kültürü taşırlar ve ulusal farkların ayrıcalıklı belirleyicileridirler, ayrıca ‘ulusun anneleri’ olma yükünü de taşırlar” (Kandiyoti, 1997, s. 163) diye tanımlamaktadır.

Bireyler, ataerkil toplumlar içerisinde erkek iktidarının pekiştiricisi olan kültür sayesinde toplumsal cinsiyet rollerini öğrenirler ve bu roller çerçevesinde hayatlarını idame ettirirler. Kadının birincil görevi erkeğe itaat etmektir ve toplumun devamı için kadının “anne” olması pekiştirilmektedir. Kadından beklenen, devletin erkek egemen sistemine ve otoritesine uyması dolayısıyla ulusun anneleri rollerini gerçekleştirmesidir. Bu durum kadının her türlü cinsel davranışı üzerinde eşinin ve devletin denetiminin olduğu bir sistemi açığa çıkartır. Devlet ulusun annesi rolünü denetleme noktasında erkeğe tam yetki vermekte ve bunu durumu eğitim kanalları ile kadına öğretmektedir. Bu sebepten dolayı kadınlar göç ettikleri ülkelerde sadece göçmen olarak yaşayamazlar, onlar “göçmen kadın” olarak hayat pratikleri oluştururlar.

Bu sebepten dolayı, 1998 yılında Pınar İlkaracan ve İpek İlkaracan tarafından yazılan “1990’lar Türkiye’inde Kadın ve Göç” adlı çalışma kadın göçünün anlaşılması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın temelini oluşturan araştırma 1996-1997 yılları arasında Batı’yı temsil eden İstanbul ilinde ve doğuyu temsil eden Doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 1000’den fazla kadınla yüz yüze görüşme gerçekleştiren İlkaracan’lar, özellikle zorunlu göç sürecine dahil olmuş kadınların ve evlilik nedeniyle göç etmiş kadınların “bağımlı” ya da “güçsüz” olarak ele alınmalarının tam tersine, kadınların göç süresinde ve sonrasında dinamik rol oynadıklarının altını çizmişlerdir. Bu nedenden dolayı onların var olan potansiyellerinin desteklenmesi gerektiğini de belirtmişlerdir.

Bu potansiyeli desteklemek adına yapılabileceklerin anlaşılması için “göç etmiş olan kadınların, büyük kentin kadınlara sunduğu varsayılan olanaklardan yararlanıp yararlanmamaları ya da göçten olumlu veya olumsuz etkilenmeleri, aile içindeki konumlarıyla ve aile içi dinamiklerde oluşan değişikliklerle yakından ilişkili” (İlkaracan & İlkaracan, 1998, s. 16) olduğunu vurgulamışlardır.

İlkaracan’lar göçmen kadınlara yönelik programların eksikliğini vurgularken, onlara yönelik hizmet ve destek programlarının geliştirilmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bu programların devlet desteğiyle, sivil toplum örgütleriyle iş birliği içinde olmaları gerektiğini belirtirken, programların kadınların deneyimlerinden ve taleplerinden yola çıkarak şekillenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bununla birlikte zorunlu göç sürecine katılan kadınların en büyük sorunları arasında işsizlik ve geçim sıkıntısının yer aldığını da belirtmişlerdir.

Melek Çakmak’ın 1998’ de “GAP’ta Kadın” adlı araştırması, zorunlu göçün kadınların psikolojilerine etkilerini ele alması açısından önemli bir çalışmadır. Melek Çakmak, araştırmasında göçün kadınlar ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine

değınmiştir. Yine bu araştırmada, kadınların bir gecekondu apartmanında çoklu gruplar halinde yaşamak zorunda kalmasından, herkesin aynı odada yaşamasından dolayı erkeklerin cinsel alışkanlarında değişiklerin meydana gelmesinden ve bu değişikliklerin kadınların ve çocukların üzerinde ruhsal bozukluklara sebep olduğundan bahsedilmiştir. Çakmak, araştırmasında göç sonrası kadınların sağlık sorunları yaşadıklarını, göçün getirdiği yoksulluk nedeniyle çok küçük yaşta çocukların sokak satıcılığına başlayıp eğitimden mahrum kaldıklarını da belirtmiştir (Çakmak M., 1998).

Cinsiyet rolleri ile bağlantılı olarak göçün kadınlaşması üzerine yapılan araştırmalardan biri olan Yasemin Akis'in "Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler" adlı makalesi göçmen kadınların hayat pratiklerini ele almıştır. Akis, makalesinde uluslararası düzeyde zorunlu göç ile kalkınma konusuna değinirken aynı zamanda zorunlu göç alanında mülteci kadınların ve çocukların, erkek ve LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel, transgender) üyesi bireylerin deneyimlerini incelemiştir (Akis, 2012).

Türkiye' de göçün kadınlaşması alanında yapılmış önemli çalışmalardan biri Çağla Ünlütürk Ulutaş ve Aslıcan Kalfa'nın (2009) "Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri" adlı çalışmasıdır. Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa bu çalışmayla sadece göçün kadınlaşması literatürüne katkıda bulunmakla kalmamış, aynı zamanda göçmen kadınların istihdam sektörlerinin ve göçmen kadınların örgütlenmelerinin incelenmesinin önünü de açmaya çalışmışlardır.

Bu araştırmada ele alınan önemli noktalardan biri, göç sonrasında kadınların cinsiyetlerinden dolayı insan ticareti ya da fuhuş sektöründe yer almak zorunda kalmalarıdır. Göçmen kadınların fuhuş sektöründe istihdamlarının yerel halk tarafından genel bir yargı olarak kabullenişini Ünlütürk Ulutaş & Kalfa "göçmen kadınların daha fazla gelir getirmesi dolayısıyla girdikleri fuhuş sektöründe artan çeşitlilik, ulus ötesi eril

hazzın ve arzunun tatmini için bir araç halini almıştır” (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009, s. 24) şeklinde açıklamışlardır. Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, göçmen kadınların fuhuş sektöründe çalışmalarının beraberinde kadınların yaşadıkları sağlık sorunlarını da göçün kadınlaşması kavramı ile ele almışlardır.

Buna paralel olarak Gülay Toksöz’ün 2006 yılında yayınladığı “Uluslararası Emek Göçü” adlı kitabı göç sürecine dahil olan kadınların emek piyasasında konumlandırılmalarını ve göçün ekonomik etkilerini görme açısından akademi de önemli bir yere sahiptir. Toksöz göç sonrası kadınların yoksullaşmasının, fiziksel ve psikolojik şiddete açık olmalarının önemliliğini vurgulamış, kadınların göç sonrasındaki hayat pratiklerinin anlaşılması açısından literatüre büyük katkıda bulunmuştur.

Toksöz kitabında Türkiye’deki göçmen kadınların yaşadıkları sorunlarla birlikte dünyanın her yerindeki göçmen kadınların deneyimlerine, sorunlarına ve bu sorunların nedenlerine yer vermiştir. Ayrıca Toksöz Almanya’ya göç hareketliliğinin sebeplerinden, göçmenlerin emek piyasasında ne gibi hayat pratikleri oluşturduklarından ve göçmenlere yönelik düzenlemelerden de bahsetmiştir (Toksöz, 2009).

2019’da Gülay Toksöz ve Çağla Ünlütürk Ulutaş’ın beraber gerçekleştirdikleri “Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış” adlı araştırmaları kadınların göç sonrası istihdam sorununu anlamak adına ışık tutmaktadır. Toksöz ve Ünlütürk bu araştırmaları ile göçmenlerin çalışma durumuna odaklanarak, farklı etnisiteye sahip kadınların ve erkeklerin istihdamlarının karşılaştırılmasının sağlanmasını amaçlamışlardır (Toksöz & Ünlütürk, 2019, s. 158).

Türkiye’de göçmen kadınların göç sonrası çalışma hayatlarının özellikle ev ve ev içi bakım hizmeti sektöründe şekillendiğini belirten Toksöz ve Ünlütürk, sığınmacı olarak ülkeye girmiş olan kadınların sağlık sektöründen yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca bu kadınların sınır dışı edilme korkusuyla sadece düşük ücrete değil, taciz ve şiddete açık hale geldiklerinin de altını çizmişlerdir. Bununla birlikte işverenlerin bölgeye ve işin niteliğine göre dili konuşan ve dini aynı olan göçmenleri tercih etme eğilimleri olduğunu belirtirken “göçmenin etnik kökeni ne olursa olsun, işverenler açısından onları tercih edilir kılan, kaçak statülerinden ötürü korunmasızlıkları ve her türlü sömürüye açık oluşlarıdır” (Toksöz & Ünlütürk, 2019, s. 171) diye vurgulamışlardır.

Göçün kadınlaşması literatüründe kadının görünmezliğini açıklayan önemli çalışmalardan biri de Sermin Çakmak’ın “Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmen Kadınlar” adlı yazısıdır. Çakmak, kadınların literatürde unutulmuşluklarından bahsederken göçmen kadınların deneyimlerinin cinsiyetlerine bağlı olarak şekillendiğinin altını çizmiştir. 1980’lerin sonunda göçmen kadınların özne olarak ele alınarak gerçekleştirilen araştırmalarda ortaya çıkan, kadının hem ailesine bağımlı olarak hem de kadın cinsiyetinden dolayı ayrı ayrı sorunlarla karşılaşması durumunun önemliliği üzerinde durmuştur.

Çakmak “göç konusundaki çalışmalar göçün karar alma, yola çıkma, yerleşme veya geri dönmeyi barındıran süreçlerinde cinsiyet kimliğinin en az sosyoekonomik sınıf, ulusal kimlik ve kültür kadar önemli olduğunu” ve göçmen kadınların “evin kadınlaşması” süreciyle iç içe geçtiklerini belirtir (Çakmak S., 2010, s. 53-54). Çakmak’ın bu çalışmasında Almanya’ya Türkiye’den göç etmiş kadınların sorunlarından bahsederken, kadınların sadece kültürel nedenlerle hareket özgürlüklerinin kısıtlanıp eve hapsolmelerinden değil, aynı zamanda İslam dininin getirdiği yasaklara uymak zorunda kalan kadının kamusal alandan uzaklaştırıldığını da vurgular.

Göçmen kadınlar istihdama katılmadıkça iktidar olan erkeğin her istediğini yerine getiren, bağımlı konumdan kurtulmaları zorlaşmaktadır. Ancak göç araştırmalarında kadının bilgisinin ele alınmasıyla, göç süreci içinde kadınların her zaman mağdur

olmadıkları, kadınların göç sonrası hayatlarında özgürleşme yönünde dönüşümün de gerçekleştiği ortaya çıkmıştır.

Belkıs Kümbetoğlu “Göç Çalışmalarında ‘Nasıl’ Sorusu” adlı çalışmasında, göç araştırmalarında göç gibi hassas bir konuda sadece araştırmacının belirlediği çerçeveden bakılmaması gerektiğini belirtmiştir. Kümbetoğlu, göç sürecinden bireyin hayatının nasıl etkilendiği noktasında önemli olanın onun kişisel deneyimleri olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmada, göç ve kadın göçü araştırmalarında nelere dikkat edilmesi, nelerden kaçınılması gerektiği açıklanmaktadır. Kümbetoğlu, göçmen kadınların kültürel özelliklerinin, göç ettikleri yerdeki etkileşimlerinin, hissiyatlarının, tepkilerinin, inançlarının bilgi kaynağı olarak almasının nitel araştırmalar açısından önemli olduğunu bilgisini de vermiştir. Çünkü göç, kişilerde psikolojik ve duygusal olarak değişime sebep olmakta ve bu bireylerin daha hassas olması sonucunu doğurabilmektedir (Kümbetoğlu, 2012).

Kümbetoğlu, kadınların göç süreci içerisinde ele alınması noktasında nitel araştırma yapılmasının, onların ne gibi deneyimler yaşadıklarının anlaşılması için önemli olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, özellikle göç ederken kadınların, kadın oldukları için ne gibi şiddete ve baskıya uğradıklarının, tecavüz gibi insan onuruna yakışmayan koşullarda yaşamaya zorlandıklarının araştırılması için, kadınların kendi deneyimlerinin bilginin kendisi olarak ele alınması gerekmektedir (Kümbetoğlu, 2012, s. 73).

Kadınların kendi bilgisi noktasında Sevrâ Baklacı “Suriye Notları” adlı kitabıyla, savaşı gören ve yaşayan göçmen bir genç kadın gazeteci olması açısından önem taşımaktadır. Baklacı, sadece savaşı anlatmamış aynı zamanda göçün kadınlaşması noktasında göç etmeden önceki sürecine ve sonrasına da notları içerisinde vurguda bulunmuştur. Suriye savaşının tüm insanlara etkilerinden bahsederken, özellikle çocuklar

ve kadınlar üzerindeki etkisini ve onları göçe sevk eden nedenleri yazmıştır (Baklacı, 2015).

Türkiye'deki göçün kadınlaşması üzerine araştırmalar göstermektedir ki Türkiye'ye başta Doğu Bloğu ülkelerinden ekonomik amaçlı göç eden kadınlar ile, günümüzde Suriye iç savaşından kaçan kadınların göçü deneyimlemeleri farklı olmuştur. Göçün doğal bir sonucu olarak her birey farklı sonuçlarla, farklı değişimlerle yüzleşmektedir ve bu sebeple kadınların kendi anlatılarından bilgiye ulaşmak gerekmektedir.

Kadınların kendi bilgisine ulaşma ve göçün kadınlar üzerindeki etkilerinin çok yönlü ele alınması konusunda önemli bir bilgi kaynağı olan “Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar” adlı kitap Prof. Dr. Nermin Abandan Unat’a armağan olarak basılmıştır. Derlemesini Prof. Dr. Serpil Sancar’ın gerçekleştirdiği, içerisinde birçok değerli yazarın ve aktivistin araştırmasının yer aldığı bu derleme kitap hem Türkiye’deki feminist araştırmaları hem de göç araştırmalarını da içinde barındırması açısından oldukça önemli bir eserdir.

Göçün kadın söylemiyle ele alınması, kadınların sorunlarını anlamak adına atılacak en büyük adımlardan biridir. Yıldız Ecevit’in bu kitap içerisinde bahsettiği üzere, göç kadınlaşmaktadır ve giderek yoksullaşan, sömürüye, şiddete, tacize açık konuma gelen kadınların sorunları erkek göçünden ayrı olarak ele alınmalıdır. Çünkü birçok araştırma sonucunda görülmektedir ki kadın göçü erkeğinden farklı şekillenmektedir. Göç süreci kadını güvencesiz, rıza gösteren/göstermek zorunda kalan konumda bırakır ve bu durum erkeğin göçüyle açıklanamamalıdır. Ecevit, kadının görünmeyen emeğinin akademik çalışmalar sayesinde görünür kılınmasının gerekliliğini vurgularken bu alanda çalışmaların artması gerektiğinin de altını çizmiştir (Ecevit, 2011).

3.3. SURIYE GÖÇÜNÜN KADINLAŞMASI

Suriye'deki iç savaş üzerine gerçekleştirilen araştırmalar son yıllarda giderek hız kazanmıştır. Göç eden Suriyeli bireylerin durumları ele alınırken unutulmaması gereken durum, zorunlu göçün hiçbir zaman isteyerek gerçekleşmediğidir. Suriyelilerin çoğu hayati tehlike sebebiyle evlerini, ailelerini, sahip oldukları her şeyi geri de bırakıp göçe yönelmişlerdir. Suriye iç savaşı içerisindeki birçok kadın Buz'un da belirttiği gibi "toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, sosyal ve kültürel önyargılardan kaynaklanan baskı ve zulüm, geleneklerle ilişkili bedensel ve ruhsal sağlıklarını bozan zarar verici uygulamalardan" (Buz, 2007, s. 41) dolayı başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalmıştır.

Zorunlu göç süreciyle birlikte kadınlar hem savaşın beraberinde getirdiği güvenlik sorunlarıyla hem de kadın olduklarından dolayı uğradıkları ayrımcılıkla yüzleşmek durumunda kalırlar. Bu durum zaten karmaşık olan zorunlu göç sürecini kadınlar için daha da karmaşık ve sıkıntılı bir hale getirmektedir. Bu nedenden dolayı, Suriye savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınan kadınların sorunlarının sadece savaşın yol açtığı travma ile değil toplumsal cinsiyet normlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tümtaş, Suriyeliler üzerine gerçekleştirdiği "Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent Mültecileri" adlı araştırmasında Suriyeli kadınların iş bulmakta zorlandıklarını ve yoksulluklarının arttığını belirtmiştir. İş bulma sorunlarının temelinde cinsiyet temelli ayrımcılığın yer aldığını belirten Tümtaş, Suriyeli erkeklerin Türkiye'de ekonomik hayata kadınlardan daha hızlı atıldığının altını çizmiştir (Tümtaş, 2018). Ayrıca bu çalışmada içerisinde erkeklerin vasıfsız işlerde, güvencesiz olsalar bile çalışma imkânı elde ettikleri, kadınların ise ev içi sorumluluklarının iş aramaları önünde engel olduğu ortaya çıkmıştır. Tümtaş araştırmasında, mültecilerin sağlık sorunlarına ek olarak psikolojik sorunlarının da olduğunu vurgulamıştır.

Suriyeli kadınların birçoğu göç ettikleri ülkelerde uyum sorunu yaşamaktadırlar. Göç eden bireyler göç ettikleri yerlerde yeni bir sosyal yapıya dahil olmaktadır ve bu noktada yabancı olma, dışlanma gibi birtakım sorunlar karşılıklarına çıkmaktadır. Yerel halk, yabancı olarak gördüğü göçmenlere karşı ön yargı geliştirmektedir ve bu ön yargı “yabancı kadınların, muhafazakâr, cinselliğin tabu olduğu, erkek egemen bir toplumda yaşamalarını daha da güçleştirmiştir” (Erder, 2011, s. 206).

Bu yabancı olmanın beraberinde kadınların yerel dili bilmemesi ve kültürel farklılıkları nedeniyle sosyal çevreden dışlanmaları söz konusudur. Erkekler bir şekilde çalışma hayatına girerek, Türkiye’deki sosyal ve ekonomik hayata dahil olabilirken, kadın eve kapalı kalarak daha da yalnızlaşmaktadır (Dürgen B., 2015). Başlangıçta Türkiye’ye sığınan Suriyelilere yönelik yerel halktan “savaş mağduru, din kardeşi, misafir” (Tümtaş, 2018, s. 44) gibi yakınlık içeren tanımlar söz konusu iken, zaman içerisinde özellikle Suriyeli kadın göçüne karşı yerel halk tarafından negatif söylemler açığa çıkmıştır. Böylelikle mültecilere, sığınmacılara ve göçmenlere karşı hoşgörü misafirperverlik davranışı bırakılmış, Suriyelilere yönelik şiddet eğilimleri gerçekleşmeye başlamıştır.

Suriyeli kadınlar nefret söylemleriyle baş etmeye çalışırken, aynı zamanda birçok sağlık sorunu da yaşamaktadırlar. Savaştan kaçmak zorunda kalıp bir başka ülkeye sığınan kadınların sağlık sorunları ele alındığında “kadınların cinsel istismar, üreme sağlığı sorunları, cinsel şiddet, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür” (Taşdelen Baş, Tuna, Molu, & Baş, 2017, s. 1683).

Buna paralel olarak Ilgaz ve Tuzcu’nun “Göçün Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi” adlı çalışmalarında elde ettikleri verilerine göre kadınların karşılaştığı en önemli sorunlardan biri fuhşa zorlanmaları ve bu sebepten dolayı bulaşıcı hastalıklara ve enfeksiyonlara açık hale gelmeleridir (Tuzcu & Ilgaz, 2015).

Türk Tabipler Birliği'nin 2016 raporuna göre, "...sığınmacılara aile planlaması olanakları sunulamadığından istenmeyen bebekler doğmakta, bebek ölüm oranları artmaktadır. Ayrıca çeşitli stresler altında olan kadınlar cinsel ayırım, cinsel şiddet, erken evlilikler, düşük ve doğum komplikasyonları riski altındadırlar" (Türk Tabipler Birliği'nden Akt. Taşdelen Baş, Tuna, Molu, & Baş, 2017, s. 1684).

Buradan da anlaşılacağı üzere zorunlu göç eden bir kadın hem kadın olduğu için hem de annelik statüsü nedeniyle, zorunlu göç eden bir erkekten daha fazla sorunla yüzleşmek durumunda kalmaktadır. Ataerkil toplumlarda ailenin ev içindeki bakım hizmeti kadının görevi olarak tanımlandığından dolayı, kadının anne olarak üstlendiği toplumsal görev gereği sadece kendisini değil aynı zamanda çocuğunu da düşünmeyi ve korumayı gerektirmektedir. Buna ek olarak kadının bu süreçte bir eşinin olmaması, onun "savunmasız" olarak görülmesine, cinsel istismarla ve istenmeyen gebeliklerle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Suriyeli kadınların sorunlarına yönelik araştırmalar son yıllarda artış göstermiştir ve bunlar içerisinde yer alan AFAD'ın "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar 2014" adlı raporu Suriyeli kadınların sorunlarının görünürlüğünün artmasında önemli bir araştırma niteliğindedir. AFAD'ın "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar 2014" raporuna göre, Suriyeli mülteci kadınların evlilik yaşının 15 yaşa düştüğü görülmektedir. ocuk yaşta evlendirilen Suriyeli kız çocukları hem eğitim ve güvenlik hem de sağlık sorunlarıyla yüzleşmektedirler (AFAD, 2014). Kamplar yaşayan Suriyeli ocuklara ve kadınlara eğitim, okuma-yazma hizmeti verilmesine karşın, eğitimini tamamlamış kişilerin yükseköğrenim görme hakları belge eksikliği, Türkçelerinin yetersiz oluşu, ekonomik imkanların yetersizliği gibi birçok sebepten dolayı oldukça sınırlıdır.

Suriyeli mültecilerin Suriye'den aldıkları diplomalarının geçerliliğinin olmaması, kadınların iş gücü olarak güvensiz ve düşük ücretli işleri tercih etmelerine sebep

olmuştur. Bu durum kadınların aldıkları eğitimlerden bağımsız işlerde çalışmak zorunda kalmasına, yeterli gelir elde edememelerine ve toplumsal hayatta ikinci planda kalmalarına sebep olmaktadır.

Bu bağlamda Barın 2014'te gerçekleştirdiği “Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı araştırması içerisinde Suriye iç savaşının kadınlar üzerindeki etkilerini çok yönlü inceleme imkânı elde etmiştir. Barın araştırması içerisinde mülteci kamplarında yaşayan Suriyeli kadınlarla, kamp dışında yaşayan kadınlarla ve yetkililerle görüşmüştür. Araştırmasının sonucunda kadınların göç sonrası daha da yoksullaştığı bilgisine ulaşmış ve bu konunun önemine vurgu yapmıştır.

Suriye'nin gelenek ve göreneklerinden dolayı ailenin reisi erkek olarak konumlandırılmış, evin kadını/kadınları “evin reisinin” himayesi altında, onun otoritesi altında yaşamaya zorlanmıştır. Hayat'a Destek Derneği'nin 2016'da İstanbul'un çeşitli semtlerinde yaşayan Suriyelilerle yaptıkları anket ve odak grup görüşmelerinin sonuçlarında, Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri yüzünden ayrımcılığa uğradıkları açığa çıkmıştır.

Bu rapora göre Türkiye'ye sığınmış olan Suriyeli mülteci kadınların erkeklere oranla günlük hayatlarında çok daha fazla ayrımcılığı ve ırkçılığı hissettikleri ortaya çıkmıştır. Kadınların özel alanda yani ev içerisinde konumlandırılmaları nedeniyle ev ile ilgili işlerin günlük hayatta gerçekleştirilmesi onların sorumluluğundadır. Kadınlar gündelik hayatlarında bu işleri gerçekleştirip ailenin bireyelerine bakarken, alışveriş yaparken ve çocuklarının sorunlarıyla ilgilenirken, çeşitli problemlerle, istismar durumlarıyla, dışlanmayla ve ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar (Hayata Destek Derneği, 2016).

Hayat'a Destek Derneği'nin raporunda dikkat çekici bir başka nokta ise, Suriyeli mültecilerin beslenme ve yiyecek bulma sıkıntıları için aldıkları önlemlerdir. Kadınların ailenin geçimi için, kendilerinin gündelik gıda tüketimini sınırlandırma yolunu tercih etmeleri, ataerkil sistemin bir sonucu olarak ele alınabilir. Bununla birlikte, 15 yaş altındaki kız çocuklarını anlaşmalı olarak para karşılığında evlendirmenin ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamak için tercih ettikleri bir yol olduğu da raporun önemli bulguları arasındadır (Hayata Destek Derneği, 2016, s. 32).

Özsoy'un 2016 yılında gerçekleştirdiği "İç Savaşın Dışta Kalan Mağdurları: Gaziantep'te Kadınların Göçle Değişen Yaşamları Üzerine Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında artan Suriyeli nüfusu yerel halk için huzursuzluk sebebi olduğunu belirtmiştir. Suriyeli Mültecilerin yoğunluklu olarak yer aldığı sınır şehirlerinde, yerel halk tarafından Suriyeli kadınların tehdit unsuru olarak görüldüğünü vurgulayan Özsoy, Suriyelilerin geleneklerinde olan çok eşli evliliğin Türk kadınları açısından eşlerini kaybetme korkusuna yol açtığını belirtmiştir. Özsoy, bu durumun Suriyeli kadınlar üzerinde baskıya sebep olduğunu ve kamusal alandan daha çok çekildiklerinin de altını çizmiştir (Özsoy, 2016).

Kadınların göç sonrası deneyimleri, mülteci olmak, farklı bir etnik gruptan gelip geldikleri ülkede yabancı olmak, anne olmak gibi birçok değişken ile şekillenmektedir. Ataerkil sistemin toplumsal cinsiyet temelli baskısı sonucunda kadınlar kayıtsız çalışmaya, muhtaç olmaya açık hale getirilmekte ve bu yolla kadınların emeklerinin sömürülmesini sağlamaktadır. Ancak bazı durumlarda zorunlu göç süreci kadınların aile içi iş bölümlerinde değişime sebep olmuştur. Birçok kadın eşini kaybettikten sonra ilk defa kamusal alanda yer almış, ailesinin geçimini sağlamaya başlamıştır. Aslında bu durum, ataerkil sistem tarafından kadının göç içerisinde konumlandırıldığı mağdur ve bağımlı durumunun tam tersine aktif ve eylemlilik halinin bir temsili olarak yorumlanabilir.

Buna hususta Göç Araştırmaları Derneği tarafından gerçekleştirilen “Resilience, Work and Gender in the (Turkish) Migratory Context Literature Review” adlı çalışma hem g araştırmalarının literatürünü sunulması hem de Suriyeli göçmenlerin sorunlarının ele alınması bağlamında önemli bir çalışmadır. Bu alışma içerisinde Suriyeli kadınların seslerinin duyulabilmesi için kadınların özne olduğu ve kendi seslerini iletmesine müsaade eden araştırmaların yapılması gerekildiği savunulmuştur (Soykan, Karakılıç, & Körükmez, 2019).

Kadınların zorunlu göçe uyumunun erkeklerden daha yüksek olduğunu vurgulayan Buz’un araştırmasına göre, bunun çeşitli sebepleri söz konusudur. Bunlar arasında kadınların “aile reisi ve annelik rollerini sürdürme zorunluluğu, ailesini bir arada tutmak için güçlü olmak zorunda hissetmesi, gle birlikte kadınlar üzerindeki kontrolün azalması ve kadınların artık ülkelerine dönme şanslarının olmamasının etkili olduğu” (Buz, 2007, s. 46) sıralanabilir.

Suriyeli kadınlar Türkiye’ye zorunlu göç etmişlerdir ve bu sebeple deneyimleri diğer g türlerini deneyimlemiş kadınlardan da farklılaşmaktadır. “Zorunlu olarak göç eden kadınlar göç sırasında güvenli bir ortam olmayışı nedeniyle -genel güvenlik kaygılarının ötesinde- cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet olaylarına maruz kalmaktadır” (zdemir & zdemir, 2018, s. 126).

Gn kadınlışmasına ve Suriyeli mülteci kadınların deneyimlerine yönelik araştırmalar genellikle kadınların savunulması gereken, yardıma muhtaç olarak konumlandırıldıkları görülmektedir. Fakat zorunlu göç etmek zorunda kalmış kadınların, korunmaya muhtaç, çocuğuna bakmak zorunda olan, ev içi işlerin kadının görevi olduğu yönündeki araştırmaların ötesine geçilip, onların deneyimlerinin toplumsal cinsiyet kalıplarından etkilendiğini ve bu eşitsizliğin temelindeki erkek hegemonyasının yattığı unutulmamalıdır. Çünkü g sırasında özellikle eşini kaybetmiş olan kadınların tecavüze

uğrama, çocuklarını kaybetme gibi korkularını yaratan erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurma hakkı olduğunu düşünmesidir. Buna bir çözüm mekanizması olarak Suriyeliler arasında erken yaşta evlilik gelişmiştir. Erken yaşta evlilik kadınlar için bir kurtuluş olmasının yanı sıra, aileleri için de ekonomik olarak rahatlama anlamına gelmektedir (Özdemir & Özdemir, 2018).

MAZLUMDER'in 2014 yılında hazırladığı "Kamp Dışında Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu" çalışması, Suriyeli kadınlara yönelik hem hukuki düzenlemeleri hem de kadınların kamp dışında yaşadıkları sıkıntıları anlamak adına başvurulacak kapsamlı bir araştırma niteliği taşımaktadır. Suriyeli kadınların göç sonrası toplumsal cinsiyet temelli sıkıntılarının ele alınması açısından, MAZLUMDER'in raporunda da yer alan erken yaş evlilikleri ve çok eşli evlilikler sorunlarının tespiti önemli bir veridir. Kadınların "çocuk yaşta bazen aile zoruyla, bazen de kendilerinin çaresizlik içindeki ailelerine yük olma duygusunun ağır basmasıyla" (MAZLUMDER, 2014, s. 45-46) gerçekleştirdikleri çok eşli evlilikler ve erken yaş evlilikleri kadının ataerkil sistem tarafından istismarının şekillenmesini görmek açısından önemlidir.

Suriye'deki savaş ve bunun insanlar üzerindeki etkisi üzerine günümüzde çalışmalar artmış, medya raporlarında ve haberlerde Suriyeli kadınların görünürlüğü çoğalmıştır. Fakat ne yazık ki yapılan araştırmaların çoğu kadına yönelik şiddet konusunu ele almış, toplumsal cinsiyet kavramını ise araştırma konusu dışında bırakmıştır. Bu durum aslında sosyal bilimlerin çalışmalarında tarihsel süreç içerisindeki ortak sorun olarak nitelendirilebilir. Savaş konulu çalışmalarda genellikle savaş bilgilerine, politikalara ve savaşın getirdiği şiddet konularına yönelme söz konusudur. Dolayısıyla Suriyeli kadınların yaşadıklarını anlamak için onların perspektifinden bakıp, onların, kabullendiklerinin/kabullenmek zorunda kaldıklarının toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

3.3.1. Çok Eşli Evlilikler ve Erken Yaşta Evlilik Sorunsalı

Literatür taraması içerisinde görüldüğü üzere Suriyeli kadınlar Türkiye’de göç sonrası hayatlarını şekillendirirken çok eşli evliliklere ve erken yaş evliliklerine dahil olmaktadır. Sönmez’in “Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler Rapor’u” adlı çalışmasında belirttiği üzere “savaş mağduru dul kadınların veya yetim genç kızların sahipsiz durumda bulunmaları, onları istismara açık hale getirmektedir. Birçok sosyal ve ekonomik sorunla boğuşmakta olan Suriyeli kadınlar için evlilik bir kurtuluş olarak görülebilmektedir” (Sönmez, 2014, s. 20).

Suriye gibi İslami kurallar ile yönetilen ülkelerde evlilik, boşanma ve miras gibi konular dini kurallar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu dini kurallar doğrultusunda Ortadoğu’ da yer alan bazı ülkelerde, Sünni Müslüman erkeklerin dört kadın ile dini nikah gerçekleştirmelerine izin verilmiştir. Bu kural sadece erkekler için geçerli olup, dini evlilik ile dört kadınla evlenmek Suriye’nin tarihi, kültürü ve yönetim şekli içerisinde günümüzde kadar varlığını koruyan bir gerçekliktir. Çok eşli evliliklerde kadınların sosyal, kültürel ve aynı zamanda ekonomik geçmişleri ne olursa olsun ortak yaşadıkları birtakım sorunlar söz konusudur. Çok eşli evliliklerde kadınların çoğu psikolojik tacize uğrarken, bunun devamında fiziksel, ekonomik ve cinsel istismara da maruz kalmaktadırlar. Bu duruma ek olarak çok eşlilik durumu eşler arasında eşitsizlik hissine de sebep olmaktadır (Thobejane & Flora, 2014).

Her ne kadar çok eşlilik Türkiye’de 1926’da Türk Medeni Kanunu ile yasaklanmış olsa da Suriye savaşından sonra Türkiye’de tekrar ikinci eş olarak Suriyeli kadınlarla dini nikah gerçekleştiren birçok kişi olduğu söylenebilir. Bunun sebepleri arasında göçün sadece göç eden bireyleri etkilememesi aynı zamanda göç edilen yerde bir değişim dönüşüme sebep olması sayılabilir. Savaşla birlikte Türkiye’ye göç eden Suriyeli kadınlar için çok eşli evlilik kavramı bazen bir kurtuluş yolu, bazen ise kendi iradeleri dışında gerçekleşen bir durum olarak açığa çıkmaktadır. Bu kadınların evlilikleri

kanunen geçerli olmadığından dolayı boşanma, miras veya nafaka hakları yoktur. Bu durum kadını erkeğe bağımlı hale getirmesine rağmen can güvenliği ve gelecek kaygısı yüzünden birçok kadın göç ettikten sonra da Türkiye’de çok eşli evliliğe dahil olmuşlardır (ASPB, 2015).

Kadınların kendi hayatlarını devam ettirmek için bir erkeğin himayesi altına girmek istemesini ataerkil sistemle açıklamak doğru olacaktır. Bu konuyla ilgili İlkaracan’ın belirttiği gibi “Müslüman toplumların büyük bir çoğunluğunda, kadınların bedenlerini ve cinselliklerini, kadınların kendilerine değil, aileye, aşirete ya da topluma ait göre erkek egemen bir anlayış bir tutum hakimdir” (İlkaracan, 2004, s. 11). Bu sebepten dolayı çocuk yaşta sayılabilecek Suriyeli kızların evlendirilmesi ailelerinin kontrolünde gerçekleşmekte, kadının söz hakkı elinden alınmaktadır.

Suriye’de 1953 Kanunu ile erkeğin maddi olarak eşlerine ve çocuklarına bakım sağlaması ve bunu sağlayamaz ise çok eşli evlenemeyeceği kabul edilmiştir (Acar, 1998, s. 215). Ancak kültürel normların değişmesi için uzun bir sürece ihtiyaç vardır. Bu sebeple yasalar ne şekilde şekillenirse şekillensin, kültürel olarak kabul gören evli olmanın kutsallığı ve çok eşli evlilik pratiği günümüzde hala devam etmektedir.

Emma Goldman evliliği hem devleti hem de dini kurumları destekleyen bir kurum olarak tanımlar. Kadın toplum içerisindeki eğitimi ile evliliğinde erkeğe itaat etmeyi ve ona bağımlı bir hayat sürmeyi öğrenirken, erkek ise evlilik sayesinde türünü devam ettirebileceği bir mülk elde etmiş olur. Goldman’a göre, evlilik devletin devamlılığını sağlaması, iktidar olan erkek egemenliğini sürdürebilmesi için oluşturulmuş yasal bir düzenlemedir. Bu düzenlemeler sayesinde kadın kendi hayat mücadelesini bırakıp, ona biçilmiş statüyü kabullenir ve eril tahakkümün devamlılığını sağlayan düzenin desteklenmesine yardımcı olur (Goldman, 2006).

Bu noktada eril tahakkümün oluşmasını sağlayan erkeğin baskısı, kadının hayatı üzerindeki kontrol mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Biyolojik farklılıklar gündelik hayat pratikleri içerisinde kadın ve erkeğe farklı deneyimler yaşatırlar. Bireyler yaşadıkları kültürel normlar çerçevesinde kadınlığa ve erkeklığe yüklenen rolleri öğrendikleri gibi aktarıcısı konumundadırlar. Bu öğretisi sayesinde devletler toplumsal cinsiyet rollerini yapısal bir gerçekliğe oturtur ve erkeğin egemenliğini meşrulaştırmış olur. Erkeğin meşruluğunu Connell “hegemonik erkeklik” (Connell, 1998, s. 245) olarak tanımlamaktadır.

Connell hegemonik erkeklik kavramını heteroseksüelliği, güç ve sertlik, ücretli çalışma, otorite ve kontrole önem verilmesi anlamında kullanır (Connell, 1998, s. 245-249). Burada önemli olan hegemonya kavramının sosyalizasyon süreci içerisinde öğretilmesidir ve erkeğin kadın üzerinde kontrol hakkına sahip olmasıdır.

Connell’a göre kadınların erkeklerden farklı karaktere sahip olduğunu belirten tanımlar, kadının erkeğine boyun eğen, erkeğine hizmet eden olarak yönlendirilmesi gerektiği yönünde fikre sahiptirler. Çoğu ataerkil toplumda kadına “anne” olma rolü tanımlanmış, çocuk bakımı kadınların cinsiyetleriyle bağlantılı olarak üstlendikleri/üstlenmek zorunda kaldıkları bir alan olmuştur (Connell, 1998).

Göçün sonucunda yoksullaşan kadınların bu süreçle mücadelelerinde, kadınlar üzerinde baskı yaratan toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde anne olma ve aile üyelerinin bakımını sağlama durumu, kadınların göç sonrası sıkıntılarını arttırmakta ve karar verme mekanizmalarını ellerinden almaktadır.

Chodorow (1978) “The Reproduction of Mothering” adlı çalışmasında anneliği, “annelik rolü, kadınların yaşantısı, kadınlar hakkındaki ideoloji, erkeklik ve cinsel eşitsizliğin sürekli üretilmesi ve işgücünün belli türlerinin üretilmesi üzerinde büyük

etkilere sahiptir. Anne olarak kadınlar, sosyal yeniden üretim altında önemli aktörlerdir” (Chodorow’dan Akt. Erdoğan T., 2008, s. 76) diye tanımlamaktadır.

Özellikle Müslüman kültürlerde kadının doğurganlığına yüklenen anlam büyüktür ve kadının görevi annelik statüsündeki toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmektir. Bu sebeple ataerkil toplumlarda gerekli görüldüğü takdirde toplumun devamlılığının sağlanması için, kadınlar erken yaş evlilikleri gerçekleştirebilirler. Yasaların kadınları erkeklerin gördüğü şekilde görüp, erkek egemen davranış kalıbıyla uygulandığını belirten MacKinnon eril tahakkümün temelini “cinsiyet farklılığı yüzünden eşitsizlik, kadınları kadınlar olarak tanımlar ve statülerini belirler. Eğer cinsler arasında eşitlik olsaydı, kadınlara cinsel olarak hükmedilemeyecekti” (MacKinnon, 2003, s. 248) şeklinde açıklamaktadır.

Türk Medeni Kanunu’nda 17 yaşını doldurmuş bir kişi anne ve babasının rızasıyla kanun önünde evlenme hakkına sahiptir ve 17 yaşın altındaki evlilikler ise ancak olağanüstü durumlarda söz konusudur. Kanunda bu olağanüstü durumlar kadının mağdur olduğu durumlar şeklinde tanımlanmıştır (ASPB, 2015). Ülkemizde 15 yaşından küçük Suriyeli kız çocuklarının evlendirildiği bilinmektedir. Türk Ceza Kanununun “Reşit olmayanla Cinsel İlişki” başlıklı 104. maddesinde belirtildiği üzere, “Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (Türk Ceza Kanunu’ndan Akt. ASPB, 2015, s. 54).

Bu hususta belirtmek gerekir ki Türkiye’de dini nikahının gerçekleşmesi için öncelikle resmi nikahın gerçekleşmesi gerekmektedir. Türk Medeni Kanunu’nun 143. Maddesinde belirtildiği üzere “evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir. Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dini töreni yapılmaz” (Türk Medeni Kanunu’ndan Akt. ASPB, 2015, s. 53). Ancak günümüzde çok genç yaştaki

Suriyeli kızların resmi nikah olmadan aileleri tarafından evlendirildiği bilinmektedir ve bu durum eril tahakkümün Suriyeli kız çocuklarının hayatlarına etkisi olarak yorumlanabilir.

Suriyelilerin göç pratikleri içerisinde deneyimledikleri çok eşli evlilikler üzerine yapılan araştırmaların çoğu yabancı kaynaklı olmakla birlikte günümüzde bu konuya hassasiyet artmış, zorunlu göçün çok eşliliği ele aldığı araştırmalara göç literatüründe yer vermeye başlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Tuba Duman'ın 2017 yılında gerçekleştirdiği “Bir Kadın İstismarı Olarak Suriyeli Kadınların İkinci Eş Olması” adlı çalışmasında, Türkiye'deki Suriyeli kadınların çaresiz oldukları, paraya ihtiyaçlarından dolayı için ikinci eş olmayı kabul ettikleri, bu kadınların durumlarından yararlanan ve onların istismarına yol açan bir sistemin olduğuna değinilmiştir (Duman'dan Akt. Özüdoğru, 2018, s. 1136).

Suriyeli kadınlar ile gerçekleştirilen “Suriye'den Türkiye'ye Kadın Olmak” başlıklı araştırma Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma içerisinde ortaya konulan önemli bir nokta Suriyeli kadınların savaş sonrasında yaşadıkları değişimlerdir. “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi” kapsamında kurulan “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlarda (WGSS)” çalışan 26 Suriyeli kadınla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda, Suriyeli kadınların yeni hayat kurma noktasında yaşadıkları dönüşümler, kadınların hayat deneyimlerini anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu görüşmeler içerisinde kadınların “WGSS’ler sayesinde içselleştirdikleri ataerkil baskıyla yüzleşerek ve ona karşı mücadele ederek yeni bir kimlik inşa etmeye” (Cankurtaran & Albayrak, 2019, s. 99) çalıştıkları görülmüştür.

Ayrıca savaş içerisinde kadın olmanın ne gibi psikolojik ve fiziksel sorunlara yol açtığını detaylı olarak inceleyen bu proje içerisinde, Suriye'deki evlenme yaşantıları da ele alınmış ve kadınların daha çocuk yaşta evlendirildiği ortaya çıkmıştır. Gelenekler ve görenekler tarafından çocuk yaşta evlendirilen mülteci kızlar sorunun ele alınması gereken önemli bir durum olduğu proje içerisinde vurgulanmıştır (Cankurtaran & Albayrak, 2019).

4. SURİYELİ KADINLARA DAİR VERİLER: GÖÇÜN KADINLAŞMASI

*“Kendileri de adaletsizliğe uğramış
ve böylece kendileri de adaletsizlik etmiş
evin esas erkekleri ve kadınları...”*

Yamaner, 2015

Bu bölümünde, öncelikle bu araştırmanın verilerini oluşturan lisansüstü tezlere dair bilgiler aktarılıp, daha sonra araştırma içerisinde belirlenen altı kategoriye göre grafik yorumlaması yapılacaktır.

Tez 1) “Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği”

Bu çalışma 2016 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi, Medya ve İletişim Sistemleri Yüksek Lisans Programı içerisinde Aslı Aktaş tarafından yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Araştırmacı araştırmasının amacını “...var olan sorunların incelenmesi ve bu mağduriyetlerin giderilmesi için mevcut imkanların yeterliliğinin tartışılması, kamuoyuna krizi doğru şekilde anlatmada medyanın etkisini görmek ve gücünün arttırmak için ne yapılması sorusuna cevap aramaktır” (Aktaş, 2016, s. 13) şeklinde tanımlamıştır. 2014 yılının Ağustos-Aralık ayları arasında Danimarka Mülteci Konseyi (DRC) Kilis Ofisi’nde izleme sorumlusu olarak görev alan araştırmacı, araştırmasının verilerini katılımcı gözlem, anket, saha notları ve görüşme teknikleri ile oluşturmuştur.

5 ay içerisinde tamamladığı saha çalışmaları için kendisiyle aynı yerde çalışan ve mülteci statüsünde olan birinden tercüme için destek almıştır. Araştırmacı öncelikle 19-50 yaş aralığında olan toplamda 20 kadın ile görüşmelerini gerçekleştirmiş ve bu kadınların farklı mahallelerden olmasına özen göstermiştir. Buna ek olarak araştırmacı, DRC içerisinde gerçekleştirilen her biri 9-10 kişilik gruplarla düzenlenen toplantıların sonunda, toplantıya katılan kadınlarla kadınların kendi sorunları üzerine sohbetler

düzenlemiştir. DRC’de çalıştığı süre zarfında mültecilerle kendi ortamlarında sohbet etme şansı bulduğunu belirten Aktaş, araştırmasının verilerinin üçüncü kısmı için International Medical Corps (IMC)’un Psikolojik Destek biriminde çalışan bir görevlinin vaka verilerinden yararlanmışır. Araştırmasının son bölümünde ise Suriyelilerin sorunlarına yönelik haberleri incelemiş ve medyanın kullandığı dili değerlendirmiştir.

Tez 2) “Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği”

Bu yüksek lisans tez çalışması, 2017 yılında Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalında Hilal Sevlü tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma sahasını Gaziantep ili olarak belirleyen araştırmacı, Gaziantep’in Onat Kurtlar, Yazıcık, Akdere ve Yeditepe adlı dört mahallesinde derinlemesine görüşme tekniği ile görüşmelerini gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, 18 ile 60 yaş aralığında, farklı etnik kökenlere sahip 38 Suriyeli kadınla tercüman eşliğinde görüşmelerini gerçekleştirmiştir. Mayıs ve Temmuz 2015 tarihleri içerisinde görüşmelerini gerçekleştiren Sevlü, açık uçlu sorular yardımı ile verilerini elde etmiştir.

Araştırmacı amacını “zorunlu göç durumunda Suriyeli kadınların gündelik yaşam deneyimlerinin ‘kadın’ olma sıfatından dolayı, göçe katılan diğer gruplardan niçin ve nasıl farklılaştığını ortaya koymak” (Sevlü, 2017, s. 11) olarak tanımlamıştır. Sevlü, araştırmasının içerisinde Suriyeli kadınların çoğu zaman maddi yardım beklentisi olduğunu ve araştırmanın amacı açıklandığında kadınların görüşmelere katılmak istemediklerini belirtmiştir (Sevlü, 2017, s. 7).

Tez 3) “Adana-Seyhan’daki Sığınmacılar: Durum Tespiti Raporu Örneği Üzerinden Kadın Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”

Bu yüksek lisans tez çalışması 2017 yılında Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı içerisinde Merve Akdağ tarafından

gerçekleştirilmiştir. Akdağ araştırmanın amacını “kadınların sığınma sürecinde yaşadıkları deneyimlerin ve sorunların farklı olduğu bilincinden hareketle; kadınların karşılaştıkları sorunları ele almak ve çözüm önerileri sunmak” (Akdağ, 2017, s. 2) olarak belirtmiştir.

Yüksek lisans tezinin verilerini oluşturan “Durum Tespiti ve Acil Çözüm Önerileri Raporu”, Çukurova Kalkınma Ajansı doğrudan faaliyet desteği kapsamında, Adana Seyhan Belediyesi, Çukurova Üniversitesi, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Türk Tabipler Birliği ortaklığında gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma gerçekleştirirken Seyhan Belediyesi personeli olarak görev yapan araştırmacı, Durum Tespiti Raporu için Adana-Seyhan İlçesi’nde bulunan 96 mahalle ve muhtarlıklardan örnek sokakların seçildiğini belirtmiştir. Araştırmacının kendisi de rapor tespitinde görev aldığı için yüksek lisans araştırmasında, toplumsal cinsiyet perspektifini göz önünde tutarak bu raporu inceleme fırsatı elde ettiğini açıklamıştır (Akdağ, 2017).

Tez 4) “Türkiye’deki Suriyeli Kadın ve Çocuk Mültecilerin Uluslararası Hukuki Sorunları”

Bu araştırma Nergis Elmas tarafından 2017 yılında Özyeğin Üniversitesi, Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı altında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı araştırmasının amacını “tarihi seyri içinde mülteci hukukunun gelişimi, uluslararası mülteci hukuku, mülteci hukuku açısından Türkiye’nin mevzuatı ve özellikle Suriye iç savaşından kaçan kadın ve çocukların hukuki ve sosyal sorunlarını mercek altına almak” (Elmas, 2017, s. 4) olarak tanımlamıştır.

Elmas, Geçici Koruma ile korunan Suriyelilerin, sağlanan hizmetlere erişimlerini ve yaşadıkları sorunları AFAD, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Göç İdaresi ve sivil toplum örgütlerinin güncel bilgileri kapsamında incelemiştir. Araştırmacı Suriyeli kadın

ve çocukların sorunlarını hukuki açıdan ele alıp, bu sorunlara çözüm önerileri getirmeye çalışmıştır.

Tez 5) “Kadınlar ve Suriye’deki Çatışma: Cenevre Müzakereleri ve Türkiye’den Yapılan Bir Analiz”

Bu araştırma 2017 yılında Amy Jo Davies tarafından Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Doğu Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Programında yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Araştırmasının amacını, “kadınlar ve Suriye’deki çatışma odağında, özellikle 2012-2016 yılları arasında gerçekleştirilen Cenevre Müzakereleri ile Suriye’deki barış sürecinin analizi” (Davies, 2017, s. 3) olarak tanımlamıştır.

Bu amaçla tezini iki bölüme ayıran araştırmacı tezin ilk bölümünde, Ankara’da mültecilere yönelik çalışmalar düzenleyen sivil toplum kuruluşlarında çalışan Suriye vatandaşı olmayan 2 kişi, sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olan Suriyeli 4 kişi ve Ankara’ da yaşamayan ve de çalışmayan Suriyeli 2 kişi olmak üzere toplamda 8 kişiyle mülakat gerçekleştirmiştir. Araştırmada görüşülen kişilerin 5 tanesi kadın ve 3 tanesi erkektir.

Davis, tezin ikinci araştırmasında ise içerik ve metin analizi gerçekleştirmiştir. Bu amaçla Suriye barış süreci hakkında BM Cenevre Ofisi'ndeki birincil kaynakları oluşturan, raporları, kararları, konferansları, bildirimleri ve transkriptleri incelemiştir (Davies, 2017). Araştırmacı yaptığı görüşmeler çerçevesinde Suriyelilerin yaşadıkları zorlukları inceleyip, BM Cenevre Barış Görüşmeleriyle beraber verilerini değerlendirmiştir. Davis’in lisansüstü çalışmasının dili İngilizcedir. Bu tez araştırması içerisinde Davis’in çalışmasından elde edilen veriler, bu araştırmanın yazarı tarafından Türkçeleştirilerek aktarılmıştır.

Tez 6) “Mülteci Kadınların Karşılaştıkları Güçlükler: Batman Örneği”

Bu araştırma, Yunus Aydemir tarafından Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalında 2018 yılında gerçekleştirilmiş yüksek lisans tezidir. Aydemir amacını geçici koruma yönetmeliği kapsamında geçici korunan Suriyeli kadınların karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesi olarak tanımlamıştır (Aydemir, 2018).

Araştırmacı kartopu yöntemi ile ulaştığı 301 kadın ile görüşmelerini gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların minimum yaşı 28, maksimum yaşı 84'tür. Aydemir araştırmaya katılan katılımcılara görüşme formu (anket) uygulamış ve verilerini Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 20,0 programında istatistiksel olarak analiz etmiştir. Genel tarama modeli ile araştırmasını gerçekleştiren Aydemir, Batman ilinde ikamet eden, Arapça, Kürtçe ve İngilizce bilen gönüllü psikolog ve sosyal hizmet uzmanından tercüme için yardım almıştır.

Tez 7) “Ötekilik Bağlamında Suriyeli Kadınlar: Yerel ve Ulusal Basında Suriyeli Kadın Temsillerinin İncelenmesi”

İlayda Rojda Keskin, 2018 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında araştırmasını gerçekleştirmiştir. Keskin, araştırmasında Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadın mültecilerin yerel ve ulusal gazete haberlerindeki temsillerini ve bu temsiller çerçevesinde oluşturulan söylemleri eleştirel açıdan incelemeyi amaçlamıştır (Keskin, 2018, s. 2). Araştırmacı verilerini söylem analizi ile analiz etmiştir.

Keskin, ırk ve cinsiyet temelli ayrımcılığın medyaya nasıl yansıdığını görmek adına beş ulusal gazetenin ve Suriyeli mültecilerin yoğunlukla yaşadığı illerden dört yerel gazetenin haberleri içerisindeki Suriyeli kadın temsillerini incelenmiştir. Buna ek olarak Bianet’in konuyla ilgili haberlerini de araştırması kapsamında inceleyen araştırmacı,

Bianet'i dezavantajlı grupların haklarını savunan yönündeki duruşundan dolayı tercih ettiğini belirtmiştir (Keskin 2018).

Tez 8) “Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir Metodoloji: Mardin’de Suriyeli Kadınların Deneyimleri”

Bu çalışma 2018 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında Seda Günel Yılmaz tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Araştırma Aralık 2017 ve Ocak 2018 ayları arasında Mardin ilinin Artuklu ve Kızıltepe ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Yılmaz araştırmasının amacını “...Suriye’de ve Türkiye’de kadınlık deneyimleri, bu deneyimlerin değişip değişmediği, değişiyor ise ne şekilde değiştiği sorusuna kadınların anlatımları üzerinden ulaşmak” (Yılmaz S. G., 2018, s. 47) diye tanımlamıştır.

Mardin’de göçmenleri korumaya yönelik bir projede hukuki ve psiko-sosyal destek hizmetleri veren bir sivil toplum kuruluşunda psikolog aynı zamanda merkez sorumlusu olan araştırmacı, verilerini açık uçlu, esnek yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir.

Araştırmacı kartopu tekniği ile ulaştığı 47 Suriyeli kadınla, feminist bakış açısı benimseyerek derinlemesine mülakat görüşmesi gerçekleştirmiştir. Mülakatlar tercüman aracılığıyla yapılmıştır. Yılmaz görüşmelerinin büyük bir kısmının ekonomik düzeyi düşük mahallelerden olan Ulucami, Teker, Savurkapı, Saraçoğlu, Şar, Diyarbakır Kapı, İstasyon, Kayacan, Gül, Ofis ve Kötek ve Yalımı mahallerinde gerçekleştirmiştir. Buna ek olarak araştırmacı, görüşmelerin yedi tanesi ekonomik düzeyi daha yüksek olan Yenişehir ve 13 Mart mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Yılmaz, diğer mahallelerine kıyasla ekonomik düzeyi düşük olan Bahçelievler ve Yeni Mahallesi de Kızıltepe ilçesindeki araştırma sahasının devamı olarak belirlemiştir (Yılmaz S. G., 2018).

Araştırmacı kendisi de kadın olduğu için sahada kadın olmanın zorluklarıyla karşılaştığını ve görüşülen kadınların eşleri tarafından sıkı bir biçimde kontrol edildiğini araştırmasının sınırlılıklarında belirtmiştir. Araştırmasındaki bir diğer sıkıntı olarak, kadınların ikinci eş olmalarından dolayı araştırma sorularına cevap verirken çekinceleri olduğundan da bahsetmiştir.

Tez 9) “Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din”

Bu alışma Zeynep Sağır tarafından 2018 yılında İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalında doktora tezi olarak gerçekleştirilmiştir. Türkiye’ye zorunlu olarak g etmiş Suriyeli kadın mültecilerin ruh sağlığı durumlarını ve kültürleşme süreçlerini incelemeyi amaçlayan araştırmacı, araştırmasında nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanmıştır. Sağır tezinin iki amacını şu şekilde tanımlamıştır:

“Bunlardan ilki, kültürleşme sürecinde olan Suriyeli kadın mültecilerin ruh sağlıklarının nasıl olduğunu ve söz konusu durumları ile dindarlıklarının arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu anlamaktır. İkincisi ise Suriye’den Türkiye’ye sığınmış olan kadın mültecilerin yaşamış oldukları problemleri tespit etmek, psiko-sosyal uyumlarını araştırmak ve Suriyeli kadın mültecilerin kültürleşme süreçlerini ele almaktır” (Sağır, 2018, s. 4).

Bu amaçlarla araştırmacı İstanbul, Kilis, Gaziantep ve Konya illerinde yaşayan 2018 Suriyeli mülteciyle görüşmüş, anket tekniğiyle verilerini elde etmiştir. Bu araştırmanın niceliksel verilerini oluşturan ankete katılan bireyler, 12 ile 97 yaş aralığındadır ve araştırma verileri SPSS 16.0 programı ile analiz edilmiştir.

Sağır’ın çalışmasının ikinci kısmı ise toplam 100 kişi olmak üzere, İstanbul’dan 19 kadın 6 erkek, Kilis’ten 19 kadın 6 erkek, Gaziantep’ten 16 kadın 9 erkek ve Konya’dan 23 kadın 2 erkek ile gerçekleştirdiği görüşmelerden oluşmaktadır. Araştırma

nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, araştırma ortamı ile çalışma ortamının aynı yerler olması sebebiyle, yarı yapılandırılmış görüşmelerinde gözlem metodundan da yararlandığını belirtmiştir.

Tez 10) “Laktasyon Dönemindeki Suriyeli Kadınların Beslenme Durumunun Değerlendirilmesi”

Bu yüksek lisans tez araştırması Tülay Işık tarafından İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsünde 2018 yılında tamamlanmıştır. Araştırmacı araştırmanın amacını “Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkemize zorunlu göç etmek durumunda kalan laktasyon² dönemindeki Suriyeli kadınların beslenme durumlarının saptanması” (Işık, 2018, s. 1) olarak belirlemiştir.

Işık araştırmasını 5 Ekim 2017 – 29 Ocak 2018 tarihleri arasında İstanbul Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezi’nde ve Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’nde gerçekleştirmiştir. Araştırmacı 0-6 aylık bebeği olan 102 kadınla görüşmüş, kadınların demografik bilgileri, Antropometrik Ölçümleri ve günlük besin tüketim kayıtlarını daha önceden yapılandırılmış anket formu ile elde etmiştir. Işık araştırmasını tercüman aracılığıyla gerçekleştirmiş ve verilerini SPSS 24.0 programı kullanılarak analiz etmiştir. Katılımcıların hepsinin ev hanımı olduğunu belirten araştırmacı, verilerinin değerlendirilmesinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün sınıflandırmasına uyulduğunu belirtmiştir.

Tez 11) “Türkiye’deki Suriyeli Göçmen Kadınların Savaş Öncesi ve Sonrası Sahip Oldukları Sosyal Sermaye Değişiminin Araştırılması”

Bu yüksek lisans tezi Aslı Nur Düzgün tarafından 2018 yılında İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Bilim Dalında

² “Laktasyon annenin meme bezlerinden bebeğin ana besin kaynağı olan sütü salgıladığı dönem olarak tanımlanır” (Işık, 2018, s. 8).

tamamlanmıştır. Düzgün araştırmanın amacını “...kadınların sosyal sermayelerinin göç süreci öncesi ve sonrası bakımından karşılaştırılmasını ve böylelikle Türkiye’ye göç etmiş Suriyeli göçmen kadınların problemlerine sosyal sermaye bazında, doğru tanıyı koymak” (Düzgün, 2018, s. 9) olarak tanımlamıştır.

Bu amaçla araştırmacı araştırmasının kapsamına İstanbul’un Balat ve Esenler semtleri bölgesinde yaşayan Suriyeli kadınları dahil etmiştir. Düzgün, kadınların savaşla birlikte yaşadıkları ekonomik kayıplara ve kazançlara odaklanmış, araştırmasında tercüman yardımı ile derinlemesine görüşme tekniği kullanmıştır. Araştırmacı, alan araştırması içerisinde 42 kadın sığınmacı ile görüşmüş, kadınlara kartopu tekniği ile ulaşıp, yarı yapılandırılmış sorular ile araştırmasını gerçekleştirmiştir.

Tez 12) “Türk Yazılı Basımında Suriyeli Mültecilerin Temsili”

Bu araştırma Selma Filiz tarafından 2018 yılında Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Genel Gazetecilik Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır.

“Suriyelileri merkez noktaya alarak, bu gerçeklik doğrultusunda medyada nasıl yer aldığına dair bir inceleme” (Filiz, 2018, s. 54) gerçekleştirmeyi amaçlayan araştırmacı, Hürriyet gazetesinden 30, Posta gazetesinden 21 ve Milliyet gazetesinden 16, Birgün gazetesinden 33 ve Yeni Asır gazetesinden 5 haber olmak üzere toplamda 67 haber üzerinden eleştirel söylem analizi gerçekleştirmiştir. Filiz, her bir gazeteden beşer haber olmak üzere toplamda 25 haberi çalışması içinde incelemeye dahil etmiştir.

Tez 13) “Suriyeli Kadın Göçmenlerin Travmatik Yaşantıya Bağlı Ruh Sağlığı Sorunlarının ve Sosyal Destek Süreçlerinin İncelenmesi”

Bu Bilim Uzmanlığı Tezi Özge Tuğçe Güdül tarafından 2018 yılında Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsünde tamamlanmıştır. Güdül amacını “Suriyeli

kadın göçmenlerin şiddet öyküleri ile ruh sağlığı sorunları, sosyal destek ve adli yardım süreçlerinin incelenmesi yoluyla göçmen kadınların sorunlarını araştırmak ve görünür kılmak” (Güdül, 2018, s. 8) olarak tanımlamaktadır. Bu amaçla GÜDÜL, 1 Temmuz ile 15 Temmuz 2016 tarihleri arasında İstanbul’un Fatih ilçesindeki Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’ne başvuran Suriyeli kadınlarla görüşmüştür.

Katılımcıların yaş ortalamasını 32 olarak belirten araştırmacı, araştırmasını kesitsel nitelikte diye tanımlamıştır. Araştırma da sosyo-demografik Form, Harvard Travma Olayları Ölçeği, Türkiye’de Yaşanan Olumsuz Olayları-Destek ve Adli Yardım Süreçleri Formu, Göç Sonrası Yaşam Zorlukları Ölçeği, Harvard Travma Semptomları Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacı araştırma verilerini SPSS 23.0 programı ile analiz etmiştir.

Tez 14) “Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin Mevcut Durumları ve Sorunları Üzerine Bir Alan Araştırması: İzmir Basmane Örneği”

Bu araştırma, Gizem Ekim tarafından 2018 yılında İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Araştırmacı amacını, “2011 Suriye Krizi sonrasında Türkiye’ye göç hareketinde bulunan Suriyelilerin sorunlarını incelemek” (Ekim, 2018, s. 5) olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda Ekim, İzmir ilindeki Suriyeli kadınların beslenme, barınma, iş sağlık eğitim ve hukuki sorunlarını incelemiş, İzmir’in Basmane semtinde 100 Suriyeli kadın ile görüşmüştür.

Ekim, araştırmasının verilerini Women and Health Alliance Derneği’nde uyguladığı anket formlarından elde etmiştir. Araştırmacı, 18 yaşından büyük kadınlarla gerçekleştirdiği bu araştırmadan elde ettiği verilerini SPSS programı ile incelemiştir.

Tez 15) “Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mültecilerin Uyum Deneyimleri: Topluma Dayalı Katılımcı Araştırma Bulguları”

Bu araştırma 2018 yılında Hilal Altunay Yılmaz tarafından, Orta Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümünde yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Araştırmacı amacını “...zorunlu olarak göç etmek zorunda kalan Suriyeli mültecilerin yeniden yerleşme deneyimlerinin sağlamlıkları ve varlıkları açısından incelenmesi” (Yılmaz H. A., 2018) olarak tanımlamıştır. Çalışmasını toplum temelli katılımcı bir araştırma olarak gerçekleştiren araştırmacı, 7 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirmiştir. 4 kadın ve 3 erkekten oluşan katılımcı grubunun yaş ortalamasını 24 olarak belirtmiştir.

Yılmaz, araştırma verilerini ATLAS.ti (The Qualitative Data Analysis & Research Software) nitel veri analiz programı ile analiz edip, araştırmanın sonuçlarını içerik analizi ile değerlendirmiştir (Yılmaz H. A., 2018). Yılmaz’ın lisansüstü çalışmasının dili İngilizcedir. Bu tez araştırması içerisinde Yılmaz’ın çalışmasından elde edilen veriler, bu araştırmanın yazarı tarafından Türkçeleştirilerek aktarılmıştır.

Tez 16) “Yarının Kadınları’ Suriyeli Kadınlara Özgün Bir Kendine Yardım Grup Çalışması”

Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin Ruhsal Travma Programı kapsamında Bilim Uzmanlığı Tezi olarak hazırlanan bu araştırma, Özge Çelebi tarafından 2018 yılında tamamlanmıştır.

Çelebi, araştırmasında Yarının Kadınları Komitesinin düzenlediği toplantılarda Suriyeli kadınların depresyon düzeylerini karşılaştırmayı amaçlamıştır (Çelebi, 2018). Bunun dışında araştırmacı alt amaç olarak “kültürel ve toplumsal cinsiyete duyarlı olan bu uygulamanın travmaya maruz kalmış kişilere veya farklı dezavantajlı gruplara

hazırlanacak toplum temelli psiko-sosyal destek müdahaleleri için bir model oluşturulmasını” (Çelebi, 2018, s. 10) hedeflemiştir.

Araştırmasında karma yöntem kullanan Çelebi, uyguladığı testlerin yanında katılımcılarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmiştir. Yaş ortalaması 40 olan 30 Suriyeli kadınla gerçekleştirilen araştırmanın anket yöntemi ile elde edilen verileri SPSS programında değerlendirilmiştir (Çelebi, 2018).

Araştırmacı katılımcılara Gaziantep’teki Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’nin Karşıyaka semtindeki Çok Yönlü Destek Merkezi ve Şahinbey ilçesinde bulunan Sada Kadın ve Gelişim Merkezinden ulaşmıştır. Araştırmasında Sosyo-demografik Form, Beck Depresyon Envanteri, Toplumsal Cinsiyet Roller Farkındalık Testi kullanan Çelebi, 6 kişiyle gerçekleştirdiği yüz yüze görüşmelerde ve araştırmanın genel veri toplama sırasında tercüman kullanmıştır.

Tez 17) “Suriye’den Türkiye’ye Kadın Evlilik Göçleri: Mardin Kenti Örneğinde Süreçler, Deneyimler ve Sorunlar”

Bu araştırmayı Jüpiter Özdener 2018 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı’nda 2018 yılında yüksek lisans tezi olarak tamamlamıştır.

Bu çalışmada araştırmacı “öncelikle coğrafya disiplininin göçe bakışı esas alarak, çok yönlü bir olgu olan Suriye’den Türkiye’de gerçekleşen evlilik göçlerinin nedenleri, göç edenlerin sosyal yaşamlarındaki durumları ve karşılaştıkları sorunlar ortaya koymayı” (Özdener, 2018, s. 7) amaçlamıştır. Bunun yanında Özdener, kadınların evlilik göçüne neden yöneldiklerini, onları buna iten faktörlerin ne olduğunu, kadınların aileleri ve çevrelerindekiyle ilişkilerinin nasıl olduğunu ve göçmen kadınların bu deneyimlerinin gündelik hayat pratiklerine nasıl yansıdığını açıklamaya çalışmıştır (Özdener, 2018).

Öncelikle Özdener “TÜİK’ten alınan 2009-2016 yıllarına göre Türkiye’de Suriyeli uyruklu kadınlarla yapılan evlilik verileri ile 2018 yılı ocak aylarında katılımcılardan görüşmeler yolu ile elde edilen bilgiler...” (Özdener, 2018, s. 14) ile araştırmasının ilk basamağını oluşturmuştur. Daha sonra Mardin ilinde gerçekleştirdiği anket ve görüşme tekniği ile araştırmasının saha verilerini elde etmiştir. Araştırmacı yerel ve ulusal basında Suriye’den gelip evlenmiş olan bireylerle ilgili gazete, kitap ve dergi gibi kaynakları içerik analiziyle incelemiş, betimsel analiz tekniği ile yorumlamıştır.

Tez 18) “Savaş, Patriyarka ve Kapitalizm: Türkiye’de Bulunan Suriyeli Kadınlar Örneği”

Bu araştırma Nagihan Canoğlu tarafından 2018 yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Canoğlu amacını “savaştan kaçarak zorunlu göçle karşı karşıya kalan Suriyeli kadınların Türkiye’deki cinsiyet ve kimlik deneyimlerinde Türkiye’nin göç ve iltica politikasının, ataerkil kültür yapısının ve kapitalizmin etkisini analiz etmektir” (Canoğlu, 2018, s. 3) diye tanımlamıştır.

Canoğlu, araştırmasında 24 Suriyeli kadın ile derinlemesine mülakat gerçekleştirmiş ve elde ettiği verilerini sivil toplum örgütlerinin raporları ile desteleyerek, kapitalizmin Suriyeli kadınlara etkisini analiz etmeye çalışmıştır. Mekân algılarının göç deneyimleri ile şekillendiğini belirten araştırmacı, araştırmasının ilk aşamasında Şanlıurfa ve Bolu illerinde yaşayan kadınlarla derinlemesine mülakat gerçekleştirmiştir.

Bu araştırma içerisindeki kadınların yaşları 15 ile 45 yaş aralığında değişirken, 13 kişi Arap, 6 kişi Türkmen’dir. Ayrıca araştırmacı araştırmasının ikinci aşamasında sivil toplum örgütlerinin raporlarını analiz etmiş ve bunun yanı sıra uluslararası çalışmalardan,

bilimsel makalelerden, tezlerden ve gazete haberlerinden de yararlanmıştır (Canoğlu, 2018).

Tez 19) “Sınır Boyu Temas Köprüsü: Suriyeli Kadın Mültecilerin Sosyal Temas Bağlamında Söylem Analizi”

Bu yüksek lisans tez araştırması 2018 yılında Dilşad Turan tarafından İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Sosyal Projeler ve Sivil Toplum Kuruluşları Bölümünde tamamlanmıştır. Turan, araştırmasında Suriyeli mülteciler ve Türkiye’deki yerel halk arasındaki iletişim dinamiklerini anlamayı amaçlamıştır. Suriyelilerin anlatıları üzerinden araştırmasını gerçekleştirmiş ve bu amaçla İstanbul’da yaşayan 19 Suriyeli kadın ile derinlemesine mülakat görüşmesi yapmıştır (Turan, 2018).

Araştırmasının sonucunda mülteci kadınların Türkiyelilere karşı ön yargılı olduklarını ve halktan tehdit hissettiklerini vurgulayan Turan, araştırmasını yarı yapılandırılmış sorularla gerçekleştirmiştir. Araştırmacı kendisinin de Kürt etniğinden dolayı Türkiyelilerden ön yargıya ve olumsuz tutumlara maruz kaldığını belirtmiştir (Turan, 2018, s. 36). Turan’ın lisansüstü çalışmasının dili İngilizcedir. Bu tez araştırması içerisinde Turan’ın çalışmasından elde edilen veriler, bu araştırmanın yazarı tarafından Türkçeleştirilerek aktarılmıştır.

Tez 20) “Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Zorunlu Yaşam Deneyimleri ve Geri Dönme Planları (Gaziantep Nizip Örneği)”

Bu yüksek lisans tezi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı’nda 2019 yılında Fatma Gezer tarafından tamamlanmıştır. Araştırmasının amacını “Türkiye’de geçici Koruma Altındaki Suriyeli kadınların Türkiye’deki yeni yaşamlarının geri dönme planlarını nasıl etkilediğini ortaya çıkartmak” (Gezer, 2019, s. 90) olarak tanımlayan araştırmacı, 113 kişiyle araştırmasını gerçekleştirmiştir.

Bu araştırmanın evreni Gaziantep ilinin Nizip ilçesinde, kamp dışında yaşayan, geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmacı anket formu ile açık ve kapalı uçlu sorularla araştırmasının verilerini oluşturmuş, SPSS 24.0 ile analiz etmiştir. Gezer, katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri için kadın tercümanla çalıştığını ve tercümanın da Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş olmasının katılımcılar açısından olumlu bir durum oluşturduğunu vurgulamıştır (Gezer, 2019).

Tez 21) “Suriyeli Mülteci Kadınların Sosyal Uyum Süreçlerinin Toplumsal Sermaye Kavramı Bağlamında İncelenmesi”

Bu çalışma, 2019 yılında Rukiye Şule Çelik tarafından İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programında yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Çelik araştırmasının amacını “İstanbul'daki Suriyeli mülteci kadınların göçten kaynaklı yerinden edilme sonrasında toplumsal uyum sürecine ışık tutmak” (Çelik R. Ş., 2019) olarak tanımlamıştır.

İstanbul'un Esenler semtinde ikamet eden Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmelerle saha çalışması verilerini elde eden araştırmacı etnisite, sınıf, toplumsal cinsiyet kavramlarına odaklanarak, göç ve yerleşme sürecinin etkileşimini açıklamaya çalışmıştır (Çelik R. Ş., 2019). Çelik'in lisansüstü çalışmasının dili İngilizcedir. Bu tez araştırması içerisinde, Çelik'in çalışmasından elde edilen veriler bu araştırmanın yazarı tarafından Türkçeleştirilerek aktarılmıştır.

Tez 22) “Türkiye Basımında Suriyeli Mülteci Kadın İmgesi: Farklı Yaklaşımlar”

Bu yüksek lisans tezi araştırması 2019 yılında Cennet Erdoğan tarafından Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalında tamamlanmıştır. Erdoğan araştırmasında “Suriyeli mülteci kadınların

haber metinlerinde nasıl temsil edildiğini ve ne gibi görsel temalar üzerinden sunulduğunu” (Erdoğan C., 2019, s. 3) incelemeyi amaçlamıştır.

Bu doğrultuda kadınların etnik ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık barındırabilecek türden haberleri inceleyen araştırmacı, 8 ulusal gazetenin ve Bianet’in haber sunumlarını incelemiştir. Erdoğan, 1 Ocak 2012 ile 1 Nisan 2019 tarihleri arasında Sözcü, Hürriyet, Sabah, Habertürk, Cumhuriyet, Yenişafak, Birgün ve Evren gazetelerinin haberlerini araştırma evreni olarak belirlemiş ve bu gazetelerinin çevrimiçi arşivlerinden yararlanmıştır (Erdoğan C., 2019).

Tez 23) “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadın Hastaların Psiko-Sosyal Destek Durumları ve Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Belirlenmesi”

Bu araştırma 2019 yılında Satı Gül Kapısız tarafından Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Araştırmacı araştırması içerisinde “Ankara’da yaşayan SBÜ TZB Kadın Sağlığı EAH’den hizmet alan Geçici Koruma statüsündeki kadın hastaların psiko-sosyal destek durumları ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesini” (Kapısız, 2019, s. 38) amaçlamıştır.

Bu amaçla Kapısız, zorunlu göç sürecini yaşamış olan 18 yaşından büyük 20 kadın ile 2017 yılında nitel araştırma gerçekleştirmiştir. Arapça bilen bir tercümanın yardımını alan araştırmacı, yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Tez 24) “Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi”

Bu araştırma 2019 yılında Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Meliha Funda Afyonoğlu tarafından doktora tezi olarak tamamlanmıştır. Afyonoğlu araştırmasının amacını “Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimi (göç öncesi, sırası ve sonrası) Suriyeli kadınların ve onlara hizmet verenlerin anlatıları üzerinden tartışmak ve Suriyelilere sunulan hizmetleri sosyal çalışma perspektifinden değerlendirmek” (Afyonoğlu, 2019, s. 2) diye tanımlamıştır.

Araştırmacı amaçlı örnekleme yöntemi ile öncelikle sivil toplum örgütleri kapsamında sosyal hizmet veren kişi ve kurumlarla görüşmüştür. Kapısız, çalışmasının ikinci aşamasında ise, kartopu örneklemeyle 20 kadınla görüşmüş, bunların arasından 14 kişinin görüşmelerini araştırmasının verilerine dahil etmiştir. Araştırma süresince feminist bakış açısı edinen araştırmacı, yarı yapılandırılmış araştırma formu ile verilerini elde etmiş ve bu verilerine ek olarak saha günlüklerini ve gözlemlerini de değerlendirmiştir. Son olarak araştırmacı verilerini MAXQDA 2018 (All – in – One Qualitative & Mixed Methods Data Analysis Tool) programıyla analiz etmiştir.

Tez 25) “Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriyeli Kadınların Belirsizlik Toleranslarının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”

Bu araştırma İmran Uzunlaşan tarafından 2019 yılında Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Uzunlaşan araştırmasının temel amacını “geçici koruma statüsü altındaki Suriyeli kadınların belirsizlik toleranslarının bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi” (Uzunlaşan, 2019, s. 2) diye tanımlamıştır.

Araştırma içerisinde Şanlıurfa iline bağlı Viranşehir ilçesindeki Ceylanpınar Geçici Barınma Merkezinde ikamet eden, araştırmaya katılmaya gönüllü Suriyeli kadınlarla 5 Mart 2019 ile 5 Nisan 2019 tarihleri arasında görüşülmüştür. Bu araştırmaya

katılan Suriyeli kadınların yaş aralığı 18 ile 50 olarak belirtilmiştir. Araştırmacı Türkçe bilen Suriyeli kadınlarla anket formu ve Türkçeye uyarlanan belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği ile verilerini elde etmiştir. Kartopu yöntemi ile barınma merkezi içerisinde yaşayan 148 kişi, geçici barınma merkezi dışında yaşayan 69 kişi olmak üzere toplamda 217 kadına ulaşmıştır. Araştırmacı verilerinin analizinde SPSS 22.0 programını kullanmıştır.

Tez 26) “Göçmen Kadınların Sağlık ve Hastalık Deneyiminde Kültürün Etkisi: İlişkisel Sosyolojik Bir Araştırma”

Bu araştırma Fatma Betül Coşkun tarafından 2019 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. Bu çalışma içerisinde Suriyeli kadınların “...sağlık ve hastalığa ilişkin deneyimlerini anlamak, göçmenlik habitusunun sağlığa etkisini ortaya koymak ve kültür ile ilişkisi çerçevesinde ilişkisel sosyoloji alanına katkı sağlamak” (Coşkun, 2019, s. 8) amacını benimsemiştir.

Araştırmacı araştırmasında anadili Arapça olan ve Türkçe yeterliliği bulunan iki ayrı tercümandan destek almış ve Ankara ilinde Suriyeli kadınların yoğun yaşadıkları Önder ve Battalgazi mahallelerinde 314 kadın ile görüşmüştür. Coşkun, 20 göçmen kadınla yapılandırılmamış odak grup görüşmeleri gerçekleştirmiş fakat bunu sadece araştırmanın soru formu için veri sağlayıcı bir araç olarak düşündüğünü belirtmiştir. Bu verilerini analiz kısmına eklememiştir. Araştırmacı verilerini SPSS 25.0 programında çoklu mütekabiliyet analizi ile analiz etmiştir.

Tez 27) “Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Psikolojik Dayanıklılık ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu İlişkisinin İncelenmesi”

Bu yüksek lisans tezi Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Yüksek lisans programı içerisinde 2019 yılında Gülşah Akçay Civriz tarafından gerçekleştirilmiştir. Civriz, 2019 yılının Ocak ve Mart

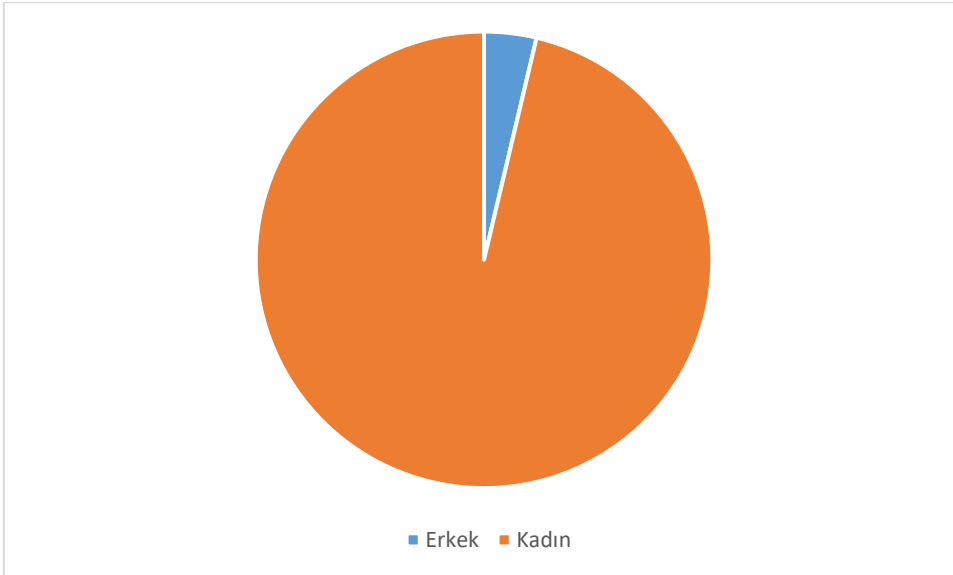
ayları arasında Ankara Kızılay Toplum Merkezinden yararlanan, 18-61 yaş aralığında, okuma yazma bilen 208 Suriyeli kadın ile araştırmasını gerçekleştirmiştir.

Bu araştırma içerisinde “Suriyeli sığınmacı kadınlarda psikolojik dayanıklılık ve Travma Sonrası Stres Bozukluğunun (TSSB) ilişkisinin korelasyonel araştırma deseni incelenmesini” (Civriz, 2019, s. 3) amaçlayan araştırmacı, araştırmasında sosyo-demografik bilgi formu, Connor-Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (CD-PDÖ) ve Harvard Travma Envanterini veri toplama aracı olarak kullanmış araştırmalarının verilerini SPSS 25 ile analiz etmiştir.

4.1. LİSANSÜSTÜ TEZLERİN GRAFİK İNCELEMELERİ

Araştırmanın bu bölümünde lisansüstü tezlerin öncelikle doküman inceleme yöntemi ile incelenmesi yapılmış, lisansüstü tezlerin yapısal verileri grafikler ile sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Grafik 1: Lisansüstü Tez Yazarlarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

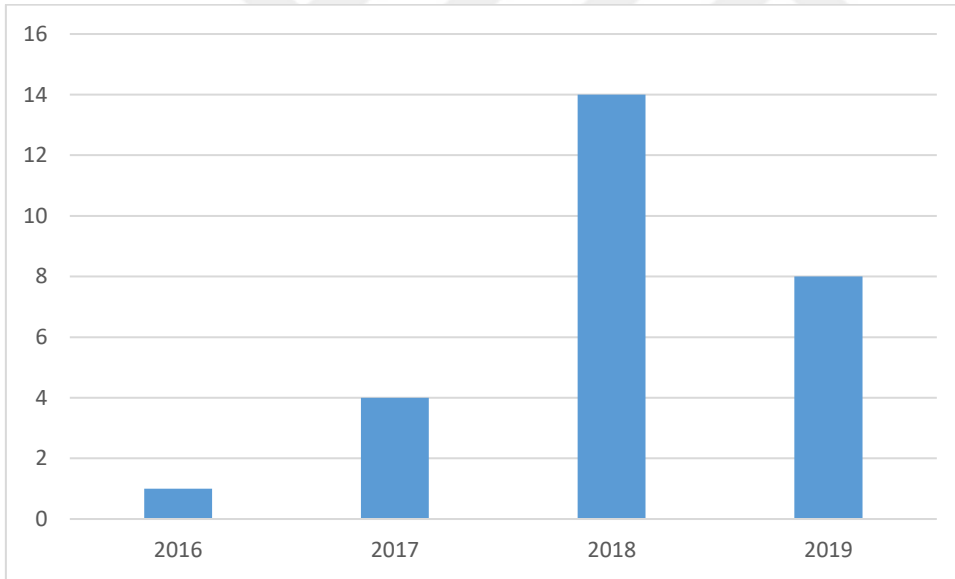

Daha önce de belirtildiği gibi, bu araştırmanın verilerine ulaşmak için YÖK’ün ulusal tez merkezine yüklenmiş lisansüstü tezlerden, “Suriyeli kadınlar” kavramı aratılarak ulaşılmış izinli lisansüstü tez sayısı 28’dir. Araştırma kapsamında bir tanesi

Türkiye’deki kadınlar üzerine olmadığı için araştırmaya dahil edilmemiş ve 27 lisansüstü tez üzerinden bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Grafik 1 incelendiğinde, 27 lisansüstü tez içerisinde Yunus Aydemir “Mülteci Kadınların Karşılaştığı Güçlükler: Batman Örneği” adlı yüksek lisans tezi ile bu tezin örnekleme içerisinde yer alan tek erkek araştırmacı olduğu görülmektedir.

Yukarıda verilen 2014-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiş olan Türkiye’deki Suriyeli kadınlara yönelik lisansüstü araştırmaların hepsinde Suriyeli kadınların yaşadıkları sorunlara değinilmiştir. Araştırmacıların çoğu araştırmalarını feminist perspektifinden ele alıp, kadınları özne olarak değerlendirip, onların hayat deneyimlerini ve söylemlerini görünür kılmaya çalışmışlardır.

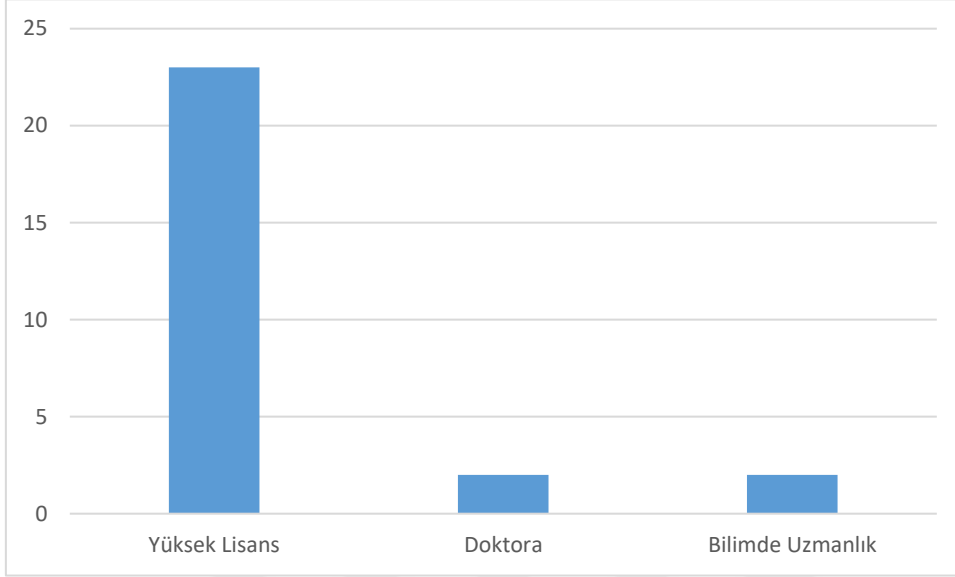
Grafik 2: Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Grafik 2 incelendiğinde, 2016 yılında 1 teze, 2017 yılında 4 teze, 2018 yılında 14 teze ve 2019 yılında son olarak Ekim ayı dahil olmak üzere 8 teze ulaşıldığı görülmektedir. Suriye iç savaşının başlangıç tarihi 2011 yılı olmakla birlikte, Türkiye’de Suriyeli göçü sorunu günümüze kadar gelmektedir. Savaşın başlangıç tarihlerinde Suriyeli kadınlar üzerine yapılan araştırmaların kısıtlı oluşu, başlangıçta gelen Suriyeli

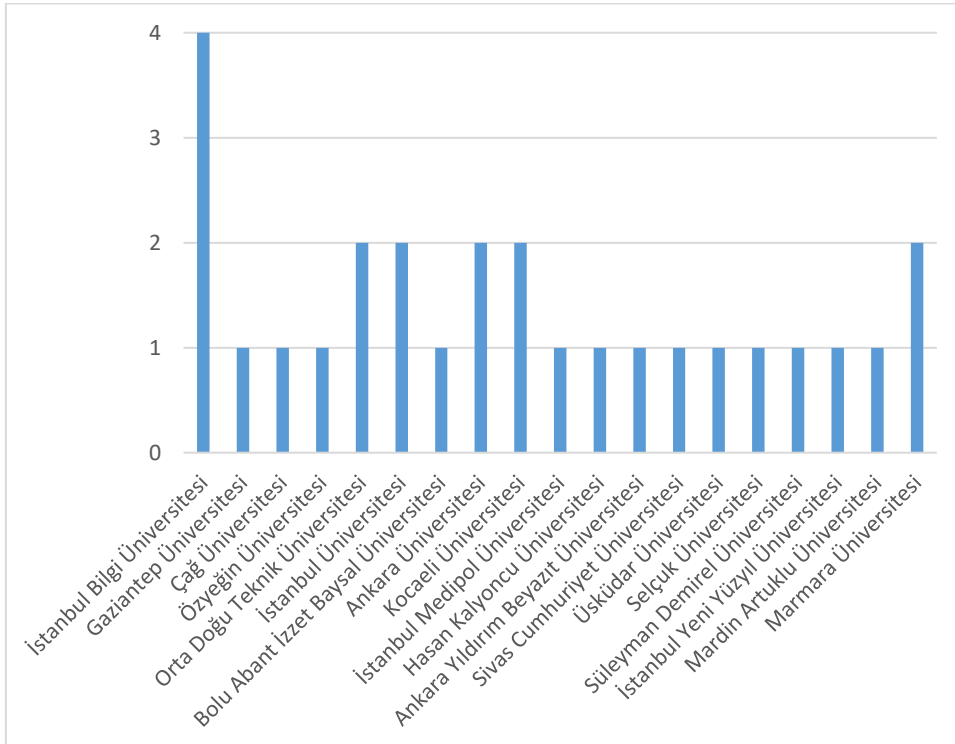
bireylerin bir kısmının mülteci kamplarına yerleştirilmesi, diğer kısmının ise Türkiye'ye yasal olmayan yollardan göç etmiş olması şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 3: Tezlerin Lisansüstü Seviyelerine Göre Dağılımı

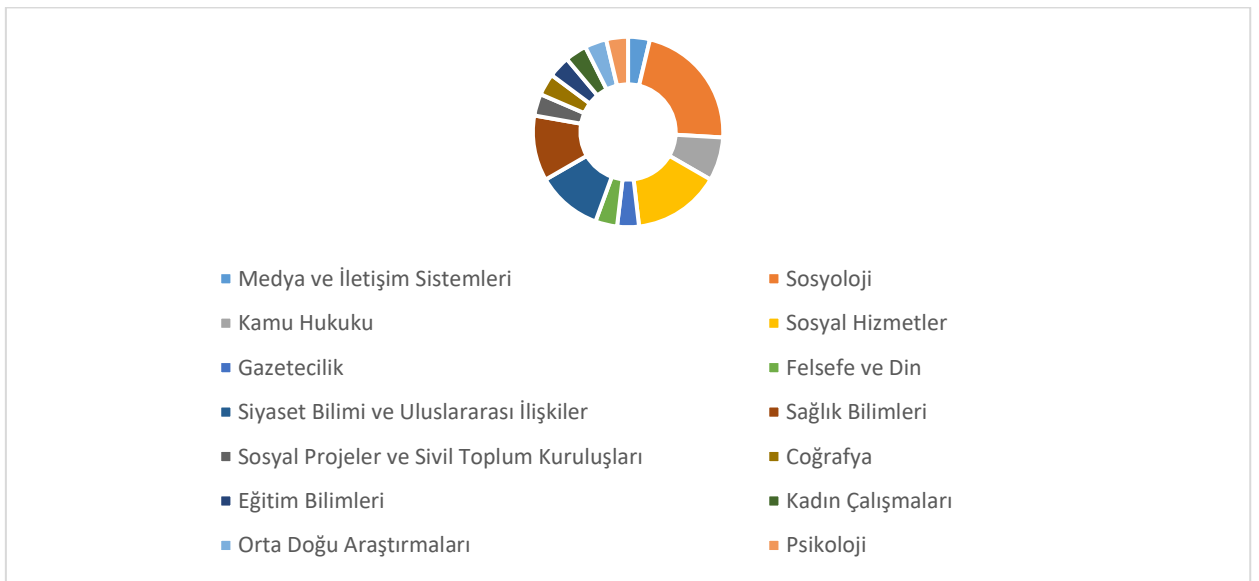
Grafik 3 incelendiğinde, lisansüstü tezlerin 23 tanesinin yüksek lisans tezi, 2 tanesinin doktora tezi, 2 tanesinin de bilim uzmanlığı tezi olduğu görülmektedir. Araştırma içerisinde doktora tezlerinin yetersizliği dikkat çekmiştir.

Grafik 4: Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Grafik 4 incelendiğinde en çok 4 tane olmak üzere İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden lisansüstü tez yazıldığı görülmektedir. Bunu takiben, Marmara Üniversitesi'nden, Kocaeli Üniversitesi'nden, Ankara Üniversitesi'nden, İstanbul Üniversitesi'nden ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden ikişer tane lisansüstü tez yazıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu konuda araştırmaların en çok İstanbul'daki üniversitelerden çıktığı söylenebilir. Bunun sebebi olarak İstanbul'un aldığı göç oranının son yıllarda gittikçe artış göstermesi düşünülebilir.

Grafik 5: Lisansüstü Tezlerin Bölümlere Göre Dağılımı

Grafik 5 incelendiğinde toplamda 6 araştırma olmak üzere en çok Sosyoloji Bölümünde lisansüstü araştırma gerçekleştirildiği sonucu elde edilmiştir. 2. sırada toplamda 4 lisansüstü araştırma gerçekleştirilmiş olan Sosyal Hizmet Bölümü yer almaktadır. Daha sonra ise Sağlık Bölümlerinden toplamda 3 araştırma yayınlanmıştır.

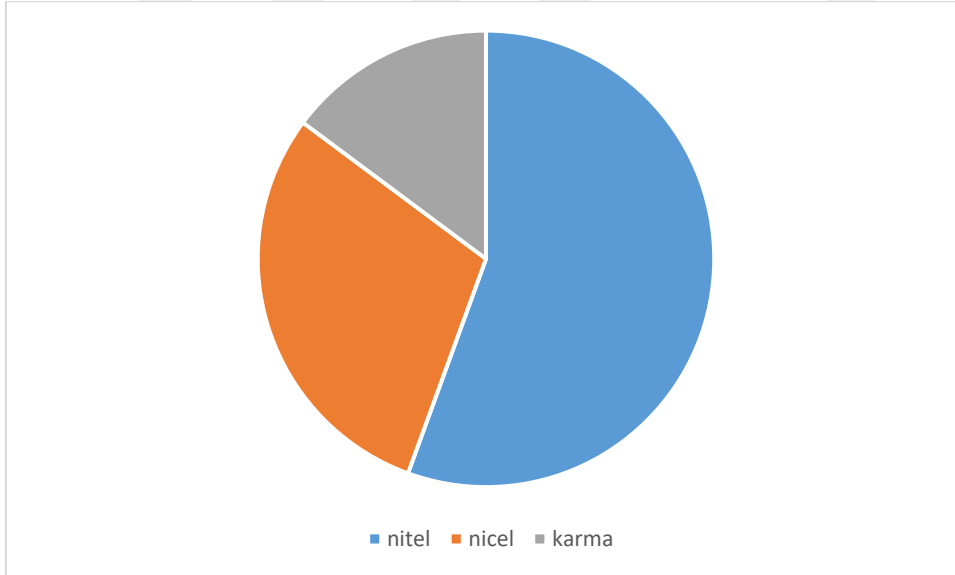
Bu araştırma içerisinde ele alınan lisansüstü tezlerin bölümlerinin ve anabilim dallarının isimlendirilmesi üniversitelere göre farklılık göstermektedir. Bu sebeple genel bir sıralama yapmak amacıyla, “Genel Gazetecilik Bilim Dalı”, “Gazetecilik” başlığı, “Din Psikolojisi Bilim Dalı”, “Felsefe ve Din” başlığı içerisinde verilmiştir. “Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı” ile “Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı”,

“Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler” başlığı altında toplanmıştır. “Sağlık Bilimleri” başlığı içinde “Psikiyatri” ve “Beslenme ve Diyetetik” bölümleri yer almaktadır.

En çok Sosyoloji ve Sosyal Hizmet bölümlerinden Suriyeli kadınlar üzerine araştırılma yapılmasının sebebi, öncelikle göç konusunun ve Suriyeli göçünün sosyal bir olay olarak bu bölümlerin konusu olması olarak yorumlanabilir. Bu bölümlerde okuyanların ve çalışanların Suriyeli kadınlar üzerine daha fazla araştırma yapmış olmalarının nedenleri arasında, literatüre ve katılımcılara ulaşımının daha kolay olması düşünülebilir.

Sağlık alanında daha çok çalışmaya rastlanmasının sebepleri arasında, özellikle savaştan kaçarken ve göç sürecinde bireylerin birçok sağlık sorunu ile karşılaşmaları sayılabilir. Dolayısıyla Sağlık Bilimlerinde okuyan ve çalışan bireylerin de katılımcılara ulaşma kolaylığına sahip olduğu düşünülmektedir.

Grafik 6: Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Grafik 6 incelendiğinde 27 lisansüstü araştırma içerisinde 15 tanesinin nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin en çok tercih ettikleri teknikler arasında, derinlemesine görüşme, gözlem, içerik analizi ve yarı yapılandırılmış sorular ile mülakat yer almaktadır.

Tez araştırmalarının 8 tanesi nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir ve nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin en çok kullandığı teknik anket tekniğidir. Nicel teknikler ile toplanan veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaların 4 tanesi ise karma yöntem ile gerçekleştirilmiş hem nitel araştırma hem de nicel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır.

Sonuç olarak, lisansüstü araştırmaların çoğunun kadınlar tarafından gerçekleştirilmiş olması dikkate değer bir veri olarak ele alınması gerektiği dūřünölmektedir. Bu araştırma içerisinde incelenen lisansüstü tezler bütöun akademik alanı temsil etmemekle birlikte 27 lisansüstü tez yazarından sadece bir tanesinin erkek olması, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının eğitim ve araştırma alanını da etkilediği yönünde yorumlanabilir. Kadınları özne olarak ele alarak gerçekleştirilen araştırmaların çoğunun yine kadınlar tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir. Hooks'un da belirttiği gibi birçok kiři toplumsal cinsiyet sorununu görmezken ve anlamazken, feminizmin anlaşılması çok daha zorlu bir süreci beraberinde getirmektedir (Hooks, 2012).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kadınlar üzerindeki baskısı, erkeğin iktidar mekanizmaları tarafından meşrulaştırılmıştır. Bu nedenden dolayı kadınların sorunlarının araştırılması erkekler tarafından ikinci plana atıldığı dūřünölmektedir. Ünlütürk-Ulutař'ın belirttiği gibi “yönetici ve karar verici mercilerin çoğunlukla erkeklerden oluşması, kaynak tahsisinin ve kamu politikalarının cinsiyet körü olmasına yol açmaktadır” (Ünlütürk Ulutař, 2009, s. 31).

Suriyeli bireyler üzerine gerçekleştirilen araştırmalar son yıllarda ciddi anlamda artmış ve günümüzde Suriyeli kadınlar üzerine de birçok araştırma gerçekleştirilmiştir. Suriyeli kadınların sorunlarının uzun süre araştırılmaması, kadınların ikinci plana atılıp, sorunlarının akademi içerisinde cinsiyet körü olarak ele alınması şeklinde yorumlanabilir.

Son yıllarda artan lisansüstü tezlerin sebebi olarak, savaşın çok uzun sürmesi ve Suriye İç Savaşı'nın bireylere yaşattığı sıkıntıların görünürlüğünün dünya çapında artmış olması düşünülebilir. Tarihsel süreçte göç araştırmaları içerisinde kadın geri planda bırakılmış, sesi duyulmayan, bağımlı olarak konumlandırılmak istenmiştir. Fakat giderek artan Suriyeli göçüyle kadınların yaşadıkları sorunlar su yüzüne daha çok çıkmaya başlamış ve göz yumulamaz hale gelmiştir. Bu konuda 2016 yılından sonra araştırmaların artışının sebebi olarak, Suriyeli kadınların sorunlarının artık insanlık sorunu haline geldiği şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak, kamp dışında yaşayan Suriyeli sayısının artmasıyla birlikte araştırmacıların katılımcılara ulaşım kolaylığının arttığı düşünülmektedir.

Lisansüstü araştırmaların yapısal incelemesinden en çok lisansüstü tezin Sosyoloji ve Sosyal Hizmet bölümlerinden yayınlandığı bilgisine ulaşılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi sosyal bölümlerden en çok bu iki bölümün Suriyelilerle iç içe çalıştığı, yardım hizmetlerinde yer aldığı düşünülmektedir. Bu sebepten dolayı bu bölümde okuyanların ve çalışanların Suriyeli kadınların sorunlarına dair farkındalık düzeylerinin diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu çıkarımı yapılabilir.

Buna paralel olarak Sağlık Bilimlerinde gerçekleştirilen lisansüstü araştırma sayısının da diğer bölümlerden çok olması Suriyeli kadınların, kadın olmalarından kaynaklı sağlık hizmetlerine daha çok ihtiyaç duydukları düşünülebilir. Çünkü ataerkil sistem içerisinde kadın olmak beraberinde savaş içerisinde ve sonrasında şiddete, tacize, yetersiz beslenmeye açık olmayı getirmektedir. Buna ek olarak kadınların hamilelik ve doğum süreçleri onların sağlık sektöründe görünürlüğünde önemli bir etkidir. “İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 19 Eylül tarihinde yaptığı açıklamada, Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısının 450 bin civarında olduğunu” (Mülteciler Derneği, 2019) belirtmiştir.

Bu araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin çoğu nitel araştırma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Kümbetoğlu'nun (2005) belirttiği gibi “bireyin sosyal dünyada hangi koşullar içinde nasıl davrandığını anlamak, biçimsel bir kurallar dizisi içinden bakan pozitivist yaklaşımdan çok daha ayrıntılı ve derinlemesine bir kavrayışla söz konusu olacaktır” (Kümbetoğlu'ndan Akt. Sütçü, 2008, s. 47). Bu sebeple araştırmacıların nitel araştırma yöntemi sayesinde, Suriyeli kadınların hikayelerini daha derinden ele alıp, gerçek bilgiye ulaşmak adına kadınların kendi söylemlerini verilerinin kaynağı olarak kullandıkları düşünülmektedir.

Lisansüstü araştırmalarda araştırmacıların çoğu görüşmelerini Arapça bilen tercüman yardımıyla gerçekleştirmiş, aynı zamanda veri toplama araçlarını da tercümanların yardımıyla Arapça'ya çevirtmişlerdir. Araştırmacılar, görüşmecileri ile tercümanlar yardımıyla konuşmalarını araştırmanın sınırlılıkları olarak vermişlerdir. Fakat araştırmacıların çoğu, görüşmecilerinin kendilerini daha rahat hissetmesi için kadın tercümanların ya da kendisi de Suriyeli olan tercümanların yardımlarını almayı tercih etmişlerdir. Lisansüstü tez yazarları, bu durumun görüşmeciler üzerinde olumlu etki yaratıp, güven duygusu ortaya çıkardığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu durum, Suriyeli kadınların kendi dilini konuşan, kendi kültüründen gelen ve aynı zorlukları yaşayan bireylerin kendilerini daha iyi anlayacağını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2. SURIYELİ KADINLARIN ORTAK SORUNLARI

Araştırmanın bu bölümünde, YÖK'ün ulusal tez merkezinden elektronik olarak ulaşılmış 27 lisansüstü tezin, mülteci kampları dışında yaşayan Suriyeli kadınların sorunlarına yönelik verileri içerik analizi yöntemi ile irdelenecektir. Bu amaçla Suriyeli kadınların sorunları beş ana kategori altında toplanmış ve feminist teori ile yorumlanması amaçlanmıştır. Veri analizi sonucunda belirlenmiş kategoriler aşağıda yer almaktadır:

- Barınma Sorunu
- Kadın Emeği ve Giderek Artan Yoksulluk
- Erken Yaşta Evlilik Problemi
- Kadına Yönelik Negatif Söylem
- Dil Problemi ve Beraberinde Sağlık Sorunları

Bu tez araştırması içerisinde lisansüstü tezlerin çoğunun literatür kısmı içerisinde fuhuş sorununa ve buna ek olarak LGBT bireylerin sorunlarına da değindikleri gözlenmiştir. Ancak lisansüstü araştırmalarının kendi verileri ve bulguları arasında fuhuş sorunu ve LGBT bireylerin ortak sorunları yer almadığı için fuhuş konusu ve LGBT bireylerin sorunları araştırmanın inceleme alanı dışında tutulmuştur. Bu tez içerisinde Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş ve kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların ortak sorunlarının belirlenip, göçün kadınlaşması bağlamında ele alınması önemli görölmüştür.

Araştırma içerisinde incelenen 4 lisansüstü tezin dili İngilizcedir. İngilizce olarak yazılmış lisansüstü araştırmaların verileri, bu tez araştırmacısının yazarı tarafından Türkçeleştirilmiş ve elde edilen veriler Türkçe olarak aktarılmıştır. Lisansüstü çalışmaların verileri içerisinde yer alan Suriyeli kadınların orijinal isimlerine bu araştırma içerisinde yer verilmemiş, araştırmacıların kişisel görüşmeleri olduğu belirtilmiştir.

4.2.1. Barınma Sorunu

Lisansüstü tezlerin verileri incelendiğinde Suriyeli kadınların Türkiye'de geçim sıkıntısı çektikleri ve bu sebeple yaşadıkları ortak sorunlardan ilkinin barınma sorunu olduğu ortaya çıkmıştır. Mülteciler Derneği'nin Ekim 2019 Sayısına göre, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yönlendirdiği şehirlerde yaşayan 3 milyon 611.440 kişi vardır ve İstanbul gibi bazı büyük şehirler Suriyeli alımına kapatılmıştır.

Günümüzde Türkiye'nin her şehrinde Suriyeli bireyler hayatlarına devam etmektedirler (Mülteciler Derneği, 2019).

“Mülteci Kadınların Karılaştıkları Güçlükler: Batman Örneği” adlı tez araştırmasına göre Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun geçim sıkıntısı yaşadığı ortaya çıkmıştır:

“Araştırmaya katılan kadınların ekonomik geçim sıkıntısı yaşama durumlarına bakıldığında, %88,4'ünün geçim sıkıntısı yaşadığı, %11,6'sının da geçim sıkıntısı yaşamadığı tespit edilmiştir. Buna göre, kadınların büyük çoğunluğu ekonomik geçim sıkıntısı yaşamaktadır” (Aydemir, 2018, s. 34).

“Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği” adlı tez araştırmasında elde edilen sonuç Aydemir'in sonucuyla paralellik göstermektedir:

“Görüşülen kadın mültecilerin konuşmaya başlar başlamaz yaşadıkları en büyük sorunun ekonomik sıkıntılar olduğu tespit edilmiştir” (Aktaş, 2016, s. 50).

Bu verilere ek olarak **“Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadın Hastaların Psiko-Sosyal Destek Durumları ve Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Belirlenmesi”** adlı yüksek lisans tez araştırması içerisinde görüşülen 21 ve 18 yaşındaki iki görüşmeci barınma ile ilgili sorunlarını şu şekilde dile getirmektedirler:

“Suriye’de evlenen erkeğin evi olur, eşyaları olur, kazandığıyla geçinir gider. Suriye’de paramızı yeme içmeye ayırırdık, burada para kiraya faturalara yetmiyor (Kapısız’ın kişisel görüşmesi)” (Kapısız, 2019, s. 79).

“Önce başka bir ülkeye gelmek, ikinci başka bir dille karşılaşmak, genel olarak Türkiye’nin yaşam koşulları bizim için çok zor, ev kiralamak, fatura ödemek çok zor (Kapısız’ın kişisel görüşmesi)” (Kapısız, 2019, s. 79).

“Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mültecilerin Uyum Deneyimleri: Topluma Dayalı Katılımcı Araştırma Bulguları” adlı yüksek lisans tezinde görüşülen Suriyeli kadın görüşmeci yerel halkın kendilerine ev kiralamak istemediklerini belirtmiştir:

“Kimse bize ev kiralamak istemiyor. Biz çok fazla ev baktık. Bizden Türk kefil istediler. Onlara kefilimizin olduğunu söyledik. Daha sonra bizden devlet dairesinde çalışan kefil istediler. Belediyeden bir kişi bize kefil olacağını söyledi. Fakat onun işini beğenmediler. Kefilimizin devlet dairesinde çalışmasını istemediler (Yılmaz H. A.’nın kişisel görüşmesi)” (Yılmaz H. A., 2018, s. 72).

Savaştan kaçıp, Türkiye’ye zorunlu göç ile sığınmış olan Suriyelilerin çoğu ekonomik olarak sıkıntı çekmektedirler. Suriyelilerin birçoğunun düzenli geliri yoktur ve bu yüzden ev kiralamada ve kiraladıkları evin düzenli kirasını ödemede zorluk yaşamaktadırlar. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği’nin bu konuyla ilgili açıklamasında yer alan “insanlar evlerinden kaçmak zorunda kaldıklarında, yalnızca temel ihtiyaç maddelerini yanlarına alabilirler. Bu süreçte para kazanma ve harcama becerilerini kaybetmiş olurlar” (BMMYK, 2017) tanımı Suriyelilerin ev bulma sıkıntılarının nedenini açıklamaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda Suriyelilerin savaş sonrası genel olarak ev bulmakta zorluk yaşadıkları söylenebilir. Yerel halkın yüksek kira istemesi ve Suriyelilere ev kiralamak istememesi sebebiyle, Suriyeliler için barınma temel sorunlar arasında yer almıştır.

“Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği” adlı araştırma içerisinde araştırmacı, Suriyeliler için ev kiralamanın zorluğundan şu şekilde bahsetmektedir:

“Suriyeli göçmenleri yaşadıkları çevredeki insanlarla ilk iletişime geçiren durum, ev kiralamaktır. Kadınlar, ev sahiplerinin kendilerine Suriyeli oldukları için ev kiralamak istemediklerinden yakınmaktadırlar” (Sevli, 2017, s. 86).

Bununla birlikte araştırmacı görüşmecilerinin kaldıkları yerlerin fiziksel koşullarını değerlendirmiş, kadınların barınma sorunu çektiğini dile getirmiştir:

“Kentın çöküntü bölgelerinde ya da kentın çeper semtlerinde yüksek fiyatlarla kiraladıkları, çoğu zaman tuvaletsiz, banyosuz, sağlıksız küçük dükkânlarda, garaj, bodrum, giriş ve çatı katlarında depodan dönüştürülmüş mekânlara veya küçük dairelere yerleşen göçmen kadınlar, insanlık dışı yaşam koşullarında ailelerini bir arada ve güvende

tutmaya çalışmaktadırlar. Görüşme için seçilen üç mahalle Onat Kutlar, Yazıcık ve Akdere kentin çöküntü alanlarından bazılarıdır. Görüşme yapılan bu mahallelerde yaşayan, özellikle derin bir yoksulluk içinde yer alan göçmenler, kirayı ödeyemedikleri takdirde evden atılacaklarını ve bu yüzden de diğer tüm ihtiyaçlardan önce kirayı karşılamak zorunda olduklarını belirtmişlerdir” (Sevli, 2017, s. 89).

“Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi” adlı tez çalışmasında araştırmacı, kadınların kaldıkları evlerin şartlarının yetersizliğini vurgulamıştır:

“Katılımcıların hepsi Suriye'deyken kendi evlerinde yaşadıklarını ve kira ödemediklerini belirtirken, Türkiye'deki en önemli sorunlarının ise ‘yüksek kiralar’ ve en önemli ihtiyaçlarının da ‘daha yüksek gelir’ olduğunu anlatmışlardır. Katılımcıların çoğu barınmalarını 2 odalı evlerde, genel olarak geniş aileler şeklinde, ev eşyalarını yardımseverlerin sağladığı ya da kendi imkanlarıyla edindikleri ikinci el eşyalarla tamamladıkları, yer yataklarını koltuk ve yatak olarak kullandıkları, barınma koşullarının sağlıklı olmadığı evlerde, oldukça yüksek kiralarla gerçekleştirmektedir” (Afyonoğlu, 2019, s. 92).

Lisansüstü araştırmalar içerisinde görüşülen Suriyeli kadınların neredeyse hepsinin Türkiye’de kötü mahallelerde ve kötü koşullarda yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum Suriyeli kadınlar üzerine kapsamlı bir araştırma sunan AFAD’ın “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar” adlı raporunda elde ettiği verilerle uyusmaktadır. AFAD’ın verilerine göre:

“Kamp dışındaki kadınların yaklaşık yüzde 73’ü ev ya da apartman dairesinde yaşamaktadır. Bu oran büyük ölçüde tatmin edici gözükse de yaklaşık yüzde 27’lik bir kesimin daha zor mesken şartlarında yaşadığı görülmektedir. Tamamlanmamış ya da harabe bir binada yaşadığını belirtenlerin oranı yüzde 16, derme çatma geçici bir barınakta ya da plastik bir koronak şeklinde yapılmış meskenlerde yaşadığını belirtenlerin oranı yüzde 10 ve kamp dışında olmasına rağmen çadırlarda yaşadığını ifade edenlerin oranı da yüzde 1’dir” (AFAD, 2014).

Lisansüstü araştırmaların verilerinden, Türkiye’de mülteci kampları dışında yaşayan Suriyeli kadınların genellikle en kötü ve en fakir mahallelerde yaşamlarına

devam ettikleri sonucu elde edilmiştir. Kötü koşullardaki evlerde barınma probleminin yanı sıra kadınların ev arama süreçleri içerisinde taciz sorunu ile karşı karşıya kaldıkları bilgisine ulaşılmıştır.

“Savaş, Patriyarka ve Kapitalizm: Türkiye’de Bulunan Suriyeli Kadınlar Örneği” yüksek lisans tezindeki görüşülen 39 yaşındaki Suriyeli katılımcının ev ararken sözlü tacize maruz kaldığı görülmüştür:

“Ev arıyoruz, kocam başka eve bakmaya gitti ben başka eve gittim. Ev sahibi evi size bedava vereceğim ama bir şartım var; her gün gelip 8 saat burada kalacağım dedi (Canoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Canoğlu, 2018, s. 111).

Buradan da anlaşıldığı üzere Suriyeli kadın sadece ev bulma sorunu yaşamamış aynı zamanda evi yalnız ziyaret eden bir kadın olarak tacize açık hale gelmiştir. **“Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din”** adlı doktora tezinde bu konuyla ilgili veriler şu şekilde yorumlanmıştır:

“Güvenlik problemlerinin giderilmesinin ardından barınma ve temel yaşam malzemelerini karşılama aşamaları gelmiştir. Göç ettikten sonra ilk zamanlarda çadır, konteyner kent haricinde olanlar için en temel ihtiyaçlar olan barınacak mekân bulma, gıda ve temizlik gibi temel yaşam malzemelerinin elde edilmesi gerekmiştir. Barınmak için ya birden fazla aile bir evi paylaşmış ya da ekonomik olarak en uygun mekanlar kiralanmıştır. Burada da Suriyeli kadınlar tarafından vurgulanan şey, barınma mekanının konforu değil sadece en temel ihtiyaçların karşılanmasıdır. Barınma problemleri büyük oranda çözülmüş fakat çok az sayıda da olsa riskli kadın gruplarından (dul-boşanmış-kimsesiz) problemini çözememiş olanlar bulunmaktadır” (Sağır, 2018, s. 235).

Suriyeliler için barınacak yer bulmak, yeni bir hayata adım atmanın ilk basamağı olarak ele alınabilir. Sağır’ın da belirttiği gibi temel ihtiyaçlardan biri olan barınma problemi toplumun içerisinde marjinal ve dezavantajlı olarak tanımlanan “dul, boşanmış, kimsesiz” kadınlar için daha zor hale gelmektedir. Ataerki toplumlarda kadın erkeğe muhtaç ve onun otoritesi altında hayatına devam etmek zorundadır. Bu sebeple “dul, boşanmış, kimsesiz” kadınların, toplumun normları dışına çıkararak, toplum içerisinde

görünürlüklerinin artmasına sebep oldukları şeklinde yorumlanabilir. Buz'un da belirttiği üzere "sığınmacı kadın ve göç ilişkisi çok katmanlı ve farklılıkları barındıran bir süreçtir. Bu süreçte kadınlar görünmez değildir" (Buz, 2007, s. 47).

Uluslararası zorunlu göç süreci bireyler için yeni hayat pratikleri oluşturma noktasında birçok zorluğa sebep olmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyeliler ev ararken ve buldukları evi geçindirirken sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu noktada belirtmek gerekir ki dul, boşanmış ve kimsesiz bir erkeğin barınacak yer bulma hususundaki deneyimi ile aynı şartlardaki bir kadının deneyiminin farklı olacağı düşünülmektedir. Kandiyoti'nin de belirttiği gibi toplumsal sistem içerisinde dul statüsünde olmak kadınların ezilmesine sebep olan bir durumdur (Kandiyoti, 1997, s. 29). "Başında bir erkek olmadan" kadının ev araması onun ataerkil sistemde tacize açık hale gelmesine sebep olmaktadır.

Aslında kadının tek başına veya sadece çocuklarıyla göç etmesi ve bu göç sonucunda tek başına kendine barınacak ev araması sisteme karşı bir duruş, bir direnişin göstergesi olarak ele alınabilir. Ülkelerinde kalmayı tercih etmeyip, zorunlu göç sürecine tüm sıkıntılara rağmen dahil olma durumunu Buz, "bu kadınlar için 'göç baş etme stratejisi' olarak kullanılmaktadır" (Buz, 2007, s. 47) şeklinde yorumlamıştır.

Göç süreci, tüm bireylerin hayatlarında değişime yol açmakta ve özellikle zorunlu göç sonrasındaki süreç göç eden bireylerin çoğunda mağduriyete sebep olmaktadır (Bhabha & Shutter, 1994). Araştırmaların sonuçlarında zorunlu göç durumunun kadınların derme çatma bir odada, birden fazla kişiyle yaşamak zorunda kaldıkları açığa çıkmıştır.

Gaziantep'te gerçekleştirilen "**Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği**" adlı araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan biri de Suriyeli kadınların birden fazla kişiyle aynı evde yaşarken toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı birtakım sorunlarla yüzleşmek

durumunda kaldıklarıdır. Bu konuyla ilgili görüşmecinin anlatısı kadınların zorunlu göç olayından nasıl etkilendiklerini görmek açısından önemlidir:

“Evde kaynım varken çok zorlanıyorum, yani rahat olamıyorum. Sonuçta 18 yaşında ayı kadar erkek. Olacak hal değil. Bir odanın içinde yatıyoruz, ortaya battaniye asıyorum, ben ve kocam bir tarafta kalıyoruz. Kaynanam ve kaynım diğer tarafta kalıyor. Gözlüyorum ki evden çıksın, çıksın da hamam edebileyim. Hep başımda baykuş gibi bekliyor. Banyo yapacak yer yok. Mutfak yok. Burada rahat değilim (Sevlü’nün kişisel görüşmesi)” (Sevlü, 2017, s. 96).

Ev kavramı çoğu birey için en özel alan kavramını da beraber getirmektedir. Kadınlar ataerkil sistem içerisinde ev yani özel alan ile bağdaştırılmış ve o alana hapsedilmişlerdir. Kadının kendi alanı içerisinde hareket alanının kısıtlanması demek özgürlüğün de kısıtlanması olarak ele alınabilir. Kadınlar hem ev içerisinde denetlenme hissi yaşamakta hem de mahremiyet hissinden dolayı sıkıntı duymaktadırlar. Çünkü klasik ataerkil toplumlarda kadının davranışı sadece ev içinde yer alan büyükler ve erkekler tarafından değil, özellikle eşlerinin anneleri tarafından denetlenir (Kandiyoti, 1997, s. 132).

Sonuç olarak incelenen lisansüstü tezlerden Suriyeli kadınların Türkiye’de yeni bir hayat pratiği oluşturma yolunda karşılarına çıkan ilk sorunun barınma sorunu olduğu bilgisi elde edilmiştir. Suriyeli göçünün artmasıyla birlikte yükselen ev kiralari, zorunlu göç eden bireylerin gelirlerinin olmaması ya da yeterli olmaması Suriyeli bireylerin hepsi için sıkıntılı bir sürece yol açmıştır. Bu süreç içerisinde eşi olmayan kadınlar daha da dezavantajlı konuma gelmişlerdir. Dezavantajlı konumda görülen kadınlar sadece konut sıkıntısıyla baş etmek zorunda kalmamış aynı zamanda cinsiyetlerinden dolayı taciz durumlarıyla karşı karşıya kalmışlardır.

Lisansüstü tezlerin sonucunda Suriyeli kadınların sağlıksız koşullarda, kötü şartlar altında yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum zorunlu göçün Suriyeli kadınları daha da yoksullaştığı şeklinde yorumlanabilir. Kadınlar göç sonrası hayat deneyimlerinde eski

hayatlarına kıyasla daha çok geçim sıkıntısıyla karşılaşmışlar, kötü şartları kabullenmek zorunda kalmışlardır. Bu sonuçlara ek olarak Suriyeli kadınların aynı ev içerisinde başka kişilerle birlikte yaşamaları durumunun, onların özgürlüğünü kısıtladığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.2. Kadın Emeği ve Giderek Artan Yoksulluk

Suriyeli kadınların birçok sorunun temelinde ekonomik sıkıntılarının olduğu söylenebilir. Bunun nedenleri arasında kadınların iş hayatına girememeleri ve buldukları işlerde emeklerinin karşılığını alamamaları sayılabilir. Kapitalist sistem içerisinde kadın emeğinin ikinci planda konumlandırılması durumu, göç sonrası emek piyasasında daha da baskın olarak görülmektedir. Lisansüstü araştırmaların verileri doğrultusunda, Suriyeli kadınların göç sonrası süreçte istihdama katılmalarının çok zor olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bir şekilde istihdama katılanların da toplumsal cinsiyetin kadınla özdeşirdiği hizmet ve bakım sektöründe, düşük gelir karşılığında çalışmak zorunda kaldıkları ortaya çıkmıştır. İstihdam piyasasında Suriyeli kadınların cinsiyet temelli emek sömürüsü ile karşılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Göçmen Kadınların Sağlık ve Hastalık Deneyiminde Kültürün Etkisi: İlişkisel Sosyolojik Bir Araştırma” adlı tezi içerisinde kadınların büyük oranda çalışmadıkları açığa çıkmıştır:

“Araştırmaya katılanların, %83,9’u çalışmamakta ve %16,1 çalışmaktadır. Katılımcıların, çalışma durumuna göre mesleklerine bakıldığında, çalışanların %75,7’si profesyonel mesleklerde, %10,8’i hizmet ve satış elemanı olarak, %8,1 sanatkâr ve ilgili işlerde çalışanlar, %2,7’si yardımcı profesyonel meslek mensupları, %2,7’si ise ev hanımlarından oluşmaktadır. Çalışmayanların %54,9’u ev hanımı, %36,8’i öğrenci, %4,1’i profesyonel meslek mensupları, %2,6’sı hizmet ve satış elemanları, %1’i sanatkâr ve ilgili 68 işlerle uğraşlar, %0,5’i ise yöneticilerden oluşmaktadır” (Coşkun, 2019, s. 68).

“Göç öncesi kendisini üst gelir seviyesine ait gören katılımcı sayısı ise göç sonrasında %18,6 azalmıştır. Bu verilere bakılarak göç sonrası algılanan gelir düzeyinde belirgin bir azalmanın olduğu görülmüştür” (Coşkun, 2019, s. 74).

Aynı şekilde **“Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin Mevcut Durumları ve Sorunları Üzerine Bir Alan Araştırması: İzmir Basmane Örneği”** adlı araştırmasının sonucunda kadınların göç ettikten sonra işsizlik sorunu ile karşılaştığı belirtilmiştir:

“%53’ünün ülkelerinde de çalışmadığı görülmektedir. Göç etmeden önce çalışanların çoğunluğu ülkemizde çeşitli nedenlerden dolayı mesleklerini yapamadıklarını belirtmişlerdir. Göç etmeden önce doktor, öğretmen gibi mesleklere sahip Suriyeliler, ülkemizde de kendi mesleklerini icra etmek istemektedir” (Ekim, 2018, s. 94).

“Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriyeli Kadınların Belirsizlik Toleranslarının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı tezin verileri doğrultusunda elde edilen sonuç kadınların çoğunun çalışmadığı yönündedir:

“Suriyeli kadınların %14,7’si çalışırken, büyük çoğunluğu (%85,3) çalışmamaktadır” (Uzunaslan, 2019, s. 60).

Suriyeli kadınlar göç sonrası iş hayatına dahil olma noktasında, kendi meslek dalları içerisinde çalışma imkânı elde edememişlerdir. Buna ek olarak kadınların göç sonrası ekonomik düzeylerinde belirli bir oranda düşme olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığında, kadınların istihdama katılamamalarının nedenlerinin değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu doğrultuda **“Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi”** adlı tez çalışmasının bulguları, kadınların Türkiye’deki iş piyasasına girmeleri noktasında, cinsiyetlerinden ve annelik statülerinden kaynaklı sorunlar yaşadıkları görülmüştür:

“Suriye’deyken üniversite öğrencisi olan bir katılımcı, Suriye’deyken çalıştığını ve bir diğeri dul olduğu için Türkiye’de çalışmak zorunda kaldığını ifade ederken, geri kalanı Suriye’de ya da Türkiye’de çalışmadığını belirtmiştir. Son olarak çalışmaya istekli olan kadınlar ise, çocuklarını bırakacak bir yerleri olmadığı ya da Suriyeli oldukları için kendilerine iş verilmediğini, bu yüzden çalışamayacaklarını iletmişlerdir” (Afyonoğlu, 2019, s. 106).

Suriyeli kadınlar iş gücüne katılma konusunda ataerkil kültürün baskısı ile karşılaşmakta dolayısıyla iş bulma konusunda oldukça sıkıntı çekmektedirler. Ataerkil sistemde çocuğun bakımı kadının birincil görevleri arasında yer alır ve evli olan kadınlar çocuğun bakım görevini üstlenirler. Kadınlar ev içi “ücretsiz aile işçisi” (Kandiyoti, 1997, s. 52) konumunda yer alırlar ve ataerkil kültür içerisinde yetişen Suriyeli kadın bu durumu içselleştirmektedir. Araştırmaların sonuçlarında çoğu kadının göç etmeden önce Suriye’de de çalışmadıkları için Türkiye’de iş gücü piyasasına katılamadıkları görülmüştür.

Bu konuyla paralel olarak öncelikle **“Suriye’den Türkiye’ye Kadın Evlilik Göçleri: Mardin Kendi Örneğinde Süreçler, Deneyimler ve Sorunlar”** adlı çalışmada görüşülen 22 yaşındaki ilkökul mezunu görüşmecinin görüşlerini vermek yerinde olacaktır:

“Hayatım boyunca iyi yaşama arzum ailem tarafından elimden alındı. İlkokul altıya kadar okutup, okumayı öğrendin dahasına gerek yok deyip okula göndermediler. Babam abilerim hep gölgem oldular. Hayatımdaki bütün adımları onlar planlardı giyim tarzımdan arkadaşlarıma kadar. Okusaydım güzel bir işim olurdu, bahçe işleri bana kalmazdı 16 yaşında bahçede bedenimden büyük işlerde ezilip gidiyordum. Evlenerek buraya gelmeye karar verdim kurtuldum o eziyetten. Burada yaptığım tek şey ev işleri hayatım burada ne kadar farklı burada güzel yaşamayı öğrendim, burada da karışan var elbet ama oradaki gibi değil (Özdener’in kişisel görüşmesi)” (Özdener, 2018, s. 56).

Suriyeli kadınların istihdamı konusuyla alakalı olarak dikkat çeken bir unsur Suriyeli kadınların eğitim seviyesinin çok düşük olduğudur. Tez araştırmaları içerisinde görüşülen kadınların çoğunun eğitim seviyesi okuma-yazma ve ilkökul seviyesindedir.

AFAD'ın 2014 Suriyeli Kadınlar Raporu'nda belirtildiği gibi Suriyeli kadınların eğitim düzeyleri oldukça düşüktür. Rapor içerisinde görüşülen 100 kadından 2 tanesi okuma-yazma bilmezken, sadece okuryazar olan kadın oranı %8 ve ilkokul mezunu oranı %35'tir. Buna ek olarak kamp dışında yaşayan kadınların lise düzeyinde eğitime sahip olma oranı %9 olarak verilmiştir (AFAD, 2014).

Suriye'de kadınların daha çocuk yaşta eğitim görmesi engellenmiş, kız çocuklarına aile içi bakım görevi verilmiştir. Eğitim seviyelerinin düşük oluşu kadınların işsizliğinin nedenlerinden biriyken aynı zamanda pekiştiricisi olarak da adlandırılabilir. **“Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadın Hastaların Psiko-Sosyal Destek Durumları ve Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Belirlenmesi”** adlı çalışmada görüşülen Suriyeli kadın görüşmecinin belirttiği üzere, Suriye'de kadınların hem toplum tarafından hem de ailesi tarafından çalışması yasaklanmıştır:

“Biz çalışmayız, günahdır. Ben çok istedim, bana iyi gelir dedim, eşim izin vermedi (Kapsız'ın kişisel görüşmesi)” (Kapsız, 2019, s. 86).

Aynı şekilde, **Tez 24) “Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesşimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi”** çalışmasının görüşmecilerinin söyledikleri şu şekildedir:

“Suriye’deyken çalışmıyordum. Suriye’de adettir, kadınlar çalışmaz (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 106).

“Suriye’deyken hiç çalışmadım. Bizde kadınlar çalışmaz, ayıp. Adetimiz var, ayıp sayılır. Kızlarımız asla dışarıda çalışmazlar (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmecisi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 106).

Kadının çalışması toplum içerisinde günah, ayıp şeklinde tanımlanmıştır. Kadına toplumsal cinsiyet rolü olarak anne olma, eve bakma rolleri verilmiş dolayısıyla kadının çalışması toplumsal normlarla engellenmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı hem kadına hem erkeğe cinsiyet temelli birtakım roller yüklemektedir. Ancak kadının rolü ataerkil sistemin devamlılığının sağlanması doğrultusunda şekillenmiş ve kadının davranışları

sistem içerisindeki tüm bireyler tarafından denetlenmektedir. Toksöz'ün de belirttiği gibi:

“Hane içi ataerkinin güçlü olduğu toplumlarda, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün devamlılığından baba veya koca olarak yarar sağlayan erkek, kadınların hane dışında çalışıp çalışmayacağına karar vermekte; kamusal alandan dışlanan kadınların iş gücü piyasasına katılımı ise ya çok sınırlı ya da erkeklerin otoritesini sarsmayacak biçimde olmaktadır” (Toksöz, 2012, s. 103).

“Türkiye Basımında Suriyeli Mülteci Kadın İmgesi: Farklı Yaklaşımlar” adlı tez araştırmasında, medyanın anlatıları irdeleyen araştırmacının yorumu medyanın Suriyeli kadınları mağdur gösterdiği yönündedir:

“Bütün bunların yanında haber metinlerinde sıklıkla Suriyeli kadınların mağduriyetleri, kocalarının olmayışı ile ilişkilendirilerek sunulmuş, kadınların bireysel hayat mücadeleleri bu tür haberlerin ana önermesi olarak yer verilemediği görülmüştür. Haber metinlerinde Suriyeli kadınların yoksullukları ve çaresizlikleri trajik bir anlatı üzerinden kurgulandığı ve mağdur olma durumları genellikle çocukları üzerinden ilişkilendirilerek pekiştirilmeye çalışıldığı saptanmıştır” (Erdoğan C., 2019, s. 107).

Tez 7) “Ötekilik Bağlamında Suriyeli Kadınlar: Yerel ve Ulusal Basında Suriyeli Kadın Temsillerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde incelenen Gaziantep Güneş Gazetesi 15.02.2017 tarihli haberine göre:

“Gaziantep'te barınan Suriye uyruklu 20 yaşındaki Ayşe Hasri, tek pusete koyduğu 3 çocuğuyla sokaklardaki çöplerden topladığı atık yiyecek ve giyeceklerle yaşam mücadelesi veriyor” (Keskin, 2018, s. 78).

Yukarıda görüldüğü üzere lisansüstü tezlerin bulgularından yola çıkarak medyanın Suriyeli kadınların işsizliğinin ve mağduriyetinin pekiştiricisi olduğu söylenebilir. Ataerkil sistemin kültür üretici mekanizmalarından olan medyanın, ataerkil sistemin kadını istihdam alanından uzaklaştırmasını ve kadının emeğini sömürmesini yansıtmak yerine, Suriyeli kadınların “kadın” oldukları için ekonomik olarak mağduriyet yaşadıklarının altını çizdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

“Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi” adlı araştırmanın görüşmecisinin durumu hem istihdama katılma hem de emeğinin karşılığını alamama noktasında Suriyeli kadınların yaşadıklarını yansıtmaktadır:

“Çocukların babası hayatta değil. Yani dul kadını, benim de çalışmam gerekiyor. Ev temizliği yapıyorum, şirketlere gidiyorum. Her gün çalışıyorum, evlere gidiyorum, merdivenleri siliyorum. Marketlere de gidiyorum. Yani neresi derlerse oraya. Mesela gittim, halıları da yıka dediklerinde yıkıyorum. Duvarları siliyorum. Yani 2-3 saat falan bir evde kalıyorum. Bazen sabahtan çıkıyorum, akşama kadar eve gelmiyorum. Kazandığım para değişiyor, bazen 30 veriyorlar, bazen 15 veriyorlar. İşe göre, çok fazla iş varsa biraz fazla veriyorlar. Biraz fazla dediğim 40 TL. Günlük en fazla 50 TL kazanıyorum. Toplamda o kadar çıkıyor. Yani ekmeğimizi zorla buluyoruz. Bakabilirsiniz zaten evin haline, buzdolabına (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 108).

Daha önce de bahsedildiği üzere savaşın ve sonrasındaki göçün değiştirici ve dönüştürücü etkisi kadınların hayatlarını farklı şekillerde etkilemiştir. Lisansüstü araştırmalar sonucunda görüldüğü üzere, ataerkil toplumlar içerisinde evli bir kadının çalışması yasaklanmış iken, dul olan bir kadın için durum tam tersi olabilmektedir. Kadınlar evi geçindirmek zorunda oldukları için iş hayatına girebilme imkânı elde etmişlerdir.

“Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Zorunlu Yaşam Deneyimleri ve Geri Dönme Planları (Gaziantep Nizip Örneği)” adlı çalışması içerisinde araştırmacı, göç süreci sonrasında kadınların ekonomik olarak daha güçlü olma yönünde dönüşüm geçirdiklerini vurgulamıştır:

“Bunlar, artık evlerini kendilerinin de tek başına geçindirebilecekleri, çocuk bakımını tek başlarına yapabilecekleri ve yanlarında eşleri olmadan da yaşamaya devam edebileceklerini bildikleri yönündeydi” (Gezer, 2019, s. 108).

“Kadınlar ve Suriye’deki Çatışma: Cenevre Müzakereleri ve Türkiye’den Yapılan Bir Analiz” adlı araştırmasında kadınların göç sonrası daha güçlü hissettiklerini yönünde sonucuna ulaşılmıştır:

“21 yaşında ve çalışmayan Suriyeli Kürt kökenli bir görüşmeci ailesinden ayrı başka bir ülkede yaşamının tüm kötü yanlarına karşın, daha bağımsız olduğunu belirtmiştir” (Davies, 2017, s. 62).

Buna paralel olarak **“Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği”** adlı araştırmanın 43 yaşındaki görüşmecisinin eşi savaş sırasında işe gitmek için evden ayrılmış ve bir daha kendisinden haber alınamamıştır. Görüşmecinin iki kız bir erkek olmak üzere üç çocuğu vardır ve Türkiye’de kendisiyle birlikte bir oğlu daha çalışmaktadır. Görüşmecinin söyledikleri göç sonrası kadının hem statüsündeki hem de ekonomik hayatındaki dönüşümünü göstermektedir:

“Hayatımda göçten sonra çok şey değişti, orada evdeydim, eşim çalışırdı, evimiz bizimdi, arabamız vardı. Burada işler çok zor. Sıkıntı çekiyorum, çok zorlanıyorum. Buraya geldim geleli dikim yerinde çalışıyorum. Eşyaları büküyorum, terzinin elinin altında. Haftalık 150 lira veriyor. Burada da işte yoruluyorum. Bu iş zor geliyor bana. Az para veriyorlar ama buna da şükür olsun. Ne yapayım. Suriye’de kocam izin verirse çıkardım vermezse çıkmazdım dışarıya ama burada artık iş başa düştü, mecburen çıkıyoruz. Benim gibi eşi olmayan kadınlar çok zorlandı bu göçte, ama çocukların büyükse, eşin varsa ve çalışıyorlarsa sıkıntı yaşamazlar. Evden çıkıp işe gidiyorum, işten eve, bir pazar günü tatil, onda da evin işiyle uğraşmaktan, hiçbir yere çıkamıyorum. Bir yer göremiyorum yani, işte benim gibi çalışıyorlarsa kadınlar bu böyle. Komşularımız yardım alıyor devletten ama ben çalıştığım için başvuramıyorum hiçbir yere... Ev için alışverişleri eskiden kocam yapardı, burada ise iş başa düştü. Evin her şeyiyle ben ilgileniyorum, her kararı ben veriyorum (Sevlü’nün kişisel görüşmesi)” (Sevlü, 2017, s. 141).

Sonuç olarak lisansüstü tez araştırmalarının incelenmesinden Suriyeli kadınların göç sonrasında ekonomik sıkıntılar yaşadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Savaşın yoksullaştırdığı kadın, göç sonrası istihdama katılma fırsatı elde edemediği için daha da yoksullaşmaktadır. Buna ek olarak ev içi iş bölümü ve ataerkil kültürün kadını özel alanda

konumlandırmış olmasından dolayı, göç öncesi süreçte dahi Suriyeli kadınların istihdama katılmalarının engellendiği bilgisine ulaşılmıştır. Göç sonrası süreçte kadınlar istihdama katılsalar bile emeklerinin karşılığını alamamakta, dolayısıyla ekonomik olarak zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

İncelenen tezlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda, yerel halk tarafından Suriyeli kadınların emeklerinin erkeğin emeğinden düşük seviyede konumlandırıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Kapitalist sistem içerisinde iş arayan Suriyeli kadınların çalışma izinlerinin olmaması, onları emek sömürüsüne açık hale getirmiştir. Kadınların yerel halk tarafından “yerli iş gücünün yapabileceği vasıfsız işlerde kayıt dışı olarak” (Toksöz & Ünlütürk, 2019, s. 169) olarak çalıştırıldıkları ortaya çıkmıştır.

Araştırma içerisinde Suriyeli kadınların bazılarının, göçün değiştirici etkisi olarak aile içerisindeki statülerinin değişip, evi geçindiren konumuna geldikleri görülmüştür. Ataerkil sistem içerisinde, kadının eşinin olmaması durumu, kadın için olumsuz olarak adlandırılmakta ve kadını sömürüye açık hale getirmektedir. Ancak bu durumun değişime yol açarak, Suriyeli kadınları kendi hayatlarında söz sahibi olma noktasında pekiştirdiği görülmüştür. Kadınlar Suriye’deki hayatlarında ekonomik olarak eşlerine bağımlı konumdayken, göç sonrası süreçte yaşam şartları değişmiş, ekonomik olarak bağımsız hale gelmişlerdir. Çakmak, göçmen kadınların değişen ve dönüşen bu durumunu “evet, kadınlar göç yolunda arkalarına bakarlar, yürürler ama bazen gülümserler” (Çakmak S., 2010, s. 61) şeklinde tanımlamıştır.

4.2.3. Erken Yaşta Evlilik Problemi

Lisansüstü tezlerden elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye’deki Suriyeli kadınların bir diğer ortak sorunun erken yaşta evlilikler olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Erken yaşta evlilik konusu kadınlar için birçok sorunu içinde barındırmaktadır. Tezlerin

incelenmesiyle Suriyeli kadınların göç sonrasında kendi iradeleri veya aile baskısı sonucunda erken yaş evlilikleri gerçekleştirmek durumunda kaldıkları ortaya çıkmıştır.

“Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir Metodoloji: Mardin’de Suriyeli Kadınların Deneyimleri” adlı lisansüstü tezin görüşmecisi, lise eğitimini keserek Türkiye’ye gelmek zorunda kalmış ve on altı yaşında evlendirilmiştir. Görüşme yapıldığı sırada on yedi yaşında ve hamile olan görüşmeci erken yaş evliliğinin olumsuz sonuçlarını deneyimlemek zorunda bırakılmıştır:

“İlk evliliğim Türkiye’de oldu. On altı yaşındaydım. Suriye’den bir akrabamızın oğluydu. Evlendikten beş altı ay sonra boşandık. Evlenirken bir kâğıt imzalanmıştı aramızda. Bu kâğıt evlilik sözleşmesiydi. Resmi bir kâğıt değil, sonradan öğrendim. Kendi dilimizde ailemiz ve imam arasında imzalanmış bir kağıttı. Boşanma durumunda bize ödenmesi gereken ücret yazıyordu. Evliliğimde sorunlar yaşadım. Kocam ve ailesi bana kötü davranıyordu. Boşanırken sözleşmede yazan parayı vermediler, taktıkları altınları almak istediler. Bir yüzük ve bir kolyeydi. Babama da başlık parası vermişler. Bu yüzden bir sürü sorun yaşadık. Babamın evine döndükten sonra kocam tehdit mesajları gönderdi. Sonra boşandık (Yılmaz’ın kişisel görüşmesi)” (Yılmaz S. G., 2018, s. 85).

Aynı araştırmada yer alan bir başka görüşmeci ise erken evliliğini kızı için bir çıkış yolu olarak görmekte, kurtuluş için bir adım olarak tanımlamaktadır:

“Ben kızımı on yedi yaşında evlendirdim. Çünkü korktum. Ben de erken evlendim. Çok kötü sonuçları oldu ama evlenmeseydi daha kötü şeyler başına gelecekti. Onu kullanacaklardı. Türk erkekleri peşinden çok koştu ama resmi evlilik yapmayacaklardı. Kuaförde çalışıyordu, iş çıkışı onu takip edip rahatsız ediyorlardı. Suriyeliye verdim kızımı. En azından akrabamızdır (Yılmaz’ın kişisel görüşmesi)” (Yılmaz S. G., 2018, s. 91).

Anne kızını korumak için erken yaşta evlenmeyi uygun görmüş ve onu “erkeklerin baskısından” kurtarmıştır. Kandiyoti’ye göre, evliliğin ailelerin ittifakı olarak görülen toplumlarda, kadının kişisel niteliklerinin evliliğe uygun olup olmaması önemli değildir. Daha çok muhafazakâr kesimlerde görülen bu evlendirme şeklinde eş seçimi kişisel bir karar değildir ve kız çocuğuna uygun eş bulmak ailenin görevleri arasındadır.

Çiftler arasındaki iletişim ve duygusal bağ, ailelerin çocuklarına eş seçme noktasında önemli bir konu olarak ele alınmaz (Kandiyoti, 1997, s. 80).

Bu duruma paralel olarak, **“Türkiye’deki Suriyeli Kadın ve Çocuk Mültecilerin Uluslararası Hukuki Sorunları”** adlı çalışmanın sonuçları özellikle Suriyeli kız çocuklarının çok eşli evliliklere dahil oldukları yönündedir:

“Kadın ve çocuklara yönelik istismar vakaları resmî kurumlarca yeterince tespit edilememekte ve önlenememektedir. İstismara uğrayan kadın ve çocuklar korkudan seslerini çıkaramamakta, haberdar olan kişiler tarafından da çoğu zaman bu tip vakaların üstleri örtülebilmektedir. Özellikle küçük yaştaki kız çocukları Suriye kimlikleri yanlarında olmadığına yaşları tespit edilemediği için, imam nikahıyla ikinci, üçüncü eş olarak evlendirilmektedirler” (Elmas, 2017, s. 130).

18 yaşından küçük bireyler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde “çocuk” diye adlandırılırken, Türkiye’de Türk Ceza Kanunu’na göre 15 yaşını doldurmuş kişiler evlendirilebilirler (ASPB, 2015). Artan Suriyeli göçü ile 15 yaşını doldurmamış kız çocuklarının da dini evlilik adı altında evlendirilmesinin gitgide yaygınlaştığı görülmüştür. Bu tez araştırması içerisinde incelenen lisansüstü araştırmaların verileri doğrultusunda, Türkiye’ye yerleşmiş çoğu Suriyeli kadının resmi nikahının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu noktada önemli görülen bir diğer nokta 18 yaşının altındaki bireyin hala çocuk statüsünde olduğu ve erken yaşta evliliğinin onları taciz, şiddet gibi her türlü psikolojik ve fiziksel sömürüye açık bırakmasıdır (Cankurtaran & Albayrak, 2019). Türkiye’de 15 yaş altındaki bireyle evlenen birine ceza hükmünün verilmesi için mağdurun şikâyetinin söz konusu olması gerekmektedir ve bu şikâyet olmadıkça erken yaşta evlilikler suç olarak adlandırılmaz (ASPB, 2015, s. 54). Suriyeliler açısından bu duruma bakıldığında, 15 yaşındaki bir kız çocuğunun evlendirildiği eşini şikâyet edebilme ihtimali, onun ekonomik ve sosyal şartları göz önüne alındığında oldukça düşük olarak yorumlanabilir.

Savaş doğası gereği başta şiddet ve beraberinde kayıplar yaşamayı getirir. Savaş içerisinde özellikle kadınlar için taciz ve tecavüz korkusu ortaya çıkmaktadır. Bu korku nedeniyle aileler göç ettikleri yerde çocuklarını “yabancı erkeklerden korumak için” kendi seçtikleri biriyle evlendirmekte ve bu durumu en uygun seçenek olarak tanımlamaktadırlar.

“Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi” adlı çalışmadan elde edilen veriler erken yaş evliliklerinin görülmesi açısından önemlidir:

“Suriye’de çok bilmiyorum, 13-14 yaşında kız çocuklarını veriyorlar çünkü yaşama isteği, kızlar evde kalmasın. Bunlar sadece savaştan dolayı. Savaştan önce mehir³ çok yüksekti, şimdi 1000 Suriye lirasına, kıyafete veriyorlar (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 143).

“Suriye’deyken evli değildim. Buraya geldim 14 yaşında evlendim imam nikahı ile. Oraya gittiğimde 2 ay çok iyilerdi, annesi ile o. Bana çok iyi davranıyorlardı. Sonra kızıma hamile kaldım. Bir anda değiştiler, bana çok kötü davranmaya başladılar. Çocuğun annesi beni önünde dövüyor. Sonra çok cimri olmaya başladı, hiç ilgi göstermiyor bize. Bazen benimle aynı o dada bile yatmıyor. Gidiyor annesinin yanında yatıyor. Eve gelmiyor. Çocuklara bakmıyor. Arada sırada bir şeyler alıyor. Bana hiçbir şey almadı 3 sene birlikte kaldık. Öyle hiç bakmamaya başladı. Maaşı da iyi. Onu da biliyorum, ama hiçbir şey almıyor bize (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 138).

Suriyeli göçü ile artan erken yaşta evlilik sorunu, bazı aileler açısından çocuklarını korumak bazılar açısından ise ekonomik kazanç ve kurtuluş yolu diye adlandırılmıştır. Bu durum, savaş görmüş, göç sürecini travmatik olarak yaşamış olan bir birey için daha da travmatik bir durumu açığa çıkartmaktadır. Kadının “kadın” olduğu için karar alma

³ Mehir: “Nikâh akdinin sonucu olarak kocanın karısına ödemek zorunda olduğu para veya mal” (İslam Ansiklopedisi).

yetisi elinden alınmakta ve kadına ailesi tarafından erkeğe bağımlı olduğu bir hayat pratiği sunulmaktadır. İlkaracan'ın belirttiği gibi kadının erken yaşta evlendirilmesi durumu “kadının cinselliğini kolektif olarak kontrol etmeyi ve cinsiyetler arasındaki eşitsizliği korumayı amaçlayan mekanizmalar olarak” (İlkaracan, 2004, s. 27) ele alınabilir.

“Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mültecilerin Uyum Deneyimleri: Topluma Dayalı Katılımcı Araştırma Bulguları” adlı çalışmadaki görüşmecinin anlatısından erken yaş evliliğinin kadınlar açısından sağlık sorununa sebep olduğu sonucu çıkartılmıştır:

“Görücü usulü diyorlar, bizim orada herkes böyle evlenir. Resmi nikâhımız yok. Yaşım tutmadığı için evlenince yapmadık sonra savaş çıktı resmi nikâh olmadı, yapamadık. Evlenince okulu bıraktım. On beş yaşında evlendim. Eşimle on bir yaş fark var. Sorun değil ben istedim böyle olsun. Beni zorla evlendirmediler. İlk çocuğumu on sekiz yaşında doğurdum. İlk üç sene çocuğumuz olmadı. Suriye’de herkes benim yaşında evleniyor. Türkiye’de de bu yaşta evlenen çok var. Zorlukları oldu tabii, hamile kalmam zor oldu. Doktor doğum kontrol hapı kullan dedi Suriye’de. Üç sene bu yüzden hamile kalamadım. Doğumun zor olur demişti doktor. Herhalde küçük olduğum için dedi. Şu an sekiz aylık hamileyim. İlk hamileliğim gibi değil daha rahatım mesela (Yılmaz’ın kişisel görüşmesi)” (Yılmaz H. A., 2018, s. 79).

Ataerkil sistemde kadının bir erkeğin desteği olmadan yaşaması, sadece kadın için değil aynı zamanda onun çevresindekiler için de olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Bu yüzden bir kadının tek başına yaşaması yerine çok eşli evlilik gerçekleştirilmesi “kadın” için daha iyi bir durum olarak tanımlanır. Her ne kadar erken yaşta evlilik ile gerçekleşen hamilelik süreci, annenin ve bebeğin sağlığı için tehlikeli olsa da bu durum kadının yalnız yaşamasıyla kıyaslandığında toplum tarafından önemsiz görülmektedir.

Bu bağlamda **“Suriye’den Türkiye’ye Kadın Evlilik Göçleri: Mardin Kendi Örneğinde Süreçler, Deneyimler ve Sorunlar”** adlı çalışmada görüşülen 20 yaşındaki Suriyeli kadının durumunu ele almak yerinde olacaktır:

“Eşimle evlenince dini nikâh kıydı bana. Ailesi ile beraber yaşıyorduk aile içinde benden önce evlenenlerde benden sonra evlenenlerde hemen çocuk yapmışlardı. Ama eşim çok çocuk istemesine rağmen canımı çok acıtan kendince yöntemleri ile bunu engelliyordu. Allah’ın işine taş koyuyordu resmen. Cahilliğimden nedenini anlamıyor sormaya da korkuyordum. Kaynanamın yanına gelenler gelin kısır mı hayret sizin neden torun gelmedi diye ona sorunca imalı konuşmalarından duydum. İnsanlara aynen böyle diyordu ne kısır olacak Allaha şükür kadınlığı yerinde ama Suriyeli bu. Dur bakalım biraz daha ekmeğimizi yesin etini kemiğimize dolasında (Arapçada kullanılan, Türkçede et tırnaktan ayrılmaz atasözüne karşılık gelmektedir). Sonradan başımıza iş almayalım diyordu. Meğerse bana güvenmiyorlarmış. Bunu bildikten sonra ben, aramıza soğukluk girdi ama beni tanıdıkça pişman ettim onları (Özdener’in kişisel görüşmesi)” (Özdener, 2018, s. 81).

Özdener’in görüşmecisinin söylemi, kadına yönelik erkek ve ailedeki otorite kaynakları temelli aile içi şiddetinin bir örneği olarak ele alınabilir. Kadın “eşine” her alanda olduğu gibi cinsel konularda da itaat etmek zorunda bırakılmıştır. Ataerkil toplumlar içerisinde yetişen kadınlar, daha az güce, düşük statüye ve ekonomik kaynaklara sahip olmakla birlikte daha az otonomiye ve bağımsızlığa da sahiptirler. Kadınlar hayatlarını onlara dayatıldığı şekilde, eril tahakkümün ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamaya yönelik yaşamaktadırlar. Kadın itaat, bakım ve duygudaşlık ile özleştirilirken, muhafazakâr toplumlarda bu görevlerini anne ve eş olarak gerçekleştirirler (Giddens, 2009, s. 510-512).

Özdener’in 20 yaşındaki görüşmecisi hem eş şiddetine maruz kalmakta hem de eşinin ailesinin kendi hayatı üzerindeki otoriter baskısını hissetmektedir. Kadın aile ve dolayısıyla toplum için namusu temsil eder. Toplumun namusu kadının fiziksel ve ruhsal olarak hissettiklerinden önemlidir ve toplum tarafından korunması gerekir. Ataerkil kültürlerde kadının cinselliği annelik ve çocuk doğurma ile bağdaştırılır ve ailenin diğer üyeleri tarafından denetlenebilir bir konu olarak görülür (Kandiyoti, 1997).

Ancak Suriyeli kadınların cinsellikleri ve evlilikleri üzerindeki bu tahakküme karşı gelişleri söz konusudur. Lisansüstü tezlerin verilerinde, Özdener’in görüşmecisinin

durumunda olduğu gibi, kadınların aslında pasif ve kabullenici gibi görölmek istense de kendi içlerinde sisteme karşı çıkışlarının söz konusu olduğu görölmüştür.

“Ötekilik Bağlamında Suriyeli Kadınlar: Yerel ve Ulusal Basında Suriyeli Kadın Temsillerinin İncelenmesi” araştırması içerisinde medyanın iletişim kanallarından gazetelerin söylemlerini incelenmiş ve Suriyeli kadınlara yönelik haberlerin ataerkil sistem yanlısı olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir:

“Suriyeli gelin ya da kuma haberleri genel olarak ulusal medyada Suriyeli kadınları suçlayıcı perspektifle işlenirken Gaziantep Güneş gazetesi konuya empatiyle yaklaşmaktadır. Suriyeli kadınlar diğer gazete haberlerindeki gibi mağduriyet yarattıkları değil, bu evliliklerin mağduru oldukları aktarılmaktadır. Bununla beraber kadınların mağduriyetleri ‘kocalarının ölmesi’ ya da olmaması olarak belirtilmiş ve kadının bir erkeğin desteği olmadan tek başına yaşamasının mümkün olmadığı mesajı verilmiştir. Kadınların aradıkları ‘sığınacak yer’ yine bir erkeğin yanı olarak ifade edilmiştir” (Keskin, 2018, s. 71).

Kadın ataerkil toplumlarında aciz, korunmaya muhtaç olarak çizilir ve kadının namusunu korumak erkeğin görevidir. Kadının bedeni metalaştırılır ve korunması gereken bir hal alır. “Bu bağlamda kadın cinselliği üzerindeki toplu denetimin önemli bir nedeni kadının cinsel iffeti ile aile ya da sülalenin şerefi arasında kurulan bağlantıdır” (Kandiyoti, 2011: 81).

Araştırmalar içerisinde görölmüştür ki giderek artan çok eşli evlilikler, medyanın bir kesiminde Suriyeli kadınlar açısından sorun diye yansıtılıp, diğer bir kesiminde kadının mağduriyetinin bir sonucu olarak verilmiştir. Bu araştırma içerisinde lisansüstü tezlerin araştırmaları içerisinde görüşölen katılımcılarının çoğunun çok eşliliği mağduriyet olarak aktarmadıkları ortaya çıkmıştır. Suriyeli kadınlar kültürleri ve din anlayışları nedeniyle çok eşliliğe yabancı değildirler. Lisansüstü tezlerde kadınların çoğunun Suriye’de de çok eşli sistem içerisinde yaşadıkları ya da çevrelerinden bu kavrama tanıdık olduğu ortaya çıkmıştır.

“Türkiye’deki Suriyeli Göçmen Kadınların Savaş Öncesi ve Sonrası Sahip Oldukları Sosyal Sermaye Değişiminin Araştırılması” adlı araştırma içerisinde Suriye’de kadınların erken yaşta evlendirildikleri sonucu ortaya çıkmıştır:

“Amcamın oğluna verdiler beni hemen evlendirdiler. Babam beni hemen evlendirdi zaten, bizde öyle “evet” “hayır” deme şansın yok ki... (Düzgün’ün kişisel görüşmesi)” (Düzgün, 2018, s. 50).

Bu noktada **“Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din”** çalışması kapsamında görüşülen, 12 yaşında evlendirilmiş Suriyeli kadının sözleri erken yaş evliliklerinin, çok eşli evliliklerin kadın üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli görülmektedir:

“Dediğim gibi ben hiçbir şey yapmayı bilmiyordum bu nedenle benden daha küçük bir kızla 1,5 yıl önce evlendi. Ama bu kız önceki eşinden ayrılmış biri. Ve her şeyi biliyor. Onu daha çok seviyor. Ben de bu nedenle işkence çekiyorum. Sen bilirsin kuma gelmesi nasıl zor! Ben hiçbir şey bilmiyorum (Sağır’ın kişisel görüşmesi)” (Sağır, 2018, s. 205).

Sonuç olarak lisansüstü tezlerin verilerinden Suriyeli kadınların hayatında var olan bir başka sorunun çok eşli evlilik ve erken yaşta evlilik durumları olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Erken yaşta evlilik sorunu eril tahakkümün kadınların hayatlarına etkilerinin görülmesi açısından oldukça önemli bir durumu işaret etmektedir. Eril tahakkümün altında kadınların göç sonrası hayat pratikleri daha çocuk yaşta evlendirilmesiyle şekillenmektedir. Suriyeli kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi sadece erkeklerin baskıladığı bir durumu olarak değil aynı zamanda kadınların hane içerisinde gelir kaynağı olarak görülmesinin de bir sonucudur. Ataerkil toplumlarda kadın erkeğin hizmetine sunulur ve bu hizmetin bedeli ödenmelidir. Burada kadının rızası önemli görülmez, kadın alınıp-satılabilen, kapitalist sistem içerisinde erkeğin hizmetine sunulması gereken bir konuma sahiptir (MacKinnon, 2003, s. 36-37).

Ayrıca Türkiye'ye göç ettikten sonra çok eşli evlilik süreci içerisinde girmek zorunda olan Suriyeli kadınlardan bazılarının bunu bir zorunluluk bazılarının ise çok eşliliği bir kurtuluş yolu ve kültürlerinin kabulü olarak gördükleri tespit edilmiştir. Kadınların deneyimleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla hayata tutunma noktasında, biri için çok eşlilik çıkış yolu olabilirken bir diğeri için oldukça mutsuz bir durumu temsil edebilmektedir.

Suriyeli kadınların çoğunun çok eşliliği savunmadığı fakat kültürlerinde olan bir durum olarak kabul ettiği görülmüştür. Bu noktada belirtmek gerekir ki Suriyeli kadınlarla gerçekleştirilen çok eşlilik durumu, Türkiye'de yerel halk açısından korku unsuru haline gelmiş ve Suriyeli kadınlara yönelik nefret söylemini beraberinde getirmiştir. Esas olarak bu nokta Suriyeli kadınların çok eşli evlilik ile ilgili problemleri olduğu ortaya çıktığı bilgisine ulaşılmıştır. Çok eşliliğin açığa çıkardığı kadına yönelik negatif söylemden bir sonraki bölümde bahsedilecektir.

4.2.4. Kadına Yönelik Negatif Söylem

Suriyelilerin yıllar içerisinde Türkiye'deki nüfusunun artmasıyla birlikte, mülteci kampları dışında yaşamayı tercih etmeleri onları yerel halk ile daha fazla etkileşime geçirmiştir (MAZLUMDER, 2014). Lisansüstü tezlerin incelenmesiyle açığa çıkan bir diğer sorun Suriyelilerin çoğunun Türkiye'ye daha iyi bir hayat için gelmiş olmalarına karşın, ötekileştirilip, nefret söylemine maruz kalmalarıdır.

Konya'nın Karatay bölgesinde gerçekleştirilen **“Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi”** adlı araştırma kapsamında görüşülen kadınlar gündelik hayatta yerel halktan negatif söyleme maruz kaldıklarını bildirmişlerdir:

“Alışverişe çıktığımız zaman duyuyoruz. “Bu ne Suriyeliler? Çok kalabalık yapıyorlar bu ülkede”. Türkler de çok sakın galiba, çok kalabalık sevmezler. Hastanede de aynı şey “sizden öğreniyoruz” falan diyorlar bize. Öyle öyle şeyler duyuyoruz ama biz kulak vermiyoruz, dinlemiyoruz. Yani Türkler bizi kabul etmiyorlar. Sürekli bize laf (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 158).

“Bir gün şey tramvayda bekliyordum. Durakta bekliyordum. Tramvayı bekliyorum. Bir kadın oturuyordu yanı başımda. Şimdi ben bazen beni Türk zannediyorlar. Arapça konuştuğum zaman biliyorlar böyle Suriyeli. Bir kadın oturdu yanı başıma. Muhammet benim oğlumu seyrediyordu. Sonra hissetti ben Suriyeli konuştum. Eline şöyle yazdı: “Sen Suriyeli misin?”. Anladım dilsizmiş. Dedim “evet”. Aman Allah ne konuştu. Dedim konuşmuyorsun, konuşabilsen ne duyuracaksın bana lafla? Dilsiz. Böyle böyle yapıyor [eliyle git git işareti yapıyor]. “Hadi git” yapıyor falan. Ben anladım yani. Çok canım sıkıldı valla ağlayacaktım orada. Dedim dilsizsin böyle, ana dilin olsa ne yapacaksın o zaman? En zoru bu oldu bana göre. Yani ben şimdi yolda bazen duyuyorum. Ama bu çok zor geldi bize yani. Dilsiz de böyle yaptı yani dili olsa ne yapacaktı bilmiyorum (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 158).

Aynı şekilde “**Sınır Boyu Temas Köprüsü: Suriyeli Kadın Mültecilerin Sosyal Temas Bağlamında Söylem Analizi**” araştırması içerisinde yer alan Suriyeli görüşmeci halka açık yerlerden dışlandıklarını ifade etmiştir:

“Türk halkı bizi farklı bakış açılarından görüyor. Mesela alışveriş yapmak için pazara gittiğimde bana bakıyorlar ve gülüp “Bak o kadın Suriyeli” diyorlar. Bizi kötü gözlerle küçümsüyorlar. Bize bir kir gibi davranıyorlar. Kendimi değersiz hissediyorum. Bir kere sokakta yürürken, elim yanlışlıkla bir arabaya çarptı ve arabanın sahibi bana bağırmaya başladı. Bir süre sonra aynı şey bir Türk kadını ile oldu ve adam hiçbir şey demedi. Biz zaten çok kötü durumdayız ve bu şekilde davranışlar bizi daha kötü yapıyor. Başka bir örnek olarak, bir kere oyun parkına gittim, oğlum çocuklarla oynuyordu ve bir kadın geldi ve dedi ki “sen Suriyelisin, parkın köşesine git ve orda oyna”. Halka açık yerlerde hiçbir hakkımız olmadığını hissediyorum (Turan’ın kişisel görüşmesi)” (Turan, 2018, s. 52-53).

Bu durum başlangıçta Suriyelilere karşı hoşgörülü bir tutum sergileyen yerel halkın, artan Suriyeli nüfusuna karşı tepkisi olarak yorumlanabilir. Lisansüstü araştırmalar içerisinde zorunlu göç mağduru olan bireylerin toplumda yabancı olarak tanımlanıp, dışlandıkları yönünde veriler elde edilmiştir.

“Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin Mevcut Durumları ve Sorunları Üzerine Bir Alan Araştırması: İzmir Basmane Örneği” araştırmasının sonuçları Suriyeli kadınların Türkiye’de yaşadıkları dışlanmışlık hissi açısından önemlidir:

“Katılımcıların Türkiye’ye göç ettikten sonra yaşadıkları psikolojik sorunlara bakıldığında en çok yalnız ve mutsuz hissettikleri (%38) görülmektedir. %30’u ise “kendimi yaşadığım yere ait hissedemiyorum” cevabını vermiştir”. 18-25 yaş grubunun psikolojik açıdan en çok “yalnız ve mutsuz hissetmek” (%40) ve “kendilerini yaşadıkları yere ait hissedememek” (%40) sorunlarını yaşadıkları görülmüştür. 26-35 yaş grubunun çoğunluğu psikolojik sorunlar yaşamadıklarını (%39) belirtmişlerdir. En çok sorun yaşadıkları konunun ise “kendilerini yaşadıkları yere ait hissedememek” (%36,6) olduğunu belirtmişlerdir. 36-45 yaş grubu en çok yalnız ve mutsuz hissettiklerini (%48) belirtmişlerdir. 46-55 yaş grubunun %50’si psikolojik açıdan sorun yaşamadığını belirtmiştir. 56 ve üzeri yaş grubunun %50’si sorun yaşamadığını, geri kalan %50’si ise yalnız ve mutsuz hissettiğini belirtmiştir. Tabloya genel olarak bakıldığında “yalnız ve mutsuz hissetmek” ve “kendilerini yaşadıkları yere ait hissedememek”, psikolojik sorunların başında gelmektedir” (Ekim, 2018, s. 74-76).

Buna ek olarak **“Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Zorunlu Yaşam Deneyimleri ve Geri Dönme Planları (Gaziantep Nizip Örneği)”** araştırması içerisinde Suriyeli kadınların yarısına yakınının Türkiyelilerin bakış açısından memnun oldukları, yarısından fazlasının ise yerel halkın tutumundan memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Gezer, 2019, s. 117).

Bu verilere paralel olarak **“Mülteci Kadınların Karlaştıkları Güçlükler: Batman Örneği”** araştırmasından elde edilen bulgular kadınların Türkiye’ye kendilerini ait hissetmediklerini yönündedir:

“Araştırmaya katılan kadın mültecilerin Türkiye’de olmaktan memnun olma durumlarına bakıldığında, %50,8’inin memnun olmadığı, %49,2’sinin Türkiye de olmaktan memnun oldukları belirlenmiştir. Bu çalışma kapsamındaki Suriyeli kadın mültecilerin yarısı Türkiye’de olmaktan memnun diğer yarısı ise memnun olmadığı belirlenen önemli bir sonuçtur. Memnuniyetsizlik oranının bu düzeyde olmasının yabancı olma, mülteci olma, kadın olma, ekonomik yoksunluk çekme, ev kiralamada zorluk çekme, dışlanma yaşama,

kadın olmanın zorlukları ile karşılaşma, mahalle baskısı hissetme gibi faktörlerin bunda etkili olduğu düşünülmektedir” (Aydemir, 2018, s. 48).

İncelenen lisansüstü araştırmalar doğrultusunda Suriyeli kadınların Türkiye’de negatif söyleme maruz kaldıkları ortaya çıkmış ve bunun sonucunda da kadınların büyük bir oranının kendilerini Türkiye’ye ait hissetmedikleri görülmüştür.

“Sınır Boyu Temas Köprüsü: Suriyeli Kadın Mültecilerin Sosyal Temas Bağlamında Söylem Analizi” araştırması içerisinde görüşmecilerin yerel halk ile iletişimlerinin sınırlı olduğunu belirtilirken, Suriyeli kadınların çocuklarına yönelik negatif söylemin kadınların psikolojisine etkisi vurgulanmıştır. Bu araştırma içerisinde yer alan bir görüşmeci, kızının okulda karşılaştığı şiddeti şu şekilde anlatmaktadır:

“Çocuklarımdan hiçbiri okula kaydolmadı. En büyük kızım okula gidiyordu ve sonra sınıf arkadaşları kızımı dövdüler, dişlerini kırdılar, ne zaman kızımı görseler kovalayıp dövdüler, bu sebeple kızımı okulu bırakmaya zorladım (Turan’ın kişisel görüşmesi)” (Turan, 2018, s. 48).

“Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadın Hastaların Psiko-Sosyal Destek Durumları ve Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Belirlenmesi” adlı çalışma içerisinde yer alan 28 yaşındaki görüşmeci çocuğunun şiddet eğilimi ile karşılaşmasını aşağıdaki gibi dile getirmiştir:

“Bazı Türk çocukları çocuklarım bir şey yapmadan çocuklarımı dövüyorlar, başına taşla vuruyorlar. Kursa gitmek istiyorum, Türkçe öğrenip nedenini sormak istiyorum neden çocuklarımı dövüyorsun diye. Bakkala bile gönderemiyorum, vuruyorlar, serserisiniz diyorlar hakaret ediyorlar çocuklarıma. Onların ülkesinde oturuyoruz, bir şey yapamayız diyorum çocuklarıma, hem de Toplum Merkezine gittim bu sıkıntıyı çözmek için. Sadece çocuklarım için değil her şey için Türkçe öğreneceğim inşallah (Kapısız’ın kişisel görüşmesi)” (Kapısız, 2019, s. 72-73).

Bu durum yabancı olanı, kendinden olmayanı dışlama olarak ele alınabilir. Giderek artan Suriyeli göçü, yerel halkın kendi alanlarına müdahale olarak tanımlanmış ve Suriyelilere yönelik şiddet eğilimi açığa çıkartmıştır. Bu durumu Salomoni “toplumlar

bir suç unsuru olarak gördükleri göçmenlerle uğraşırken aslında kendi korkuları ve hayaletleri ile uğraşmaktadırlar” (Salomoni, 2012, s. 433) şeklinde tanımlamıştır. Yerel halkın en kırılgan ve en güçsüz diye adlandırdıkları kadın ve çocukları dışlama eylemine gitmeleri durumu, kendi sosyal ve ekonomik sıkıntıların nedenlerini Suriyeliler ile bağdaştırmış olmaları şeklinde yorumlanabilir.

“Türkiye’deki Suriyeli Kadın ve Çocuk Mültecilerin Uluslararası Hukuki Sorunları” adlı tezin araştırmacısı, yerel halkın Suriyelilere yönelik negatif tutum geliştiğini belirtmiştir:

“Kadınların ikinci eş olarak evlenmeleri, ülkeler arası siyasi gerginliğin artması, ekonomik nedenlerle ucuz iş gücü olarak istihdam edilen Suriyelilerin yerel halkın iş gücü bedelini aşağıya çekmesi ya da yerel çalışanın işini kaybetmesi, yerel halktan işsiz kalan kişiler ekonomik güvenceden ve sağlık hizmetlerinden mahrum kalırken Suriyelilerin örneğin sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanıyor olmaları, Türkiye’nin her yerinde dilenen Suriyelilerin görülmesi, bu zor koşullarda dahi Suriyeli kadınların doğurganlıklarının sürmesi gibi kimi nedenlerle Türkiye halkının bir bölümü sığınmacılara olumsuz ve sert bakmaya başlamışlardır” (Elmas, 2017, s. 116).

“Türk Yazılı Basınında Suriyeli Mültecilerin Temsili” adlı araştırma içerisinde Suriyelilere yönelik haberlerde medyanın birçok nefret söylemini açığa çıkarttığı ve pekiştirdiği bilgisi verilmiştir:

“Suç işleyen Suriyeli sığınmacılar ise haber konusu içinde bir genelleme ile tüm sığınmacılara yönelik suç algısı oluşturularak verilmiştir. Sığınmacıların hepsinin bu bilinç yaratımı sürecinde “katil”, “suçlu” olduğu bilgisi belirleyici olmaktadır. Bu bilinç aktarımı süresinde sığınmacılara karşı toplum içerisinde kabullenme güçlüğü ve “dışlanma” eğilimi görülmesine neden olmaktadır” (Filiz, 2018, s. 121-122).

Aynı şekilde Suriyeliler üzerine medyanın sunumlarını inceleyen **“Türkiye Basınında Suriyeli Mülteci Kadın İmgesi: Farklı Yaklaşımlar”** araştırmasının verisini oluşturan Hürriyet gazetesinin 08.08.2015 tarihli haberi içerisinde Suriyeliler halk için korku unsuru olarak verilmişlerdir:

“ADANA’da minibüste yolculuk yaparken tedirgin davranışlarda bulunan çarşafı Suriyeli kadın “canlı bomba” paniğine neden oldu. (Hürriyet, 08.08.2015)” (Erdoğan C., 2019, s. 84).

“Kızgınlık artıyor. Sınırdaki illerde ve ilçelerde kadınlar, Suriyelileri kocalarının aklını çelmekle suçluyor. Eşlerini kendilerini düzenli şekilde Suriyeli bir kadınla evlenmekle tehdit ettiklerini söylüyorlar... Kadınlar endişeli. Kocalarını kaybetme korkusu onlar üzerinde sürekli baskı yaratıyor. Maruz kaldıkları şiddet, tehditler, psikolojik baskı ve eşlerinin tacizleri arttı. Akıl hastalarının, özellikle de depresyona girenlerin sayısında artış gözlemledik (Habertürk, 09.09.2014)” (Erdoğan C., 2019, s. 86).

Suriyelilere yönelik negatif söylem sadece kadınları değil aynı zamanda çocukları da etkilenmekte ve onların hayatlarını olumsuz şekilde yönlendirmektedir. Dolayısıyla annelik noktasında kadınlar hem kendilerine yönelen söylemden hem de çocuklarına karşı geliştirilen negatif davranışlardan olumsuz etkilenmektedirler.

“Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği” araştırmasının katılımcısı hem fiziksel olarak hem de sözel olarak yerel halktan şiddet gördüğünü belirtmiştir:

“Çok vurdular yüzümüze, “Suriyeliler adam öldürüyorlar” diye. Ben ilk geldiğimde Düztepe de oturuyordum. Düztepe de olaylar oldu, evimize hücum ettiler, bizi öldüreceklerdi. O zaman mecbur olduk, çıktık geldik burada (Akdere) ev tuttuk (Sevlü’nün kişisel görüşmesi)” (Sevlü, 2017, s. 92).

Yabancı olma noktasında dışlanan Suriyeli kadınlar aynı zamanda çok eşlilik nedeniyle negatif söyleme maruz kalmaktadırlar. Bu araştırmanın 29 yaşındaki görüşmecisinin karşılaştığı negatif söylem şu şekildedir:

“Kocamızı elimizden alacaklar diyorlar. Bu yüzden çok şiddet oldu. Türkmen olduğum için Türkçe biliyorum ben, anlıyorum kendilerinin dilinden. Bende dedim, “bizim başımıza veren Allah, kimsenin başına vermesin”. Evimiz yıkıldı, kocalarımız gitti, neyiz kaldı bizim? Allah’ın verdiği bir can kaldı (Sevlü’nün kişisel görüşmesi)” (Sevlü, 2017, s. 108).

Buna ek olarak 40 yaşındaki görüşmecinin gündelik hayatında karşılaştığı nefret söylemi de Suriyeli kadınlara yönelik negatif imajın bir göstergesi olarak ele alınabilir:

“Ne yaşadıklarını duysanız kadınların, aklınız hayaliniz durur. Geçen sene Türk gençleri, 15-20 yaş arasında gençler, burada kadınların başında kötü söz söylüyorlardı, eşarplarını kafalarından çekip götürüyorlar, “siz fahişesiniz, orospusunuz” diyorlardı (Sevlü’nün kişisel görüşmesi)” (Sevlü, 2017, s. 107).

“Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Zorunlu Yaşam Deneyimleri ve Geri Dönme Planları (Gaziantep Nizip Örneği)” tezin araştırmacısı Suriyeli kadınların kadın oldukları için taciz, istismar gibi birçok olumsuz durumla karşılaştıklarını belirtmiştir:

“Saha çalışması sırasında katılımcıların göç ve sonrasındaki süreçte kadın olduğu için yaşadıkları problemler genellikle ihmal, cinsel istismar ve taciz şeklinde olduğu anlaşılmıştır. Kadınlar ihmale genellikle aileleri tarafından uğradıklarını belirtirken bir kesim kadın da erkek yerli erkekler tarafından istismar edilme girişimleriyle karşılaştıklarını belirtmişlerdir” (Gezer, 2019, s. 112).

Lisansüstü araştırmaların verileri doğrultusunda, Türk halkından çok eşlilik yüzünden tepki görenlerin çoğunlukla Suriyeli kadınlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu veriler doğrultusunda Suriyeli kadınlar ile Türk kadınlar arasındaki gerginliğin arttığı ve Türk kadınlarının Suriyelilere yönelik korkularının çoğaldığı söylenebilir. Suriyeli kadınlar hem kadın olduklarından dolayı hem de Türkiye’ye göç etmiş olduklarından dolayı nefret söylemine maruz kalmışlardır.

“Ötekilik Bağlamında Suriyeli Kadınlar: Yerel ve Ulusal Basında Suriyeli Kadın Temsillerinin İncelenmesi” adlı çalışma içerisinde incelenen 10.06.2015 tarihli Sözcü Gazetesinin ve 21.10.2013 tarihli Gaziantep Güneş Gazetesinin verileri şu şekildedir:

“Suriye’de savaş çıktığından beri, bu ülkeye sınırı olan 6 ilde boşanmalar patladı. Erkeklerin eşlerinden ayrılarak Suriyeli kızlarla evlendiği belirtildi. (Sözcü, 10.06.15)” (Keskin, 2018, s. 63)

“...Gaziantep’te Suriyeli sığınmacı kadınları kuma olarak alan bazı vatandaşlar, ‘Pirince giderken, evdeki bulgurdan oldu’ deyiminden de anlaşılacağı üzere hazır ki eşleri tarafından terk edildiler... Bu kadar düzensizliğin ve caniliğin yaşandığı toplumdaki

binlerce insanın dar bir bölge olan Gaziantep'e yerleşmesi doğal olarak buradaki insanların ekonomik ve aile yapılarını büyük ölçüde etkiliyor. (Gaziantep Güneş 24.10.13)" (Keskin, 2018, s. 61).

Lisansüstü tezlerin incelenmesiyle medyanın Suriyeli kadınları suçlu ve Türkiye'deki kadınlar için tehdit unsuru olarak sunduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte lisansüstü tezlerin verilerinden medyanın erkekler açısından olumsuz bir değerlendirmede bulunmayıp, erkekleri "mağdur" olarak yansıttıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde medya tarafından oluşturulan ve sunulan Suriyeli kadın imajı sebebiyle yerel halkta evliliklerine dair bir korkunun açığa çıktığı söylenebilir. Bu nedenden dolayı Türk kadınları Suriyeli kadınlara karşı bir tutum içerisine girmiştir. Kadınların iktidar olan, çok eşli evlilik kararı veren erkeği suçlamak yerine, "erkekleri kışkırtan, karşısında savunmasız oldukları, kadınların pasif olarak yaydığı cinselliktir" (İmam, 2004, s. 79) fikrinden dolayı kadınları suçladıkları düşünülmektedir.

"Göçmen Kadınların Sağlık ve Hastalık Deneyiminde Kültürün Etkisi: İlişkisel Sosyolojik Bir Araştırma" adlı çalışma içerisinde görüşülen kadınların araştırma sorularına verdiği cevaplar doğrultusunda Suriyeli kadınların evlilik kavramını olumladıkları sonucuna ulaşılmıştır:

"Medeni durumun sağlığa etkisinin nedenine ilişkin açık uçlu soruları yanıtlarında, "gebelik ve doğum sürecinin olumsuz etkisi" ve "ev işleri ve çocuklara karşı sorumluluklar" temaları, evliliğin olumsuz etkilerini yansıtırken; "bekar insan yarım gibidir, eksiktir", "eş insanın manevi desteğidir, bekar insan yalnızdır ve zorluklara dayanması güçtür", "kocasını ölmüş insanın hayatı eksik kalır" yanıtları da evliliğin özellikle psikolojik sağlığı sağaltıcı ve olumlu etkisini yansıtmaktadır" (Coşkun, 2019, s. 78).

Sonuç olarak incelenen araştırmalar içerisinde Suriyeli kadınların evlilik kavramını zorunlu göçün olumsuzlukları karşısında bir umut, yeni bir başlangıç olarak gördükleri açığa çıkmıştır. Tarihsel süreç içerisinde evlilik özellikle ataerkil toplumlarında desteklenmiş, daha çok küçük yaştan itibaren "en büyük hedef olarak

gösterilmiştir” (Goldman, 2006, s. 25). Kadınlar evliliği küçük yaştan itibaren öğrenip, benimsemişlerdir. Kültürel olarak kadınlar evliliği bir amaç olarak gördükleri için evlilik kavramının Suriyeli kadınlar tarafından olumlu görüldüğü söylenebilir.

Lisansüstü tezlerin verileri doğrultusunda yerel halk tarafından Suriyeli kadınlara karşı geliştirilen negatif tutumda artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Negatif söylemlerin artan Suriyeli nüfusuyla doğru orantılı olarak artış gösterdiği ve hatta şiddet eylemine dönüştüğü söylenebilir. Bunun yanı sıra medyanın erkeği mağdur olarak tanımlaması ve kadının dişiliğini vurgulaması söz konusudur. Bu durum Connell’in belirttiği gibi ataerkil toplumlarda hegemonik erkeklik ile vurgulanmış dişiliğin bir arada yer almasıyla açıklanabilir (Connell, 1998). Erkek hegemonyası altında kadının cinselliğinin ön plana çıkartılıp ve korku unsuru olarak sunulduğu düşünülmektedir.

4.2.5. Dil Problemi ve Sağlık Sorunları

Araştırmanın analiz kısmında dil problemi ve sağlık sorunları bir arada ele alınmıştır. Lisansüstü tezlerin verileri sonucunda dil problemi ile sağlık probleminin önemli ve sıkı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Kadınların çoğunun sağlık problemleri yaşadığı ve dil bilmedikleri için de sağlık hizmetlerinden yararlanamadıkları ortaya çıkmıştır.

“Mülteci Kadınların Karılaştıkları Güçlükler: Batman Örneği” araştırmasının sonucunda kadınların büyük oranının dil problemi yüzünden sağlık hizmetlerine ulaşamadıkları bilgisine ulaşılmıştır:

“Araştırmaya katılanların sağlık hizmetlerinden faydalanamama nedenlerine göre %65,5’inin dil bilmediği için yararlanamadığı, %20,9’unun ayrımcılığa uğrama korkusu yüzünden yararlanamadığı, %6,8’inin ihtiyaç duymadığı için yararlanmadığı, %4,5’inin maddi sıkıntılardan dolayı yararlanamadığı ve %2,3’ünün erişim zorluğu ve uzaklıktan dolayı yararlanamadığı belirlenmiştir. Buna göre, çalışmaya katılan kadınların kendileri

ve ailelerinin sağlık hizmetlerinden faydalanamama nedenleri arasında çoğunlukla ilk sırada dil bilememe, ikinci sırada ayrımcılığa uğrama korkusunun en önemli etkenler olduğu ortaya çıkmıştır” (Aydemir, 2018, s. 39-40).

Görüldüğü üzere %65,5 oranında kadınlar dil bilmediği için sağlık hizmetlerinden yararlanamamış, iletişim zorluğu yaşamışlardır. Bu orana göre Suriyeli kadınların çoğunun Türkçe konuşmadığı ve sağlık kurumlarında derdini anlatamadığı söylenebilir.

Bu verilere paralel olarak **“Suriyeli Kadın Göçmenlerin Travmatik Yaşantıya Bağlı Ruh Sağlığı Sorunlarının ve Sosyal Destek Süreçlerinin İncelenmesi”** araştırması içerisinde benzer sonuçlar elde edilmiştir:

“Katılımcıların %58’i sağlık konusunda sorunlar yaşamakta, %42’si ise sorun yaşamamaktadır. Sağlık konusunda sorunlar yaşayan katılımcıların %81’i dil sorunundan dolayı rahatsızlıklarını anlatamadıklarını belirtmişlerdir. Bu göçmenler, hastanelerin ilgili birimlerinde yetersiz sayıda tercüman olması sebebiyle sorunlarını anlatmakta güçlük çekmektedir. %25,9’unun ise doktorlar ilgilenmediği için sorun yaşadığı görülmektedir. Bunun sebebi ise yine dil sorunundan kaynaklanmaktadır. Doktorlar göçmenlerle sağlıklı bir iletişim kuramadıklarından, bu kişilerle gerektiği kadar ilgilenememektedir” (Güdül, 2018, s. 71).

“Türkiye’deki Suriyeli Göçmen Kadınların Savaş Öncesi ve Sonrası Sahip Oldukları Sosyal Sermaye Değişiminin Araştırılması” çalışmanın görüşmecisinin anlatısı şu şekildedir:

“Hastaneye gittim, kimlik istediler, bende kimlik yok. ‘Git, öteki gün gel’ diyorlar sürekli. Benim de sürekli gitmeye imkânım yok. Kimlik istedi, Suriye kimliğimi gösterdim. Haseki Hastanesi’ne, Çapa Hastanesi’ne gittim. Benim okumam yok, ondan mı olmadı bilmiyorum (Dürgen’in kişisel görüşmesi)” (Dürgen B., 2015, s. 88).

“Suriyeli Mülteci Kadınların Sosyal Uyum Süreçlerinin Toplumsal Sermaye Kavramı Bağlamında İncelenmesi” adlı çalışmada araştırmacı kadınların sağlık sorunlarında dilin etkisinin büyük olduğunu belirtmiştir:

“Temel olarak, dil sağlık hizmetlerinden yararlanmada önemli bir rol oynamaktadır. Sağlık hizmetlerine eşirime ilişkin sorunlara bakıldığında, dil engeli oldukça büyük bir

sorundur. Suriyeli kadınların, yerinden edilmiş kişilerin de belirttiği gibi, halk sağlığı hizmetlerine katılımlarında yaşadıkları en önemli sorun dildir” (Çelik R. Ş., 2019, s. 42).

Bu veriler sonucunda kadınların yerel halkın dilini konuşamadıkları için sağlık kurumlarından yararlanamayıp, sağlık sorunlarını yeterince dile getiremedikleri sonucuna ulaşılabilir. Dil iletişimi kurmak için oldukça önemli bir araçtır ve göç edilen yerde, yerel halkın konuştuğu dilin bilinmemesi ülkemizdeki Suriyelilerin ortak sorunu olarak ele alınabilir. Erkekler kamusal alanda daha çok görünür oldukları ve istihdam piyasalarına dahil oldukları için yerel halkın dilini daha çabuk öğrenme şansı elde ederken, bu durumun kadınlar için tam tersi olduğu söylenebilir.

Kadınların özel alanda yani ev içerisinde yer almaları yerel halk ile iletişimlerini kısıtlamakta ve yerel dilin öğrenilmesini geciktirmektedir. Bununla birlikte Türkiye’deki Suriyeli kadınların eğitim seviyesinin düşük olması, yeni bir dil öğrenme konusundaki ikinci engel olarak sayılabilir. Göçmen kadınların yerel dili konuşamaması onları daha da dezavantajlı konuma getirmekle birlikte her alanda sömürülerinin önünü de açmaktadır (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009, s. 16).

“Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği” çalışmasının katılımcıları kadın olarak sağlık sorunlarını çözme noktasında birçok sorunla karşılaşmışlardır:

“Rahmimde hastalık var, ur var benim. Hastaneye gittim ama rahmimde olan şeyi anlatamadım doktora, anlaşılmadı. Bana “tercüman getir” dedi, yardım edecek bir tercüman bulamadım. Olanda para istiyor zaten. Rahmimdeki bu kitle beni rahatsız ediyor. Suriye’deyken ameliyat edicez demişlerdi doktorlar, bu savaş çıktı. Bunla yaşıyorum, bilmiyorum ne zaman ölürüm. Suriye’deyken ilaç hakkım vardı, burada ilaç hakkım da yok. Pahalı ilaçlarınız (Sevlü’nün kişisel görüşmesi)” (Sevlü, 2017, s. 104-105).

“En çok dil konusunda zorlandım. Burada halkımıza derdimi anlatamadım. Buna üzülüyorum en çok. Çocuğum hasta olunca, hastanede Türkçe bilen Suriyeli arıyorum. Ona da para istiyorlar. Ev sahibine derdimi anlatamıyorum. Geliyor istiyor parayı, laf

sayıyor anlıyorum sinirleniyor, ama anlatamıyorum derdimi. Ama anlıyorum ters ters bakıyor Antep’li kadınlar söyleniyorlar, cevap veremiyorum. Biz size ne yaptık diyemiyorum. Kocam biliyor biraz Türkçe, çoğu işimizi o hallediyor, ama bende öğrenmeyi istiyorum (Sevlü’nün kişisel görüşmesi)” (Sevlü, 2017, s. 109).

Yukarıdaki verilerden yola çıkarak kadınların hem dil konusunda hem ekonomik olarak yetersiz kalmalarından dolayı sağlık sorunlarını çözmekte zorluklar yaşadıkları söylenebilir. Bir kadının özellikle Müslüman bir kadının, kadın hastalıklarına dair sorunlarını konuşabilmesi için doktoru ile birebir iletişim kurması önemli bir nokta olarak ele alınabilir. Buradan da anlaşılacağı gibi toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kendini sağlık noktasında da göstermektedir. Kandiyoti’nin tanımladığı üzere “cinsiyet ayrımının, tıp ve eğitim alanında, kadın öğrenci ve hastaların özel ihtiyaçlarına özel hizmet edecek kadın uzman ihtiyacı” (Kandiyoti, 1997, s. 45) kadınların sağlık hizmetlerindeki sıkıntısının nedenleri arasında sayılabilir.

“Türkiye’deki Suriyeli Kadın ve Çocuk Mültecilerin Uluslararası Hukuki Sorunları” araştırmasında dil sorununun beraberinde gelen psikolojik sağlık sorunlarından bahsedilmektedir:

“Türkçeyi bilmedikleri için; alışverişlerini kendi başlarına yapamayan, sağlık sorunlarını anlatmakta güçlük çeken sığınmacılar daha çok içeri kapanıp, kendilerini düzenden izole edebilmektedirler” (Elmas, 2017, s. 118).

“Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriyeli Kadınların Belirsizlik Toleranslarının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi” araştırmasının sonucunda eğitim düzeyi ile belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin arttığı belirtilmiştir. Bu durumu dil problemi açısından değerlendiren araştırmacının yorumu, kadınların yerel dili konuşamamalarının onların sosyal hayattan uzak kalmalarına neden olduğu yönündedir:

“...öğrenim durumu üniversite olanlar ve okur-yazar olmayanların ortalama puanları karşılaştırıldığında ise, öğrenimi üniversite olanların ortalama puanının okur-yazar olmayanların ortalama puanından düşük olduğu; okur-yazar olmayanların belirsizliğe tahammülsüzlüğünün, üniversite olanların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinden

yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin belirsizlik toleransının yüksek olmasında yaşanan kültüre sosyal yönden uyum sağlama, toplumla bütünleşme ve dil öğrenmede zorluk çekmeme gibi faktörler örnek gösterilebilir” (Uzunaslan, 2019, s. 134-135).

“Türkiye Basınında Suriyeli Mülteci Kadın İmgesi: Farklı Yaklaşımlar”

araştırmasının görüşmecisi yaşadığı dil sorununu şu şekilde aktarmıştır:

“Ben çocuklarına evde bakıyorum. Dil problemimden dolayı komşularıyla hiçbir iletişimim yok ama onların beden dillerinden benden hoşlandıklarını hissediyorum. Ayrıca bazen sadece ben ve çocuklarım dışarı çıkıyoruz, Suriyeliler beraber birbirleriyle takılıyorlar, diyelim ki bir kadın Aleppo’dan çevresindekiler iletişim kuruyorlar. Ben Şamdan geldim ve burada hiç arkadaşım yok. Ben dışarı çıktığımda, Türklerle iletişim kurmaya çalışıyorum ama dil problemim yüzünden birbirimize sadece merhaba diyoruz (Turan’ın kişisel görüşmesi)” (Turan, 2018, s. 45).

Lisansüstü tezlerin verileri doğrultusunda Suriyeli kadınların dil probleminin hayatlarının her alanında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar Türkçe konuşamadığı için birçok işini halledemedikleri gibi sağlık sorunlarını da dile getirememektedirler. Buna ek olarak yerel dili konuşamadıkları için sosyal alanda iletişimleri kısıtlanmış, dolayısıyla psikolojik sağlıkları kötü yönde etkilenmiştir. Kümbetoğlu göç sonrası yasal hakların, sorumlulukların, barınma koşullarının ve sosyal iletişimin değiştiğini vurgular. Göç eden bireyin iletişim sorunlarıyla karşılaştığını ve bunun göçün bir süreci olduğunu belirtir (Kümbetoğlu, 2012, s. 62).

Ayrıca lisansüstü tezlerde ortak olarak Suriyeli kadınların yeterli beslenemedikleri için sağlık sorunlarının açığa çıktığı verisi elde edilmiştir. **“Adana-Seyhan’daki Sığınmacılar: Durum Tespiti Raporu Örneği Üzerinden Kadın Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”** lisansüstü araştırması içerisinde araştırmacı Suriyeli kadınların hem yetersiz beslendiğini hem psikolojik olarak sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir:

“Çocuklar, yaşlılar, gebe kadınlar çoğu zaman yeterli olarak beslenememektedir. Bunun yanında, kadının anne olmasından kaynaklı, çocuğunu yeterli besleyememesi durumu, psikolojik olarak kadın sığınmacıları etkilemekte ve depresyon gibi, pek çok soruna neden olmaktadır. Yeterli beslenememe durumu, kronik pek çok hastalığa da yol açmakta ve sağlıklı nesillerin önüne geçmektedir” (Akdağ, 2017, s. 72).

“Laktasyon Dönemindeki Suriyeli Kadınların Beslenme Durumunun Değerlendirilmesi” araştırması içerisinde emzirme dönemindeki kadınların yetersiz beslenmesi yönündeki veriler şu şekilde aktarılmaktadır:

“Kadınların günlük beslenmelerinde vitaminlerden niasin ile minerallerden fosfor ve sodyumu fazla; A vitamini, C vitamini, tiamin, riboflavin, piridoksin, folik asit, B12 vitamini, demir, çinko ve potasyumu yetersiz aldıkları saptanmıştır” (Işık, 2018, s. 75).

“Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadın Hastaların Psiko-Sosyal Destek Durumları ve Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Belirlenmesi” araştırmanın sonucunda Suriyeli kadınların Türkiye’de hem fiziksel sağlık sorunu yaşadıkları hem de psikolojik sağlık sorunları ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir:

“Araştırma kapsamında görüşme yapılan kadınların sık doğum yaptıkları, çocuklarının yaş aralıklarının oldukça kısa olduğu, aile planlaması konusunda hem yeterince bilgi sahibi olmadıkları hem de dini ve kültürel sebeplerle bu konuya çok sıcak bakmadıkları gözlenmiştir. Kadınların doğum öncesi dönemde yeterli ve dengeli beslenemedikleri, protein içerikli gıdalardan ziyade yardım kutularından çıkan karbonhidrat ağırlıklı gıdalarla beslendikleri anlaşılmıştır. Kadınların çoğunluğunun yaşadıkları travmalar nedeniyle kamu ve yardım kuruluşlarına başvurmada isteksiz olduğu, istekli olan kadınların da dil bariyeri, bakmak zorunda olduğu çocuğu, yaşlısı, hastası olması nedeniyle başvuru yapmaya gidemediği görülmüştür. Kadınlar bu konuda kendilerine karşı duyulan önyargıdan ve dilenci gibi algılanmaktan da son derece rahatsız olduklarını belirtmişlerdir” (Kapısız, 2019, s. 118).

“Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi” adlı araştırma içerisinde görüşülen sivil toplum örgütünde çalışan bir görüşmecinin, kadınların hastalık problemi ile ilgili söylemi şu şekildedir:

“Örneğin Suriye’de 3 sezaryenin üstü normal görünüyorsa isterlerse 4-5 sezaryen yaptırabiliyorlarken, Türkiye’de bu riskli gebelik altında izleniyor. Yani sağlıkta da kültürel farklılıklarla karşılaşabiliyoruz. Aile planlamasını anlattığımız zaman kimse bunu kabul etmek istemiyor çoğu Allah veriyor biz de doğuruyoruz diye ifade bulunuyor, bazılarının da eşleri kabul etmiyor. Yine Suriye’deki gebelik durumları farklı, aşılarda farklı, orada görülen bulaşıcı hastalıklar biraz farklılık gösterebiliyor Türkiye’ye gelince bunun sıkıntısını yaşıyorlar. Akraba evlilikleri çok fazla. Hamile iken yapılması gereken aşılarda yapılmadığı için bebeklerinde meringosel vb. hastalıklar çıkabiliyor. Bizde bu durumlara karşı düzenli aşılarda ve kontroller yapılarak gebelik takibi yapılır. Varsa kalıtsal rahatsızlıklar, gerekiyorsa gebelik sonlandırılır. Bu tedaviler yapılmadan doğum gerçekleştiği için sıkıntılar oluyor (Afyonoğlu’nun kişisel görüşmesi)” (Afyonoğlu, 2019, s. 171).

Bu bilgiye ek olarak **“Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği”** çalışma kapsamında edilen verilen doğrultusunda kadın sığınmacıların hamile oldukları dönemde doktora gitmedikleri bilgisine ulaşılmıştır:

“Hamile bireylerin oranı %37 civarında olmasına rağmen, bu süreç içerisinde %10’luk bir kesimin, hamilelik sürecinde doktora gitmemeleri önemli bir durumdur. Özellikle, bunu anne ve bebek sağlığı açısından düşük bir oran olarak görmek mümkün olamamaktadır. Gebelik süresince gelişebilecek komplikasyonlar, gerekli kontroller yapılmadan anlaşılabilir. Bu kesimin doktora gitmemeyi tercih etmesinin altında pek çok sebep bulunabilir” (Aktaş, 2016, s. 74-75).

Sonuç olarak lisansüstü araştırmaların verileri doğrultusunda Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerinde dilin büyük bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar kendilerini ifade edemedikleri için sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta ve sağlık sorunlarıyla kendileri baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Suriyeli kadınların Türkiye’deki haklarının kısıtlı olması ve dil problemi nedeniyle sahip oldukları hakları bilmemeleri onların başta psikolojik sağlık sorunları yaşamalarına sebep olduğu söylenebilir. Zorunlu göç etmek, sığınmacı konumunda olmak ve dahası yasal olmayan yollardan zorunlu göç etmiş olmak onlar için “yasalar karşısında tamamen korunmasız olma, çok güçsüz ve kırılgan kalma anlamına gelmektedir” (Erder, 2011, s. 192).

Lisansüstü tezlerin verileri doğrultusunda kadınların göç sonrası dil problemi yaşamalarından dolayı sosyal hayattan uzaklaştıkları ve bunun da beraberinde içe kapanma, yalnızlaşma, yaşadıkları yere ait hissedememe gibi bir takım sağlık sorunları yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Kadınlar dil sorunu yaşadıkları için iletişime geçememekte, bilgi edinememekte ve giderek yalnızlaşma süreci içerisine girmektedirler.

Burada önemli bir husus olarak üzerinde durulması gerektiği düşünülen “kadınların üreme sağlığı ve doğum kontrol araçlarına ulaşımalarıdır”. Kadınlar kadın oldukları için, doğurganlıklarından ötürü erkeklerden farklı sağlık sorunları yaşamakta ve özellikle üreme sağlığı konusunda başka bir ülkede yaşayan Müslüman kadın olarak daha dezavantajlı konuma gelmektedirler.

SONUÇ

“Bugünlerde çocukluğum benden çalınıyor, sanki bana “Uyan küçük kız” diyor, “burası Peter Pan’ın düşler ülkesi değil.” Bir çocuğun açlıktan kasılmış karnı nasıl guruldayabilir ya da sadece birkaç kilometre uzaktaki bütün bir şehir nasıl silinip yok edilebilir...”

Yazbek, 2013

Göç gerçekleştirildiği zamana, nedene ve mekâna göre değişen, gerçekleştirilme şekline göre bireyler için farklı süreçleri oraya çıkartan karmaşık bir yapıyı temsil etmektedir. Göç süreci, her birey için farklı sonuçlar doğurmakta ve bu sonuçlar birçok etkene göre değişkenlik göstermektedir. Göç eylemi daha başlamadan önce bireylerin hayatlarında değişim ve dönüşüm açığa çıkartmaktadır.

Bireylerin hayatını derinden etkileyen ve değiştiren zorunlu göç türü, insanlığın başlangıcından itibaren var olmakta ve günümüzde de dünyanın yapısını değiştirmektedir. Türkiye’nin ve dünyanın gündeminde yer alan Suriyelilerin zorunlu göç süreçleri ve sonrasında açığa çıkan sorunlar sadece onların sorunları olarak adlandırılmamalıdır. 2011 yılından itibaren Suriye iş savaşından kaçıp, başka ülkelere sığınmış olan kişilerin bu süreç içerisinde deneyimledikleri, kaybettikleri ve kazandıkları tüm insanlık için önemli bir durumu temsil etmektedir. Günümüzde göç araştırmaları büyük bir gelişme göstermiş ve bu sayede mağduriyet yaşayan bireyler için birçok yardım olanakları yaratılmıştır.

Suriyeli göçü 2011 yılından bu zamana artarak devam etmektedir. Savaşın başından itibaren birçok Suriyeli evinden, ülkesinden ve ailesinden vazgeçerek başka ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır. Bireyler sadece başka bir ülkeye sığınmanın zorluklarıyla değil aynı zamanda o ülkede yabancı olma deneyimi ile de karşılaşmaktadırlar. Zorunlu göç doğası gereği içinde bir ayrılış sürecini barındırır ve bu süreç sonrasında yeni bir hayat pratiği oluşturmak hiç kimse için kolay değildir.

Ancak bu karmaşık yapı içerisinde kadın olarak sadece göçün getirdiği sorunlarla değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla da yüzleşme durumu söz konusudur. Ataerkil toplumlar içerisinde, kadınların hayatları başta iktidarı temsil eden erkekler olmak üzere, toplumdaki diğer bireyler tarafından kontrol edilmektedir. Dolayısıyla kadının hayatı eril tahakkümün izin verdiği şekilde yönlendirilir ve kadın hayatını ona sunulan, öğretilen normlar çerçevesinde deneyimlemek zorunda bırakılır. Bu sebepten ötürü bu tez çalışması içerisinde, cinsiyetler arası iktidar ilişkilerinin kadınların hayatları üzerindeki etkilerinin incelenmesi önemli bir nokta olarak ele alınmıştır.

Savaş ve beraberindeki zorunlu göç süreçlerini bir kadın olarak deneyimlemek, toplumsal cinsiyet baskısı altında yeni bir hayat pratiği oluşturmak, erkeğin göç deneyiminden farklı, oldukça karmaşık bir durumu temsil etmektedir. Kadınların göç içerisinde uzun süre sessiz bırakılmaları, bağımlı konumlandırılmaları ve erkeklerin gözünden hikayelerinin aktarılması durumuna karşı bir duruş olarak gelişen araştırmalar sayesinde, günümüzde kadınların göç deneyimi içerisinde özne oluşlarına vurgular artmıştır.

Kadının bilgisinin, deneyiminin değerli olduğu düşünüldüğü için bu araştırma içerisinde kadın merkeze alınmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de mülteci kampları dışında yaşayan Suriyeli kadınların ortak sorunlarının belirlenip, Suriyeli kadınların sorunları üzerinde toplumsal cinsiyet normlarının etkisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda YÖK’ün ulusal tez merkezinden “Suriyeli Kadınlar” anahtar kelimesi yazılarak ulaşılmış izinli 27 lisansüstü tez içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu tezlerin verileri ve bulguları feminist duruş noktası ile yorumlanmış ve göçünün kadınlığı bağlamında Suriyeli kadınların ortak sorunları irdelenmiştir. Feminist duruş noktasının esas alındığı bu araştırma içerisinde Suriyeli kadınların sorunlarının akademideki görünürlüğünün artması umut edilmiştir.

Araştırma içerisinde öncelikle lisansüstü tezlerin yapısal incelemesi gerçekleştirilmiş ve bu inceleme sonucunda lisansüstü tez yazarlarından sadece bir tanesinin erkek olduğu bilgisine ulaşılmıştır. İncelenen tezlerin yazarları arasındaki cinsiyet dağılımı eşitsizliği, feminist bakış açısıyla gerçekleştirilen bu araştırma için önemli bir veri olarak ele alınmıştır. Bu durum feminist duruş noktasıyla ele alındığında Hooks'un (2012) belirttiği gibi kadın sorunlarının hala erkekler tarafından uzak durulan bir alan olduğu ve göç konusunda kadınların görünürlüğünün erkekler tarafından ikinci planda bırakıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Biyolojik olarak kadın olmak beraberinde feminist olmakla bağdaştırılmamakla birlikte erkeklerin günümüzde de göç araştırmaları içerisinde kadınların sorunlarını Ünlütürk Ulutaş'ın "cinsiyet körü" (2009) olarak tanımladığı şekilde ele aldıkları düşünülmektedir. Göç süreci içerisinde kadınların özne olarak ele alınması, onların sorunlarına çözüm üretilmeye çalışılması, eril tahakküme karşı duruş olarak yorumlanabilir.

Kadınların göç içerisinde eylemliliğinin görülmesi ancak onları merkeze alarak gerçekleştirilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi incelenen lisansüstü tezlerin çoğu nitel araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Bu noktada nitel araştırmanın, kadınların kendi hikayelerini anlatmalarına olanak sağlaması, onların sözlerinin ve bilgilerinin değerli kılınması açısından tercih edildiği düşünülmektedir. Kümbetoğlu'nun vurguladığı gibi her bireyin yaşadığı ve deneyimlediği farklıdır. Bu yolda nitel araştırmalar sayesinde araştırmacı, hem bireyin anlatısını dile getirebilme imkânı elde ederken hem de görüşmeleri sırasında katılımcılarıyla etkileşim içine girebilme fırsatı elde etmektedir (Kümbetoğlu, 2012).

Araştırma içerisinde öncelikle sosyoloji ve sosyal hizmetler alanlarında, daha sonra ise sağlık sektöründe daha çok lisansüstü araştırma gerçekleştirildiği görülmüştür.

Giddens'in (2009) belirttiği gibi sosyoloji alanının, sosyal gerçeklikleri ele alıp açıklamaya çalışması sosyal bilimler alanından sosyoloji ve sosyal hizmet bölümlerinin göç ve beraberindeki süreci ele almasının nedeni olarak verilebilir. Bu bölümlerden daha fazla lisansüstü araştırma gerçekleştirilmesi, Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç eylemini gerçekleştirmiş bireylerle iletişimlerinin daha fazla olması ve görüşmecilere ulaşım kolaylığı şeklinde yorumlanmıştır.

Elde edilen veriler doğrultusunda Suriyeli kadınların en çok barınma konusunda sorun yaşadıkları açığa çıkmıştır. Öncelikle ev bulmakta, daha sonra buldukları evin kirasını ödemekte sıkıntı yaşayan Suriyelilerin bu probleminin, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık nedeniyle daha problemli hale geldiği görülmüştür. Suriyeli kadınlar göç sonrasındaki kısıtlı imkanları dahilinde ev ararlarken, ataerkil toplum içerisinde mağdur olarak konumlandırılmış ve tacize açık olarak görülmüşlerdir. Zorunlu göç sonrası hayatlarında dul, boşanmış ve kimsesiz olarak yer alan kadınların patriarka tarafından görünürlüğü arttığı ve daha çok tacize uğradıkları tespit edilmiştir. Bu durumun, Kandiyoti tarafından klasik ataerkil toplumlarda iktidarın dezavantajlı olarak konumlandığı kadınları tacize açık olarak nitelendirmesinden (Kandiyoti, 1997) dolayı olduğu düşünülmektedir.

Barınma konusuyla ilişkili olarak bu araştırma içerisinde, Suriyeli kadınların ekonomik sorunlar yaşadıkları ve istihdama katılma noktasında fırsat eşitsizliğiyle karşılaştıkları bilgisi elde edilmiştir. Araştırma içerisinde Suriyeli kadınların kısıtlı imkanlara sahip, derme-çatma evlerini geçindirmek ve özel alanın denetleyiciliğinden kurtulmak adına, emek yoğun fakat düşük ücretli işleri kabul etmek zorunda kaldıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum küreselleşen dünya düzeninde, kadın göçünün ortak bir sonucu olarak ele alınabilir. Kayıtsız çalışan kadınlar, fırsat eşitsizliği dolayısıyla buldukları işi kabul etmek zorunda kalmakta ve patriarkaya ses çıkaramamaktadırlar (Yakushko & Morgan Consoli, 2014).

Lisansüstü araştırmaların hemen hemen hepsinde Suriyeli kadınların Türkiye’de istihdam piyasasına girme konusunda yaşadıkları sıkıntılar ele alınmıştır. Suriyeli kadınların istihdam piyasasına katılma konusunda sıkıntılarının nedenleri arasında eğitimsizlikleri, evrak eksiklikleri ve kadın oldukları için emeklerinin kapitalist sistemde erkeğinkinden değersiz görölmesi sayılabilir. Bu durumu Connell’in hegemonik erkeklik kavramıyla ele almak gerektiği düşünölmektedir. Connell erkeklerin güç sahibi, otoriter ve koruyucu olduğunu ve kadınların kamusal alanda çalışmalarının onların otoritesini zorlaştırdığını belirtmiştir. Ona göre, erkeklerin kapitalist sistemdeki üstünlüğü, “acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal süreçler oyununda kazanılan üstünlüktür” (Connell’dan Akt. Hıdır, 2015, s. 34). Lisansüstü tezlerin verilerinden bu durumun kadınları göç sonrasında daha da yoksullaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kadınların yoksulluğunun bir başka nedeni olarak, Suriyeli kadınların ücret karşılığı istihdam piyasasına katılmalarının, ataerkil kültür tarafından sadece göç sonrası süreçte değil, aynı zamanda göç öncesi süreçte de engellendiği görölmüştür. Kültürleri, gelenekleri, yaşayış şekilleri sebebiyle Suriyeli kadınların çalışması erkekler tarafından uygun görölmemiş ve yasaklanmıştır. Bu sebepten dolayı Türkiye’de özellikle çalışma ve istihdama katılma noktasında Berger’in de belirttiği gibi göç süreci sonrasında kadınların ve erkeklerin farklı deneyimlere sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Berger, 2004).

Suriyeli kadınlar sağlıksız koşullardaki evlerde birçok kişi ile yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu durumun kadınların gündelik hayatlarını idame ettirirken özgürlüklerini engellediği sonucuna ulaşılmıştır. Kandiyoti kadınların özgürlüklerinin aile içindeki fertler tarafından denetlemesinin nedenini “...gelinin ailesi evli kızlarının namusunu korumaya etkin olarak katılırken, kendi namusuna da hanel getirmemiş olur” (Kandiyoti, 1996, 133) şeklinde açıklamıştır.

Araştırma içerisinde, Suriyelilerin kültürel geçmişlerinin “kadın çalışmaz” bakış açısı nedeniyle kadınları eve hapsediği, çocuk ve bakım hizmetlerini gerçekleştirmeleri için kamusal alandan uzaklaştırdığı bilgisi elde edilmiştir. Ataerkil kültür içerisinde Suriyeli kadınların göç sonrası kamusal alanda yer alamamasının bir diğer nedeni Chodorow’un vurguladığı gibi anne olma kavramıyla ele alınabilir. Chodorow’a göre annelik sadece doğurmak anlamına gelmemektedir. Erkek ve kız çocukları, cinsiyet rollerini büyürken öğrenmekte, hayatı farklı açılardan deneyimlemektedirler. Toplumsal cinsiyet rollerinin daha oyun çağından itibaren çocuğun bilinç altına işlendiğini vurgulayan Chodorow, bireylerin benliğinin de bu yolla şekillendiğini söyler. Kız çocukları anne olmayı görüp, öğrenip, toplumun beklentisi olan anneliği desteklerler (Chodorow’dan Akt. Erdoğan T., 2008, s. 74-77).

Annelik durumu ile bağlantılı olarak lisansüstü tezlerin verilerinin incelenmesinden, Suriyeli kadınların yeni bir hayat kurma noktasında erken yaş evlilikleri gerçekleştirdikleri ve beraberinde çok eşli evlilik sürecine dahil oldukları görülmüştür. Erken yaş evliliklerinin bir sonucu olarak, kadınların erkeğe bağımlı ve aile içi şiddete açık konuma geldiği görülmektedir. Erken yaşta gerçekleştirilen evlilikler hem yasalara aykırı hem de kadının sağlığı açısından oldukça tehlikelidir. Kadınlardan anne olması beklendiği için, Suriyeli kadınların erken yaşta hamile kalma konusunda sorunlar yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Lisansüstü tezlerin verileri doğrultusunda erken yaş evliliklerinin Türkiye’de artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Kadınlar savaştan kaçıp yeni bir hayat kurma noktasında aileleri tarafından ekonomik gelir kaynağı olarak görülmüş ve ailenin bulduğu bireylerle evlendirilmişlerdir. Kandiyoti’nin (1996) belirttiği gibi kadının evliliği klasik ataerkil kültürlerde ailesinin sorumluluğundadır ve kadının bu konuda söz hakkı yoktur. Buna ek olarak kız çocuğu ailenin bir malı olarak görülür, alınıp, satılabilir (MacKinnon, 2003, s. 36).

Bu nedenden dolayı, birçok Suriyeli kız çocuğunun kendi hayatları ile ilgili seçme hakları ellerinden alınmış, aileleri tarafından kendilerine uygun görülen bireylerle daha çocuk yaşta evlendirilmişlerdir. Buna ek olarak lisansüstü araştırmalarda görüşülen Suriyeli kadınların resmi nikahı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Türk Medeni Kanunu'na göre resmi nikah olmadan gerçekleştirilen evlilikler geçerli sayılamaz. Ne var ki, kültür yasaların dediğinden bağımsız, pratikte kendini devam ettiren bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu İlkaracan'ın tanımladığı şekilde ele almak yerinde olacaktır:

“21. yüzyılda, kadınların bedenleri ve cinselliği, hala erkeklerin ve erkek egemenliğinin kontrolü altında. Kadın cinselliğinin ve doğurganlığının kontrolünü amaçlayan mekanizmalar, çoğu toplumda hala erkek egemen sistemin varlığını sürdürmesinin en güçlü aracıdır. Bu kontrol, dolaysız baskı ve şiddet yoluyla olduğu kadar, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel manipülasyonlardan oluşan karmaşık bir mekanizmayla sağlanmaktadır. Bu çerçevede din, çoğu kez bu manipülasyonun güçlü bir aracı olarak kötüye kullanılmakta ve kadınların insan haklarının ihlallerini “meşrulaştırmak” görevini görmektedir” (İlkaracan, 2004, s. 14).

Ataerkil kültür kadın üzerinde tahakküm kurmakta ve sistemin devamlılığını göç sonrası süreçte de sağlamaktadır. Kadının resmi nikah olmadan evlendirilmesi, onun hem yasalar karşısında söz sahibi olmasını engelleyen hem de erkeğin otoritesini destekleyen çok eşli evliliklere dahil olması sonucunu ortaya çıkartmıştır.

Araştırma içerisinde çok eşli evlilik kavramının Suriyelilerin kültürlerine çok uzak bir kavram olmadığı, kadınların Suriye'deki hayatlarında çok eşli evliliklere şahit oldukları bilgisine ulaşılmıştır. Ancak bu tez araştırması içerisinde çok eşli evliliklerin Suriyeli kadınların Türkiye'de nefret söylemine maruz kalmalarına sebep olduğu görülmüştür. Suriyeli kadınlar, cinsiyetlerinden dolayı yerel halk tarafından ayrımcılığa uğramış ve çok eşli evliliğin sorumlusu olarak görülmüştür. İlkaracan'ın belirttiği gibi kadınlar cinselliğini kontrol edemeyen, güçsüz ve baştan çıkarıcı (İlkaracan, 2004, s. 17-

18) olarak konumlandırılmış, yerel halk tarafından “eşlerini çalmaya çalışan” suçlamalarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Burada kadının dişiliğine vurgu yapılmakla birlikte erkeğin çok eşli evlilik konusundaki yaptırımının sorgulanmadığı görülmüştür. MacKinnon’un belirttiği gibi toplumda erkeklerin kadınların cinselliği üzerinde belirli bir iktidarı söz konusudur ve erkeğin cinselliğine gösterilen hoşgörü davranışı iktidarı güçlendirir (MacKinnon, 2003, s. 150).

Lisansüstü tezlerden elde edilen bir diğer veri ise Suriyeli kadınların çoğunluğunun sağlık sorunu yaşadığıdır. Kadınların yerel dili konuşamamasının sağlık hizmetlerinden yararlanmaları önündeki en büyük engel olduğu bilgisi açığa çıkmıştır. Buna ek olarak tezlerin verileri doğrultusunda ortaya çıkan bir diğer sonuç, kadınların hem bireysel olarak hem de anne olmalarından dolayı sağlık sorunları yaşadıkları yönündedir. Suriyeli kadınlar, hamileliklerinde ve çocuk doğurduktan sonra yeterli beslenemedikleri gibi sağlık hizmetlerinden de gerektiğince yararlanamamaktadırlar.

Savaştan kaçıp, bir başka ülkeye sığınmış kadınların yaşadıkları sağlık sorunları cinsiyet temelli olarak değişmektedir. Kadınlar biyolojisi gereği üreme sağlığı ve doğum kontrol yöntemleri noktalarında erkeklerden ayrı sorunlarla yüzleşmektedirler. Özellikle Suriye gibi Müslüman bir ülkede yetişmiş olan kadınların cinsellikleri üzerinde tabuların olması, göç ettikleri yeni ülkede doğum kontrol araçlarına ulaşımını zorlaştırmaktadır. Bu sebepten ötürü Suriyeli kadınların, kadın olmalarından dolayı yaşadıkları sağlık sorunlarının ayrı olarak ele alınıp, incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu araştırma içerisinde Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sebebiyle, göç sonrası hayatı deneyimleme noktasında erkeklerden farklı deneyimler yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Suriyeli kadınların Türkiye’deki gündelik hayat pratikleri içerisinde karşılaştıkları sorunların birbiriyle ilişkili olduğu ve kadınlar açısından karmaşık bir süreç oraya çıkarttığı görülmüştür. Suriyeli kadınların çoğu,

ataerkil sistem içerisinde göç sonrası istihdama katılamamış, yerel halkın dilini özel alanda olduğu için öğrenememiş ve bu sebeple sağlık sorunları başta olmak üzere diğer sorunlarını dile getirememiştir.

Lisansüstü tezlerin verilerinden Suriyeli kadınların Türkiye’de karşılaştıkları negatif söylem nedeniyle giderek ev içine kapandıkları ve bunun sonucunda da yalnızlık hissi yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Erkekler bir şekilde istihdam alanına girerek, yerel dili öğrenip, göç ettikleri yere daha ait olmaktadır. Bu durum bireylerin yerleştikleri ülkeye aidiyet hislerinin de Akis’in belirttiği gibi toplumsal cinsiyetten etkilendiği şeklinde yorumlanabilir (Akis, 2012).

Lisansüstü tezlerin içerisinde medyanın Suriyeli kadınlar hakkındaki anlatılarının incelenmesinden, kadınların medya tarafından mağdur, kabullenici, erkeğin otoritesine muhtaç olduğu şeklinde yansıtıldığı görülmüştür. Bu durum Suriyeli kadınlara yönelik negatif söylemi pekiştirmekte, güce sahip olan erkeğin iktidarını meşrulaştırmaktadır. Literatürdeki Suriyeli kadınlar üzerine yapılan araştırmaların incelenmesinden Suriyeli kadınların göçünün kadınlaştığı görülmüştür. Kadınlar gündelik hayat pratiklerinde kadın oldukları için birçok sorunla yüzleşmek zorunda kalmışlardır.

Bu araştırma içerisinde ortaya çıkan önemli bir sonuç, Suriyeli kadınların göç sonrası süreçte yaşadıkları “*değişimin ve dönüşümün*” bilgisinin elde edilmiş olmasıdır. Ne var ki elde edilen veriler doğrultusunda Suriyeli kadınların özellikle medya tarafından pasif olarak konumlandırılmalarına rağmen negatif söylemin pekiştirildiği bir dünyada kendi içlerinde **eril tahakküme direnişlerinin** var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Her ne kadar kadın sistem tarafından erkeğe itaat etmesi gereken konumda konumlandırılmak istense de özellikle göç sonrası “yalnız ve anne” olan kadınlarda, toplum tarafından dezavantajlı konumlandırılan kadınlarda göç sonrası süreçte değişimin açığa çıktığı gözlenmiştir. Suriyeli kadınların bazıları, savaş nedeniyle yaşadıkları kayıplar

sonucunda dönüşüm geçirerek evi geçindiren konumuna gelmişlerdir. Bu durum tüm cinsiyet ve fırsat eşitsizliklerine rağmen kadınlar tarafından **“kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmak”** olarak adlandırılmıştır. Birçok Suriyeli kadın Türkiye’de daha özgür olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla kadınların değişen durumu bu araştırma içerisinde yoksullaşan kadının pasif ve kabullenici olması değil, eril tahakküm karşısındaki direnişi olarak ele alınmıştır.

Suriyeli göçü Türkiye’nin yıllardır gündeminde olmakla birlikte, Suriyeli kadınların sorunlarına yönelik araştırmaların son yıllarda arttığı gözlemlenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, Suriyeli kadınların göç çalışmaları içerisinde daha fazla yer alması ve Suriyeli kadınların koşullarının iyileştirilme yönünde adımlar atılması gerektiği düşünülmektedir. Kadınlara yönelik gerçekleştirilecek çalışmalarda, kadınların özne olarak ele alınıp, kendi seslerinin duyulması gerekmektedir. Bu sayede toplumsal cinsiyet ayrımcılığının zorunlu göç sonrası kadınların deneyimlerine etkilerinin nasıl olduğu anlaşılabilir ve buna yönelik bir duruş sergilenebilir.

Özellikle fuhuş, erken yaş evlilikleri ve kadınların üreme sağlığı konularının derinlemesine ele alınmasının Suriyeli kadınların sorunlarını çözmeye yönelik atılacak önemli adımlar arasında olduğu düşünülmektedir. Ayrıca dezavantajlı olarak konumlandırılan LGBT kadınların deneyimlerinin diğer kadınlardan farklı olacağı düşünülerek, bu doğrultuda gelecekte onlara yönelik araştırmalar yapılıp, yaşadıklarının anlaşılmasına imkân sağlanması gerekmektedir. Suriyeli kadınların sorunları, tüm insanlığın sorunu olarak ele alınmalı, bu yönde yardım ve önlem çalışmaları yapılmalıdır. Tıpkı her bireyin hayatının önemli olması gibi Suriyeli kadınların geleceklerinin daha aydınlık olması için atılacak her adım da değerlidir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (1998). Poligami Konusunda Bazı Mülâhazalar. *Ekev Akademi Dergisi*, 1(2), 198-220.
- AFAD. (2014). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar*. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Ekim 2, 2019 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> adresinden alındı
- AFAD. (2018). *NÜFUS HAREKETLERİ*. Ekim 5, 2019 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: <https://www.afad.gov.tr/nufus-hareketleri> adresinden alındı
- AFAD. *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Kasım 1, 2019 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden alındı
- Afyonoğlu, M. F. (2019). Konya'da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi. *Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik 1970-1993*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akis, Y. (2012). Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler. *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* içinde. Der: S. G. Ihlamur-Öner, & N. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 379-399.

Akdağ, M. (2017). Adana-Seyhan'daki Sığınmacılar Durum Tespiti Raporu Örneği Üzerinden Kadın Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Çağ Üniversitesi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Aktaş, A. (2016). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul, Türkiye: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

ASPB. (2015). *Türkiye'de Evlilik Tercihleri Nisan 2015*. Kasım 9, 2019 tarihinde T.C.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü:

<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/turkiyede-evlilik-tercihleri-aras-tirmasi-2015.pdf> adresinden alındı

Aydemir, Y. (2018). Mülteci Kadınların Karşılaştıkları Güçlükler: Batman Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul, Türkiye: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Bahadır, H. (2016). İzmir'in Bir Mahallesinde Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Sağlık Durumları, Sağlık Hizmetlerine Erişimi ve Erişimi Etkileyen Etmenler. *Uzmanlık Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Baklacı, S. (2015). *Suriye Notları*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.

Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56. Ocak 10, 2019 tarihinde <http://www.gam.gov.tr/files/sayi2-1.pdf> adresinden alındı

- Benek, S. (2016). Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 171-192. doi:ISSN: 1303-0094
- Berger, R. (2004). *Immigrant Women Tell Their Stories*. New York: The Haworth Press.
- Bhabha, J., & Shutter, S. (1994). *Women's Movement: Women Under Immigration, Nationality and Refugee*. Trentham Books Ltd.
- BMMYK. (1997). *Dünya Mültecilerinin Durumu, Bir İnsanlık Sorunu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- BMMYK. (2017). Temel İhtiyaçlar. *UNHCR Türkiye*. Kasım 4, 2019 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/temel-ihtiyaclar> adresinden alındı
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Hizmet Dergisi*, 18(2), 37-50. Kasım 6, 2019 tarihinde <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931329.pdf> adresinden alındı
- Buz, S. (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların "Görünürlüğü". *Aile ve Toplum*, 11(5), 40-50. Kasım 1, 2019 tarihinde: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21116/22744> adresinden alındı
- Cankurtaran, Ö., & Albayrak, H. (2019). Suriye'den Türkiye'ye Kadın Olmak. *Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi*. Ankara: Merdiven Yayın. Kasım 10, 2019 tarihinde http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/suriyedenurkiyeye_TR_210519.pdf adresinden alındı

- Canoğlu, N. (2018). Savaş, Patriyarka ve Kapitalizm: Türkiye'de Bulunan Suriyeli Kadınlar Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Cantek, F. Ş. (2017). Göçün Kadınlaşması ve Emanı. *Gazete Duvar*. Mayıs 16, 2019 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/07/21/gocun-kadinlasmasi-ve-emani/> adresinden alındı
- Canyurt, D. (2018). Kazanımı Olmayan Savaş "Suriye İç Savaşı": Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir? *Uluslararası Yönetim İktisad ve İşletme Dergisi*, 14(4). Kasım 3, 2019 tarihinde <http://dx.doi.org/10.17130/ijmeh.2018445672> adresinden alındı
- Civriz, G. A. (2019). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Psikolojik Dayanıklılık ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu İlişkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Connell, R. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Cem Soydemir (çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coşkun, F. B. (2019). Göçmen Kadınların Sağlık ve Hastalık Deneyiminde Kültürün Etkisi: İlişkisel Sosyolojik Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*(17), 67-91. Kasım 1, 2019 tarihinde: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217328> adresinden alındı
- Çakmak, M. (1998). GAP'ta Kadın. *İktisat Dergisi*, 68-74.

- Çakmak, S. (2010). Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmen Kadınlar. *Fe Dergi*(2), 50-64. <http://cins.ankara.edu.tr/goc3.html> adresinden alındı
- Çelebi, Ö. (2018). "Yarının Kadınları" Suriyeli Kadınlara Özgün Bir Kendine Yardım Grup Çalışması. *Bilim Uzmanlığı Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Çelik, M. Y., Şen, A. T., Usta, H., & Usta, S. E. (2018). Avrupa Birliğinin Göç/Mülteci Politikası Ve Sığınmacıların Ekonomik, Sosyal ve Kamusal İletişim Sorunları: Kastamonu Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 296-315. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/38899/431040> adresinden alındı
- Çelik, R. Ş. (2019). Suriyeli Mülteci Kadınların Sosyal Uyum Süreçlerinin Toplumsal Sermaye Kavramı Bağlamında İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Çelebi, Ö. (2018). "Yarının Kadınları" Suriyeli Kadınlara Özgün Bir Kendine Yardım Grup Çalışması. *Bilim Uzmanlığı Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Çelik, M. Y., Şen, A. T., Usta, H., & Usta, S. E. (2018). Avrupa Birliğinin Göç/Mülteci Politikası Ve Sığınmacıların Ekonomik, Sosyal ve Kamusal İletişim Sorunları: Kastamonu Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 296-315. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/38899/431040> adresinden alındı
- Çelik, R. Ş. (2019). Suriyeli Mülteci Kadınların Sosyal Uyum Süreçlerinin Toplumsal Sermaye Kavramı Bağlamında İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

- Davies, A. J. (2017). Kadınlar ve Suriye'deki Çatışma: Cenevre Müzakereleri ve Türkiye'den Yapılan Bir Analiz. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Demir, T. E. (2008). Göç ve Sosyo-Kültürel Değişim. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Develi, E. S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1343-1353. Kasım 1, 2018 tarihinde <http://iibfdergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/352/files/yil-2017-cilt-22-sayi-goc-yazi05-29122017.pdf> adresinden alındı
- Donovan, J. (1997). *Feminist Teori: Amerika Feminizminin Entellektüel Gelenekleri*. (A. Bora, M. Ağduk Gevrek, & F. Sayılan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Dürgen, B. (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu. *Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Düzgün, A. N. (2018). Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Kadınların Savaş Öncesi Ve Sonrası Sahip Oldukları Sosyal Sermaye Değişiminin Araştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Ecevit, Y. (2011). Türkiye'de Kadın Emeği Konulu Çalışmaların Feminist Tarihçesi. *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar içinde*, (Cilt 1). Der: S. Sancar, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Ekim, G. (2018). Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin Mevcut Durumları ve Sorunları Üzerine bir Alan Araştırması: İzmir Basmane Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Elmas, N. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Kadın ve Çocuk Mültecilerin Uluslararası Hukuki Sorunları. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Eraldemir, Z. (2013). Türkiye'de Göç Sorunu, Göçlerin Sosyo-Ekonomik Yansımaları, İskenderun-Dörtyol Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi.

Ercan, Ö. (2016). Medyanın Kitleleri Etkilemedeki Gücü: Suriye Savaşı Üzerinden Yazılı Basın İncelemesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.

Erder, S. (2011). Zor Ziyaret: Nataşa mı? Döviz Getiren Bavul mu? Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Gelen Kadınların Emek Piyasasına Girişi. *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* içinde (Cilt 1). Der: S. Sancar, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s. 191-219.

Erdoğan, C. (2019). Türkiye Basınında Suriyeli Mülteci Kadın İmgesi: Farklı Yaklaşımlar. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(14), 73-82. Şubat 10, 2019 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/198105> adresinden alındı

- Filiz, S. (2018). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Mültecilerin Temsili. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Geçici Koruma Yönetmeliği, (2013). Madde, 26, Resmî Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> Erişim Tarihi: 07.10.2016.
- Gezer, F. (2019). Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Zorunlu Yaşam Deneyimleri ve Geri Dönme Planları (Gaziantep Nizip Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Giddens, A. (2009). *Sociology*. Malden: Polity Press.
- Goldman, E. (2006). *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*. (N. Bayram, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Göç Terimleri Sözlüğü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf Erişim Tarihi: 01. 03. 2015.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). *Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler*. Kasım 1, 2019 tarihinde İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden alındı
- Güdül, Ö. T. (2018). Suriyeli kadın Göçmenlerin Travmatik Yaşantıya Bağlı Ruh Sağlığı Sorunlarının Ve Sosyal Destek Süreçlerinin İncelenmesi. *Bilim Uzmanlığı Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Hartsock, N. (1983). "The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism". *Discovering Reality: Feminist Perspectives in Epistemology, Metaphysics, Methodology and Philosophy of Science* içinde. Der: Sandra Harding ve Merril B. Hintikka, Dordrecht: D. Reidel. s. 283- 310.

Hayata Destek Derneği. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*. Hataya Destek Derneği. Kasım 1, 2019 tarihinde:

<https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2019/06/istanbuldakisuriyeli-multeciler-zarar-gorebilirlik-raporu.pdf> adresinden alındı

Hıdır, N. (2015). Erkek Kimliğindeki Değişimlerin Sorgulanması. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Hooks, B. (2012). *Feminizm Herkes İçindir*. BGST Yayınları.

IOM. (2018). *World Migration Report 2018*. International Organization for Migration (IOM). Kasım 3, 2019 tarihinde

https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf adresinden alındı

Işık, T. (2018). Laktasyon Dönemindeki Suriyeli Kadınların Beslenme Durumunun Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

İlkkaracan, P. (2004). Giriş: Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik. *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* içinde. Der: P. İlkkaracan, (E. Salman, Çev.). İletişim Yayınları, s. 11-33.

İlkkaracan, P., & İlkkaracan, İ. (1998). 1990'lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç. *75 Yılda Köylerden Şehirlere* (s. 305-322) içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İlktürk, S. E. (2017). Göçün Kadınlaşması Bağlamında Suriyeli Kadın Mülteciler.

Kasım 1, 2019 tarihinde:

https://www.academia.edu/36211204/G%C3%96%C3%87%C3%9CN_KADINLA%C5%9EMASI_BA%C4%9ELAMINDA_SUR%C4%B0YEL%C4%B0_KADIN_M%C3%9CLTEC%C4%B0LER adresinden alındı

İmam, A. M. (2004). Müslüman Dinsel Sağ ("Köktendinciler") ve Cinsellik. *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik* içinde. Der: P. İlkkaracan, (E. Salman, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık, s. 75-98.

İnsan Hakları Derneği. (1999, Kasım 30). *İnsan Hakları Belgeleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*. Kasım 13, 2019 tarihinde İnsan Hakları Derneği: <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> adresinden alındı

İslam Ansiklopedisi. Mehir. Kasım 17, 2019 tarihinde

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mehir> adresinden alındı

KADEM. *Yıllara Göre Yasal Düzenlemeler*. Kasım 17, 2019 tarihinde Kadın ve Demokrasi Derneği: <https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/> adresinden alındı

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği. *Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)*. Eylül 2, 2019 tarihinde Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği: <http://www.kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararasi-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/cedaw/> adresinden alındı

- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınc, & F. Özbay, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kapısız, S. G. (2019). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadın Hastaların Psiko-Sosyal Destek Durumları ve Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Keskin, İ. R. (2018). Ötekilik Bağlamında Suriyeli Kadınlar: Yerel ve Ulusal Basında Suriyeli Kadın Temsillerinin İncelenmesi. *Sosyoloji Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Kofman, E. (2000). *Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics (Gender, Racism, Ethnicity)*. Londra: Routledge.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2012). Göç Çalışmalarında "Nasıl" Sorusu. *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* içinde. Der: S. G. Ihlamur-Öner, & N. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayıncılık, s. 49-89.
- Kurt, A. (2014). Küreselleşme Kapsamında Göç ve Emek Feminizasyonu(Kadınlaşması): Trabzon Hizmet Sektöründe Yabancı Göçmen Kadın Emeği. *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi. Kasım 1, 2019 tarihinde <https://atauni.edu.tr/yuklemeler/738a9d8cd13ce15487c4b852278532ab.pdf> adresinden alındı
- MacKinnon, C. A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mahalli, H. (2014). *Diren Suriye*. İstanbul: Destek Yayınları.

MAZLUMDER. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*.

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği. Kasım 3, 2019 tarihinde [http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(22\).pdf](http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU(22).pdf) adresinden alındı

Mülteciler Derneği. (2019, Kasım 7). *Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Kasım 2019*. Kasım 12, 2019 tarihinde Mülteciler Derneği: <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden alındı

Ozankaya, Ö. (1894). *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Savaş Yayınları.

Öner, N. Ş. (2012). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* içinde, Der: S. G. İhlamur-Öner, & N. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayıncılık, s. 13-29.

Özdemir, H. (2018). Türkiye'de Erkeklik Konusunda Üretilen Lisansüstü Tezlerin Yapısal İncelemesi. *Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(14), 1-14.

Özdemir, N. G. (2015). Suriye'den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye'ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Özdemir, Ö., & Özdemir, E. (2018). Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 113-145.

Özdener, J. (2018). Suriye'den Türkiye'ye Kadın Evlilik Göçleri: Mardin Kenti Örneğinde Süreçler, Deneyimler ve Sorunlar. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

- Özsoy, B. (2016). İç Savaşın Dışta Kalan Mağdurları: Gaziantep’li Kadınların Göçle Değişen Yaşamları Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 1187-1191
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi44_pdf/6iksisat_kamu_isletme/ozsoy_bahar.pdf adresinden alındı
- Öztañ, E. (2009). Doktora Tezi. *Göç Bağlamında Yurttaşlık ve Toplumsal Cinsiyet: Türkiye Kökenli Amsterdamlı Kadınların Yurttaşlık Deneyimleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Öztañ, E. (2013). Dorothy Smith’in Sosyal Bilim Yaklaşımı ve Kurumsal Etnografya, Sosyoloji Konferansları, No: 48, 35-56. Kasım 11, 2019 tarihinde: https://www.academia.edu/5513808/Dorothy_Smithin_Sosyal_Bilim_Yakla%C5%9F%C4%B1m%C4%B1_ve_Kurumsal_Etnografya adresinden alındı.
- Öztañ, E. (2015). Feminist Araştırma ve Yöntem. F. Saygılıgil içinde, *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları
- Özüdoğru, B. (2018). Yalnız Yaşayan Suriyeli Kadınlar: Adana Örneği. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1132-1162.
doi:10.26466/opus.442407
- Pessar, P. (2005). *Women, Gender, and International Migration Across and Beyond Americas: Inequalities and Limited Empowerment*. UN Population Division.
- Sağır, Z. (2018). Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 34-44.

- Salomoni, F. (2012). Göç Veren'den Göç Alan Ülkeye Geçiş: Akdeniz Modeli ve İtalya Örneği. *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* içinde. Der: S. G. Ihlamur-Öner, & N. Şirin Öner, İletişim Yayıncılık, s. 417-439.
- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Sancar, S. (2013). *Türkiye'de Kadın Hareketinin Politikası; Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler*. Ocak 8, 2019 tarihinde KASAUM: <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/09/Serpil-Sancar-T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-Kad%C4%B1n-Hareketinin-Politi%C4%9Fi.pdf> adresinden alındı
- Sert, D. Ş. (2012). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. *Küreselleşme Çağında Göç* içinde. Der: S. G. Ihlamur-Öner, & N. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 29-49.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sevli, H. (2017). Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Shalhoub-Kevorkian, N. (2003). Tecavüzün Kültürel Bir Tanımına Doğru: Filistin Toplumunda Tecavüz Mağdurlarıyla Çalışırken Karşılaşılan İnkilemler. *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik* içinde. Der: P. İlkkaracan, (E. Salman, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, s. 207-243.
- Sirkeci, İ. (2017). Bir Güvensizlik Ülkesi olarak Türkiye'nin Mültecileri, Suriyeliler ve Türk Mülteciler. *Göç Dergisi*, 4(1), 21-40. Mayıs 2, 2018 tarihinde <https://dergi.tplondon.com/index.php/goc/article/view/570/562> adresinden alındı

- Soykan, C., Karakılıç, İ. Z., & Körükmez, L. (2019). Resilience, Work and Gender in the (Turkish) Migratory Context Literature Review. Göç Araştırmaları Derneği. Kasım 3, 2019 tarihinde: <https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/64/resilience-work-and-gender.pdf> adresinden alındı
- Sönmez, Z. (2014, Aralık). Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler (Rapor). İnsani Yardım Vakfı. Ocak 20, 2019 tarihinde http://www.academia.edu/9632223/Kom%C5%9Fuda_Kriz_Suriyeli_M%C3%BClteciler_Rapor_-_Z%C3%BCmr%C3%BCt_S%C3%B6nmez adresinden alındı
- Sütçü, G. B. (2008). Araştırma Bize Ne Öğretir? Yönteme ve Araştırmacıya Eleştirel Bakabilmek. Kasım 8, 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/177885> adresinden alındı
- Şeker, D., & Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 200-214.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yaşama Dergisi*, 56-79.
- Şirin, N. A. (2012). Çabalar Sonuç Verecek Mi? Avrupa Birliği'nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri. *Küreselleşme Çağında Göç* içinde. Der: S. G. Ihlamur-Öner, & N. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 539-563.
- Taşdelen Baş, M., Tuna, İ., Molu, B., & Baş, İ. (2017). Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1680-1693.
- TBMM. (2001). Türk Medeni Kanunu. Kasım 10, 2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> adresinden alındı

TBMM. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. Kasım 5, 2019 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf adresinden alındı

Thobejane, T. D., & Flora, T. (2014). An Exploration Of Polygamous Marriages: A Worldview. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(27), 1058-1066. doi:<http://dx.doi.org/10.5901/mjss.2014.v5n27p1058>

Toksöz, G. (2009). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Toksöz, G. (2012). *Kalkınmada Kadın Emeği*. Varlık Yayınları.

Toksöz, G., & Ünlütürk, Ç. (2019). *Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış*. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi: <http://kasaum.ankara.edu.tr> adresinden alındı

Turan, D. (2018). Sınır Boyu Temas Köprüsü: Suriyeli Kadın Mültecilerin Sosyal Temas Bağlamında Söylem Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı

Tuzcu, A., & Ilgaz, A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67.

Tümtaş, M. S. (2018). Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent Mültecileri. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(37), 26-47. doi:DOI: 10.25294/auibfd.420796

- Ulusoy, T. (2019). *Feminist Kuramın Tarihsel Seyri*. Academia.edu:
http://www.academia.edu/2454253/Feminist_Kuram%C4%B1n_Tarihsel_Seyri
adresinden alındı
- UMHD. (2018). *Hangi Ülkede Ne Kadar Mülteci Var?* Kasım 3, 2019 tarihinde
Uluslararası Mülteci Hakları Derneği: <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/> adresinden alındı
- OHCHR. *Migration and Human Rights*. Ekim 3, 2019 tarihinde United Nations Human
Rights:
<https://www.ohchr.org/en/issues/migration/pages/migrationandhumanrightsindex.aspx> adresinden alındı
- UNHCR. (2017). *Mültecileri Korumak*. Kasım 3, 2019 tarihinde:
https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf adresinden alındı
- UNHCR. *Mülteci ve Göçmen? UNHCR Cyprus*. Kasım 5, 2019 tarihinde
https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf adresinden alındı
- Uzunaslan, İ. (2019). *Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriyeli Kadınların Belirsizlik Toleranslarının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Ünlü, G. (2007). *Uluslar Arası Göç ve Göçmenliğin Değişen Koşulları İçinde "Mültecilik"*. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Üniversitesi SBE.

- Ünlütürk-Ulutaş, Ç., & Kalfa, A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergi*(1/2), 13-28.
doi:10.1501/Fe0002_0000000002
- Ünlütürk-Ulutaş, Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum*, 25-40. <http://calismatoplum.org/sayi21/ulutas.pdf> adresinden alındı
- Vardar, N. (2015). *Mülteci, Göçmen, Sığınmacı Arasındaki Farklar?* Kasım 3, 2019 tarihinde BİANET Bağımsız İletişim Ağı: <http://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar> adresinden alındı
- Walby, S. (1986). *Patriarchy at Work*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wood, T. J. (2005). Feminist Standpoint Theory and Muted Group Theory: Commonalities and Divergences. *Women and Language*, 61-69.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 4 4). *Kanun No. 6458(28615)*. Resmi Gazete.
- Yakushko, O., & Morgan Consoli, M. (2014). Gendered Stories of Adaptation and Resistance: A Feminist Multiple Case Study of Immigrant Women. *International Journal For the Advancement of Counselling*, 70-83.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yalçın, İ. (2017). Günümüz İslam Aile Hukuku Kanunlarında Çok Eşlilik Üzerindeki Sınırlandırmalar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1707-1725.
- Yamaner, G. (2015). Agavni: Ağaca Çıksa Pabucu Yerde Kalmayacak Kadar Yalnız Bir Büyütme. *Moment Dergi*, 2(2), 249-266.
doi:<https://doi.org/10.17572/mj2015.2.249266>

- Yazbek, S. (2013). *Suriye Devrim Günlükleri Çapraz Ateşte Bir Kadın*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1685-1704.
- Yılmaz, H. A. (2018). Türkiye'de Bulunan Suriyeli Mültecilerin Uyum Deneyimleri: Toplumaya Dayalı Katılımcı Araştırma Bulguları. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Yılmaz, S. G. (2018). Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir Metodoloji: Mardin'de Suriyeli Kadınların Deneyimleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Yuval-Davis, N. (2007). *Cinsiyet ve Millet*. (A. Bektaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZET

Fiskeci, Hazal, Suriyeli Kadınların Akademik Çalışmalarda Görünürlüğü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Güzin Yamaner, 156 s.

Bu çalışmanın temel amacı Suriye iç savaşından dolayı Türkiye'ye göç etmiş Suriyeli kadınların, mülteci kampları dışında yaşadıkları deneyimlerin ve sıkıntıların feminist bakış açısıyla irdelenmesidir. Bu amaçla YÖK'ün ulusal tez merkezine "Suriyeli Kadınlar" anahtar kelimesi yazılarak elde edilen izinli 27 lisansüstü araştırma doküman içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Öncelikle ulaşılan 27 lisansüstü teze dair yapısal veriler sunulmuş, daha sonra bu tezlerin Suriyeli kadınlara dair verileri feminist duruş noktası ile yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen lisansüstü tezlerin verileri "Barınma Sorunu", "Kadın Emeği ve Giderek Artan Yoksulluk", "Erken Yaşta Evlilik Problemi", "Kadına Yönelik Negatif Söylem" ve "Dil Problemi ve Sağlık Sorunları" kategorileri altında toplumsal cinsiyet ayrımcılığı temel alınarak irdelenmiştir. Araştırma içerisinde Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sebebiyle yoksulluklarının arttığı, nefret söylemine maruz kaldıkları, erken yaş evlilikleri gerçekleştirmek durumunda kaldıkları ve sağlık imkanlarından yeterince yararlanamadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Elde edilen veriler Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığına işaret ettiği halde, Suriyeli kadınların her zaman pasif ve kabullenici konumda olmadıkları gözlemlenmiştir. Araştırma içerisinde kadınların zorunlu göç sonrası yeni hayat pratikleri kurarlarken, ataerkil sisteme direniş gösterdikleri de ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile akademide Suriyeli kadınların görünürlüğü irdelenmiş, Suriyeli kadınların deneyimlerinin ve sorunlarının görünürlüğünün artması umut edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Suriyeli kadın göçü, göçün kadınlaşması, toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

Fiskeci, Hazal, The Visibility of Syrian Women in Academic Studies, Master's Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Güzin Yamaner, 156 p.

The main purpose of this study is to analyse the experiences and problems of Syrian refugee women, who migrated to Turkey because of Syrian Civil War, outside refugee camps through standpoint feminism. For this purpose, 27 graduate thesis documents, which were obtained by searching the keyword "Syrian Women" on national thesis center of YOK (Council of Higher Education), are analysed through content analysis technique. First of all, structural data of these documents is presented, then data from these documents on Syrian women is interpreted through feminist standpoint theory. In this context, the problems of Syrian women are grouped into five categories. Data gathered from these theses is examined under the categories "shelter problem", "women's labor and increasing poverty", "early marriage problem", "negative discourse towards women", and "language barrier and health problems" based on gender discrimination. It is concluded in this study that Syrian women have become more impoverished due to gender discrimination, have been exposed to hate speech, have been forced into early marriage, and have not been able to sufficiently benefit from the healthcare system. Although data gathered in this study points to Syrian women being a victim of gender discrimination, it is also observed that Syrian women do not always show passive and accepting attitude towards this situation. It is also found out that not only have Syrian women adjusted to their new lives after the forced migration, but they have also withstood patriarchal society. By analysing the coverage of Syrian women in the academy this study hopes that the visibility of their experiences and problems increases in the future.

Keywords: Syrian women migration, feminization of migration, gender studies